

TOEKOMSTVERKENNING OOST GELRE 2040

TRENDS, ONTWIKKELINGEN EN KANSEN VOOR DE TOEKOMST

Colofon

Toekomstverkenning Oost Gelre - versie maart 2022

Dit rapport is ontwikkeld in co-creatie met de gemeente Oost Gelre, inwoners, ondernemers, ketenpartners, bureau TAUW en bureau RUIMTEVOLK. Het copyright van de beelden, kaarten en foto's berust bij RUIMTEVOLK tenzij anders aangegeven. Hoewel aan de inhoud en samenstelling van dit rapport de grootst mogelijke zorg is besteed, is het mogelijk dat informatie onjuist of onvolledig is. RUIMTEVOLK en TAUW aanvaarden geen enkele aansprakelijkheid voor de volledigheid en juistheid van de gegeven informatie.

Maart 2022

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	4
1. KENSCHETS EN KWALITEITEN OOST GELRE	7
1.1 Blick op het DNA van Oost Gelre	8
1.2 Tijdlijn Oost Gelre	12
1.3 Kenschets Oost Gelre in de Achterhoek	14
1.4 Enquêteresultaten Luistervinken Oost Gelre	16
2. TRENDVERKENNING	23
2.1 Biodiversiteit, groen en landschap	26
2.2 Energie en klimaat	36
2.3 Economie en werkgelegenheid	48
2.4 Landbouw	54
2.5 Mobiliteit en bereikbaarheid	58
2.6 Wonen, leefbaarheid en voorzieningen	62
2.7 Welzijn, zorg en gezondheid	70
3. BELEIDSINVENTARISATIE	77
3.1 Conclusies op hoofdlijnen	79
3.2 Lijst met relevante beleidsdocumenten	80

INLEIDING

Als gemeente Oost Gelre werken we aan onze omgevingsvisie. De omgevingsvisie gaat over de inrichting van de leefomgeving en ook over hoe en waarvoor we deze willen gebruiken. De omgevingsvisie is een beleidsinstrument voor de gemeente, voortkomend uit de Omgevingswet. De Omgevingswet treedt in 2022 in werking. Dit is een nieuw stelsel van regelgeving met regels over ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Dit stelsel bundelt de huidige 26 wetten en ruim honderd regelingen over de fysieke leefomgeving tot één wet. In onze omgevingsvisie geven we gezamenlijk antwoord op de vragen: hoe ziet Oost Gelre eruit in 2040? Hoe zorgen we er met elkaar voor dat bestaande wijken en dorpen leefbaar en veilig blijven? Hoe blijft Oost Gelre prettig om te wonen, werken, ondernemen en recreëren? En hoe gaan we om met veranderingen in het buitengebied? De visie biedt inwoners, organisaties en de gemeentelijke organisatie houvast bij ontwikkelingen.

Om tot een omgevingsvisie te komen, doorlopen we drie fasen: (1) analyse van de huidige situatie en trends en ontwikkelingen, (2) ontwikkeling van drie scenario's voor de kernen en het buitengebied en (3) opstellen en vormgeven van de visie. Het voorliggende document, de toekomstverkenning Oost Gelre 2040, is het resultaat van de eerste fase - analyse. Deze analyse fase staat in het teken van het in beeld brengen van de kwaliteiten van Oost Gelre, het duiden van de belangrijkste trends en ontwikkelingen die op de gemeente afkomen, het scherpstellen van de regionale positie van Oost Gelre en het inventariseren van ons huidige beleid. Ook formuleren we in deze toekomstverkenning al de belangrijkste opgaven voor de toekomst van Oost Gelre.

Deze toekomstverkenning is een zogenoemde momentopname. De coronapandemie is bijvoorbeeld een belangrijke en onvoorspelbare ontwikkeling. Deze ontwikkeling heeft invloed op hoe we naar de toekomst kijken. Op veel thema's is het nog niet

uitgekristalliseerd wat de effecten van deze pandemie zijn en tot welke (permanente) veranderingen dit leidt. Van een strategische langetermijnvisie als de omgevingsvisie vraagt dit flexibiliteit. Hiernaast is er nog veel beleid in Oost Gelre in ontwikkeling, bijvoorbeeld op onderwerpen als landbouw, water, wonen, bedrijventerreinen, energietransitie en biodiversiteit. Gelukkig is de omgevingsvisie een dynamisch instrument binnen de Omgevingswet. Dit maakt het mogelijk om de komende jaren regelmatig doelen en ambities bij te stellen wanneer dit nodig blijkt te zijn.

Milieu effecten in beeld

In het bijzonder besteden we in deze toekomstverkenning aandacht aan milieugevolgen van de omgevingsvisie. Hiervoor brengen we de belangrijke indicatoren (graadmeters) en beoordelingscriteria in beeld op de gekleurde pagina's in deze toekomstverkenning. Voor iedere indicator is uitgelegd hoe goed de kwaliteit is: goed, redelijk of slecht. We kijken hierbij naar de situatie van dit moment (Huidige Situatie, HS) van het onderwerp, samen met de verwachte autonome ontwikkeling (AO). De huidige situatie staat in deze toekomstverkenning beschreven onder het kopje 'Oost Gelre nu'. De autonome ontwikkeling is de verwachte situatie die optreedt in de toekomst zonder de veranderingen waar de omgevingsvisie in het bijzonder aan bijdraagt. Deze staat beschreven onder het kopje 'beoordeling kwaliteitsniveau'. Alle het vastgesteld beleid, ontwikkelingen of projecten behoren tot de autonome ontwikkeling. De opgenomen beoordelingen zijn belangrijk voor de milieu effectenscreening van de nog op te stellen omgevingsvisie Oost Gelre 2040.

Leeswijzer

Deze toekomstverkenning Oost Gelre start in hoofdstuk 1 met de beschrijving van de huidige waarden en kwaliteiten, kortom het DNA van de gemeente Oost Gelre. Dit beschrijven we op basis van literatuur, bestaand beleid maar vooral ook met de inbreng van inwoners uit de digitale enquête. Voor de omgevingsvisie Oost Gelre zijn zeven strategische thema's benoemd (zie ook het Koersdocument Omgevingsvisie Oost Gelre). Deze thema's worden in hoofdstuk 2 beschreven. In dit hoofdstuk gaan we per thema in op de huidige situatie, de te verwachten trends en ontwikkelingen en concluderend de belangrijkste opgaven en kansen voor de omgevingsvisie. Tot slot gaan we in hoofdstuk 3 in op de uitgevoerde beleidsinventarisatie. Hierbij is gekeken naar hoe het huidige beleid zich verhoudt tot nieuwe ontwikkelingen en thema's en de doelen van de Omgevingswet.

1. KENSCHETS EN KWALITEITEN OOST GELRE

KENSCHETS EN KWALITEITEN OOST GELRE

1.1 BLIK OP HET DNA VAN OOST GELRE

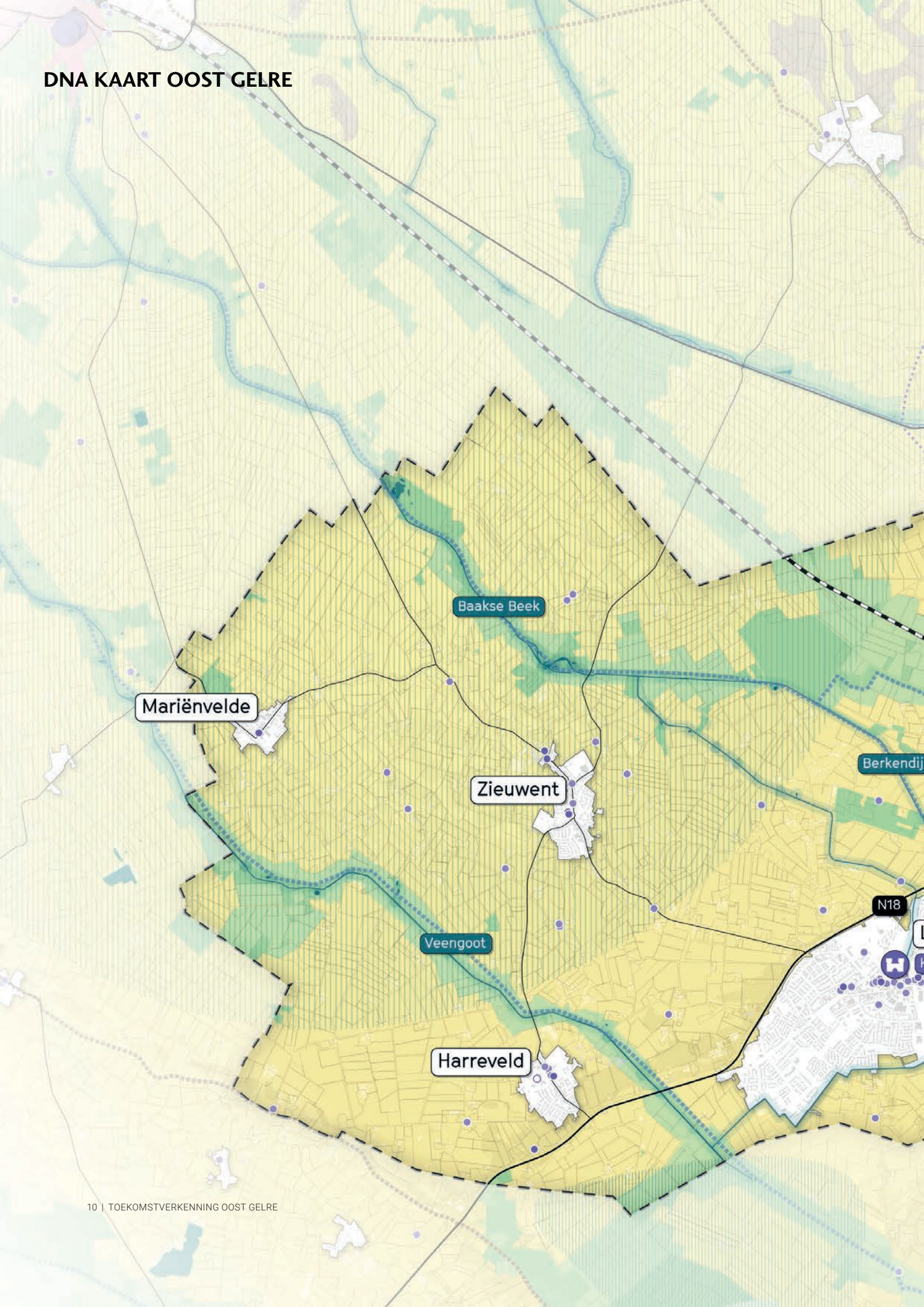
Bestaande kwaliteiten van Oost Gelre zijn een belangrijke onderlegger voor het gesprek over de toekomst. Welke van deze kwaliteiten zijn ruimtelijke dragers en kenmerkend voor de fysieke leefomgeving van Oost Gelre? Het zogenoemde ruimtelijke DNA van Oost Gelre beschrijft de ruimtelijke structuren en kwaliteiten en is hiermee een belangrijk fundament voor de visie op de toekomst. Het gaat over de identiteit, de eigenschappen van de omgeving, de ligging en eigenheid van het gebied, de mentaliteit van de Oost Gelrenaren en de manier van samenleven.

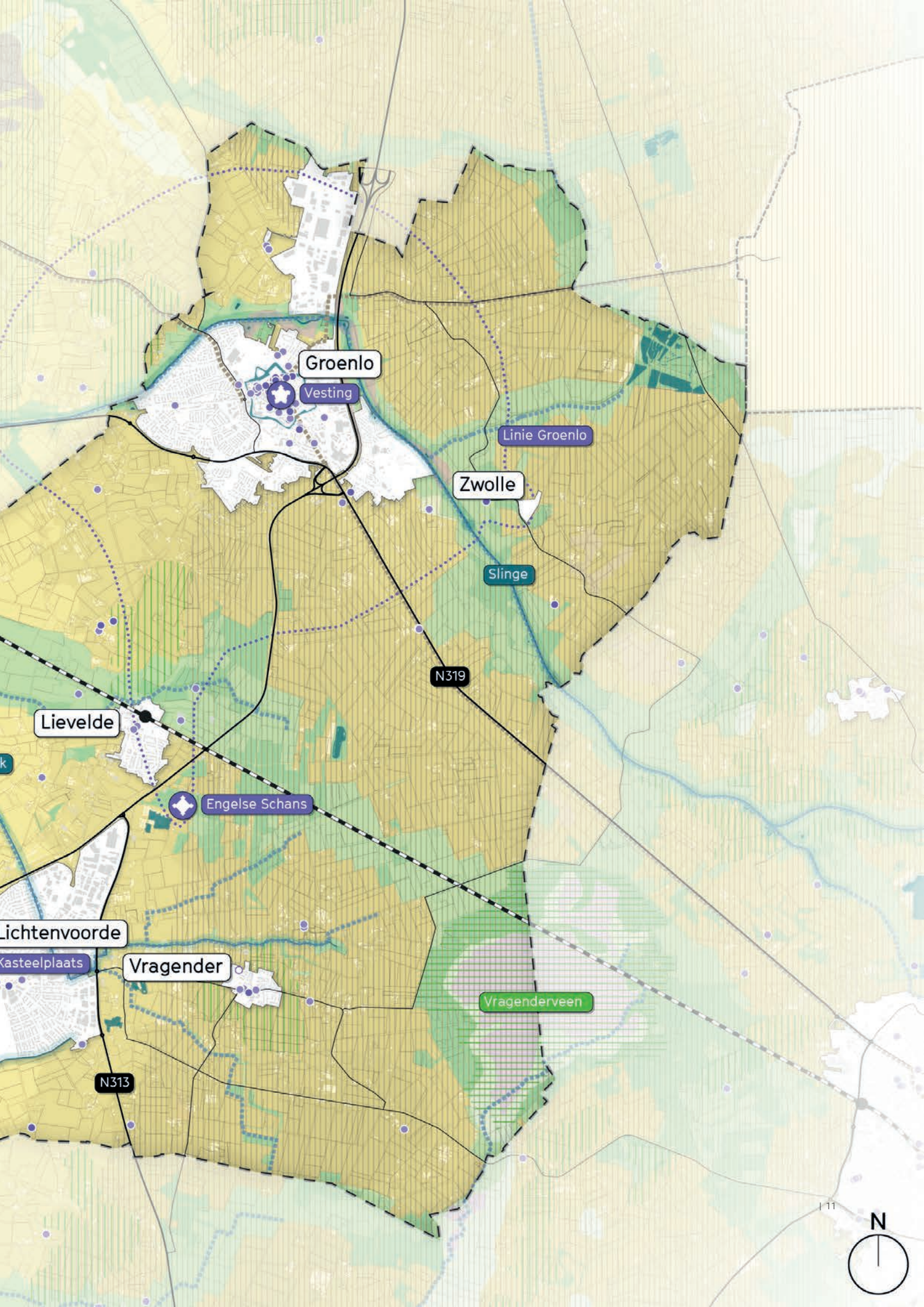
- De gemeente Oost Gelre bestaat uit acht kernen: Groenlo, Harreveld, Lichtenvoorde, Lievelede, Mariënveld, Vragender, Zieuwent en Zwolle. Op 1 januari 2005 zijn de gemeenten Groenlo en Lichtenvoorde samengevoegd. De dorpen Mariënveld en Zwolle werden in de nieuwe gemeente opgenomen. Sinds 19 mei 2006 is de officiële naam “Oost Gelre”. Deze naam verwijst naar de historische ligging van de gemeente. De gebieden waar Groenlo en Lichtenvoorde zich bevinden, maakten vroeger deel uit van het voormalig hertogdom Gelre. De gemeente ligt nu ten oosten van dit voormalige hertogdom.¹
- De laatste twee ijstijden vormen de basis voor het hedendaagse landschap, dat is op te delen in drie gebieden. Het hoge en ‘droge’ terrassachtige plateau in het oosten, gekenmerkt door het glooiende landschap dat onderdeel uitmaakt van het Nationaal Landschap. Het lager gelegen ‘natte’ westen met daarbij de verspreide essen rondom de dorpen (zie hiervoor het kaartbeeld op p. 10). Als derde, de ‘recreatieve as’ tussen Groenlo en Lichtenvoorde. De kernen liggen verspreid in deze verschillende landschappen die de gemeente rijk is.² De zwerfkeien die in de regio terecht zijn gekomen, vinden hun oorsprong in de laatste twee ijstijden. Een van deze keien is door 99 Lichtenvoordse schoenmakers in 1874 van het Vragenderveld naar de Markt verslept. Hier komt de naam Keistad en de Keienschlappers voor de inwoners van Lichtenvoorde vandaan. De kei staat sindsdien symbool voor de volharding en het doorzettingsvermogen van de Lichtenvoordse bevolking.
- Binnen Oost Gelre heeft elke kern zijn eigen kwaliteiten. De kleine kernen (of kerkdorpen) worden afgewisseld met het typische coulisselandschap en de bijbehorende rust en ruimte. Groenlo als vestingstad heeft een eigen identiteit en toeristisch profiel. Lichtenvoorde heeft ook haar eigen karakteristieke kenmerken door de maakindustrie. Alle kernen zijn aan elkaar verbonden en ‘dooraderd’ met wandel- en fietspaden.³
- Vanwege de van oudsher strategische ligging ontwikkelde Groenlo zich, als schakel tussen Groningen, Friesland en de Zuidelijke Nederlanden, tot een belangrijke vestingstad in de 17de eeuw. In 1627 werd op bevel van Prins Frederik Hendrik een insluitingslinie rondom Groenlo aangelegd met onder meer enkele schansen.⁴ Zowel de vestingwerken als de linie zijn tegenwoordig nog steeds voorzichtig zichtbaar in het landschap. Daarnaast zijn door restauraties onderdelen van deze linie weer in oude glorie hersteld, zoals de Engelse Schans in Lievelede.⁵
- Lichtenvoorde ontstond nabij een knooppunt van wegen en rondom een ondiepe plek in de Baakse Beek. Op deze plek was het te voet oversteken van het water goed mogelijk. Een oversteekplaats als deze heet ook wel een ‘voorde’, vandaar ook de naam ‘Lichtenvoorde’. Het kasteel in Lichtenvoorde, gebouwd door Gijsbert van Bronckhorst omstreeks 1300, gaf een verdere impuls aan de ontwikkeling van Lichtenvoorde. Om deze reden is Lichtenvoorde ook wel aangeduid als Kasteelvoorde-nederzetting.

Binnen het centrum van Lichtenvoorde laten Het Hof en omgeving nog gedeeltelijk de oude structuur van de oude kern zien.⁶

- De meeste inwoners van Groenlo en Lichtenvoorde zijn van vroeger uit Rooms-Katholiek. Het relatief grote aantal kerken, veldkruisen en Mariakapelletjes, zoals bijvoorbeeld het kruisbeeld aan de Aaltenseweg in Lichtenvoorde en de Mariakapel aan het Rolderspad in Zieuwent, zijn daarom kenmerkend voor de gemeente. In de jongere kernen behoorden de kerken vaak tot de eerste gebouwen. De Rooms-Katholieke kerk van Zieuwent is hier een voorbeeld van. Deze kerk kreeg later de naam 'kathedraal van de Achterhoek'.⁷
 - Van oudsher kent de gemeente Oost Gelre een bloeiend verenigingsleven en een grote organisatiekracht. Dit maakt dat er een uiteenlopend aanbod is van cultuur, welzijn en sport. Het verenigingsleven verbindt jong en oud in de gemeente. Veel van de inwoners zijn dan ook vrijwilliger en/of lid van een vereniging of stichting. Het naar elkaar omkijken, ofwel noaberschap staat binnen de kernen hoog in het vaandel en zorgt voor een sociale verbondenheid die belangrijk is voor de gemeenschapszin van Oost Gelre.⁸
 - Oost Gelre staat bekend als een evenementengemeente met diverse culturele activiteiten welke jaarlijks vele bezoekers trekken. Vaak zijn deze evenementen ontstaan vanuit traditie. Het grootste evenement in de gemeente is de Zwarte Cross. Daarnaast zijn de carnavalsoptochten in Groenlo en Harreveld, de Slag om Grolle, het bloemencorso in Lichtenvoorde en het Grols Jazz Vesteval publiekstrekkingen.⁹
 - Kenmerkend voor de woningbouw in de gemeente zijn een aantal vakwerkhuisen in Groenlo en de villa's en herenhuisen uit het laatste kwart van de 19de eeuw in Groenlo en Lichtenvoorde. Hierin woonde de 19e eeuwse elite die geld verdiende met de opkomende textielindustrie in Groenlo en de leerbewerkingsindustrie in Lichtenvoorde.
- De opbloei van deze industrie in beide kernen in combinatie met de Achterhoekse aanpakkersmentaliteit, heeft ervoor gezorgd dat ook tegenwoordig de innovatieve industrie in Oost Gelre nog een grote bijdrage levert aan de economie.¹⁰
- Landbouw is een belangrijke economische sector in Oost Gelre en levert een grote bijdrage aan het beheer van het landschap. Naast landbouw draagt de recreatieve en toeristische sector voor een belangrijk deel bij aan een economisch vitaal platteland, onder andere door agrotourisme (recreatie op agrarische platteland). De rust en ruimte binnen de gemeente, maar ook in de regio, biedt recreatiemogelijkheden voor inwoners en recreanten van buiten de gemeente. De combinatie tussen agrarische bedrijfsvoering en een nevenfunctie in de vorm van zorg of recreatie komt dan ook regelmatig voor, zoals bijvoorbeeld Kaasboerderij Weenink. (Agrarische) ondernemers maken ook vaak slimme combinaties met het toenemende fiets- en wandeltoerisme. Een voorbeeld hiervan is een melktap langs de weg.¹¹
 - Daarnaast kenmerkt de gemeente zich ook door de aanwezige (verblijfs)recreatie. Er bevinden zich een aantal grote vakantieparken, zoals Marveld recreatie in Groenlo en TopParken Résidence in Lichtenvoorde. Daarnaast zijn er in de gemeente ook tal van vakantiehuizen, Bed & Breakfasts en kleine bungalowparken te vinden.
 - Binnen de kernen zijn de maakindustrie en innovatie de belangrijke dragers van de economie in Oost Gelre. De transport en bouwsector zijn hier ook goed vertegenwoordigd. Deze sectoren dragen bij aan de werkgelegenheid van de regio.¹²
 - De Twenteroute (N18) verbindt Oost Gelre met de regio's Twente en Arnhem-Nijmegen. De N18 draagt bij aan de economie in de Oost Gelre. Het vormt een belangrijke verbinding tussen de industrieterreinen van Groenlo en Lichtenvoorde en de rest van de regio.

DNA KAART OOST GELRE

Groenlo

Vesting

Linie Groenlo

Zwolle

Slinge

N319

Lievelede

Engelse Schans

Lichtenvoorde

Kasteelplaats

Vragender

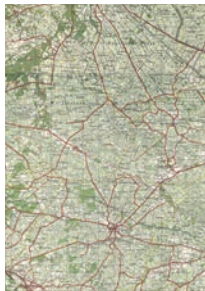
Vragenderveen

N313

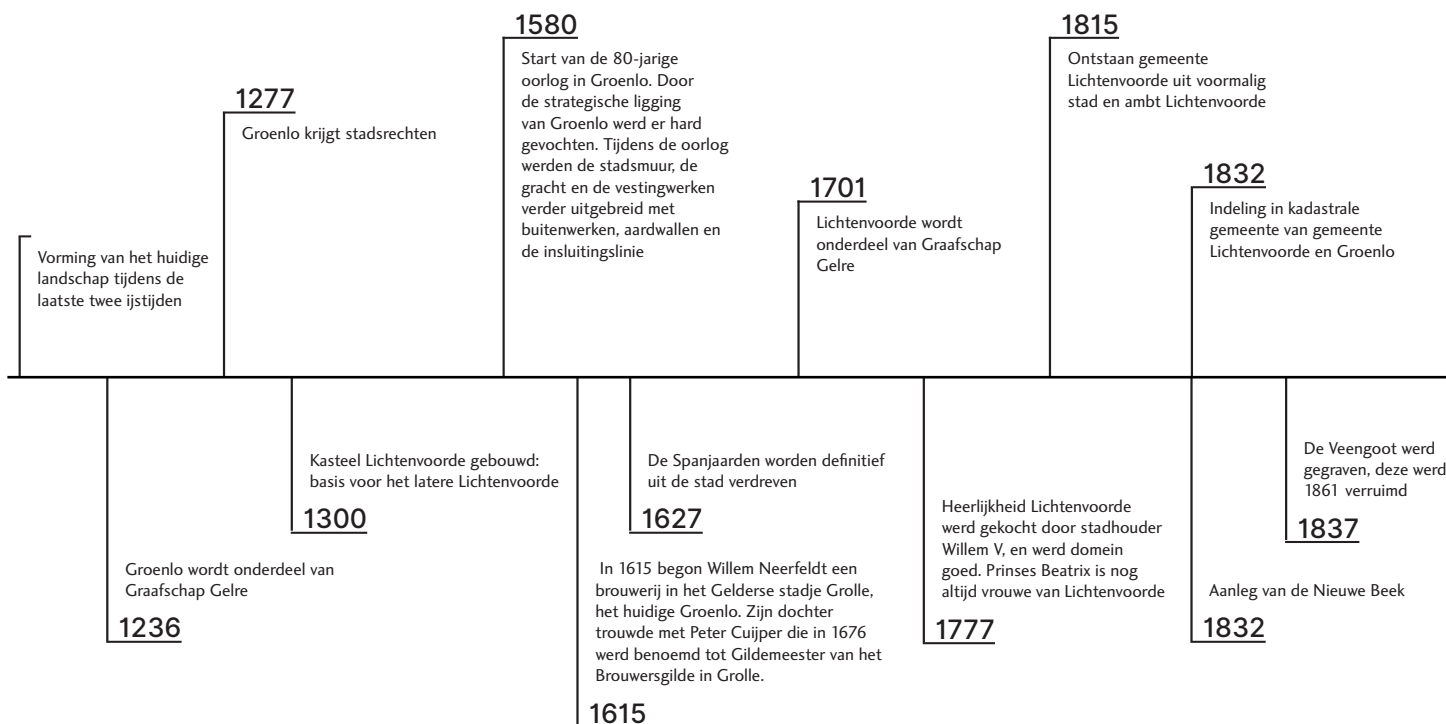

1.2 TIJDLIJN OOST GELRE

MORFOLOGISCHE TIJDLIJN

KENMERKENDE GEBEURTENISSEN

19e/20e eeuw

19de en 20ste eeuw Opkomst nijverheid en industrie, vooral de leerlooierijen, textiel fabrieken en schoenfabrieken zorgden voor een grote bevolkingsgroei in Lichtenvoorde

1936

Boerderij Klein Avink werd een museum, het huidige "Erve Kots"

1953

Opheffing tramverbindingen die vanaf 1878 binnen de gemeente voor het lokale vervoer zorgden

2002

Restauratie Engelse Schans in Lievelede

2006

Sint Calixtus kerk verheven tot basiliek

2018

Opening nieuwe tracé N18 (De Twenteroute) naar Enschede

in

Oprichting van Bierbrouwerij de Klok die later uitgroeide tot de Grolsch brouwerij

1876

Opening spoorlijn Winterswijk Neede, met een tussenstation in Groenlo. Deze spoorverbinding werd in 1937 gesloten voor reizigersvervoer. Tot 1975 heeft er nog goederenvervoer plaatsgevonden; daarna is de spoorlijn opgebroken. Tegenwoordig ligt er een fietspad over het oude tracé

1884

Aanleg van de N18 (Twenteroute) tot Lichtenvoorde en later tot aan Groenlo

1962 - 1968

Ontstaan gemeente Oost Gelre, samenvoeging van gemeente Lichtenvoorde en Groenlo en de dorpen Mariënvelde en Zwolle

2005

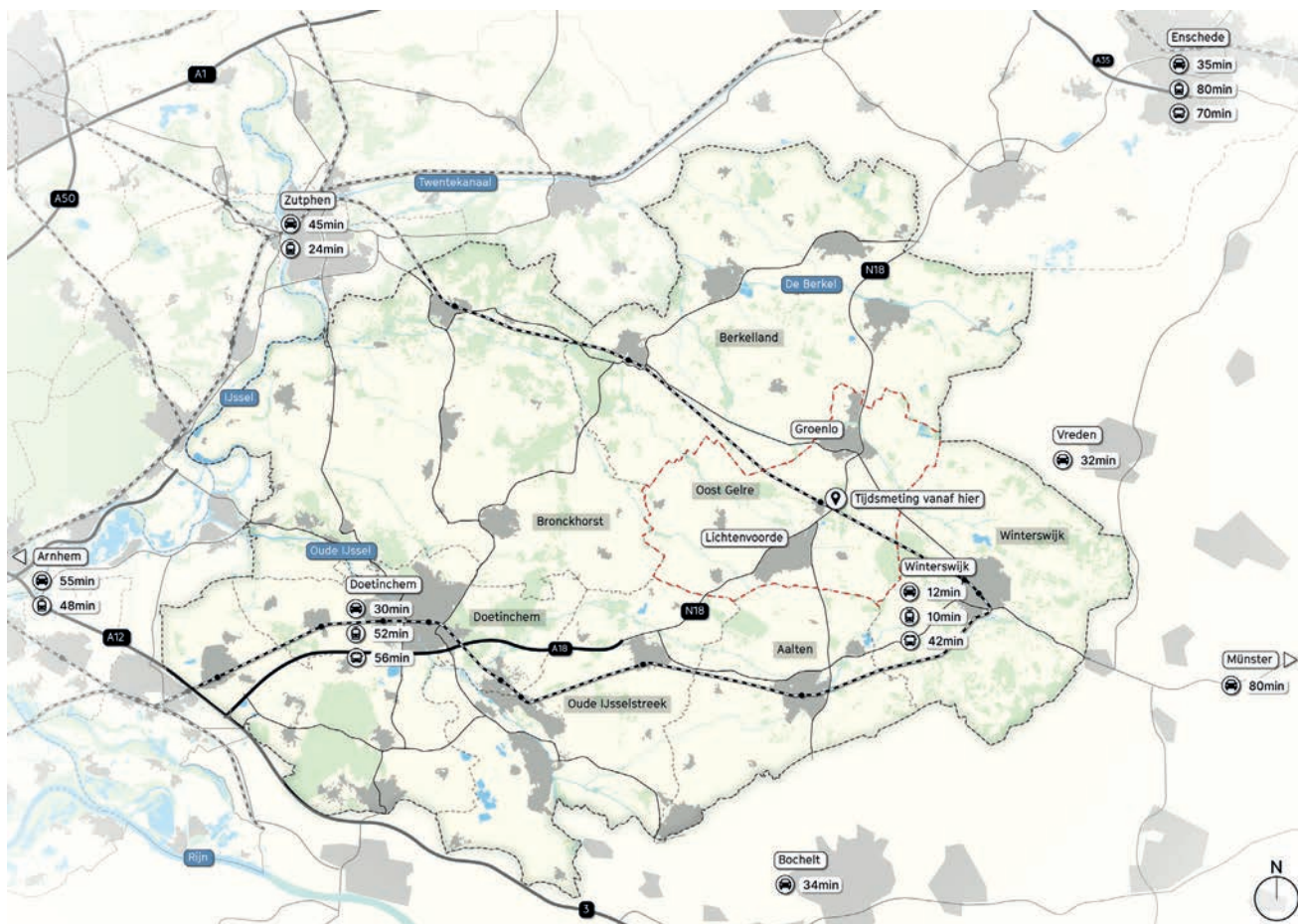
Eerste editie van de Zwarte Cross op de Schans in Lichtenvoorde.

2006

1.3 KENSCHETS OOST GELRE IN DE ACHTERHOEK

De gemeente Oost Gelre grenst aan de gemeenten Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Oude IJsselstreek, Winterswijk en de Duitse grens en maakt deel uit van de regio Achterhoek. De Achterhoek ligt tussen de verzorgingsgebieden van de regio Arnhem- Nijmegen en Twente. Op nog hoger schaalniveau maakt de Achterhoek deel uit van het groengebied tussen de Randstad en het Ruhrgebied.¹³

- Oost Gelre maakt deel uit van het Achterhoekse coulissen- en kernen landschap. Binnen dit landschap is een Natura 2000 gebied aangewezen, het Korenburgerveen, dat verbonden is met het Vragenderveen. Daarnaast maken grote delen van de regio deel uit van het Nationaal Landschap Winterswijk.¹⁴
- De gemeente Oost Gelre heeft zich in Achterhoek verband verbonden aan de samenwerking 8RHK Ambassadeurs. Vanuit zes thema's zetten overheid, ondernemers en maatschappelijke organisaties innovatiekracht in, voor versterking van de regio. Deze zes thema's zijn: productief, gekwalificeerd, bereikbaar, schoon, leefbaar en gezond.¹⁵ De 8RHK Ambassadeurs hebben gezamenlijk de ambitie gesteld op gebied van de regionale energiestrategie, bereikbaarheid, verduurzaming van de woningvoorraad en toekomstbestendige agrarische bedrijvigheid.¹⁶
- De Achterhoek omschrijft zichzelf in haar Achterhoek 2030 visie als "een werelddorp met wortels en vleugels".¹⁷ Door de vele innovatieve en exporterende bedrijven in de Achterhoek is de regio - en dus ook de gemeente Oost Gelre - op een aantal vlakken wereldwijd verbonden. Voorbeelden hiervan zijn bedrijven zoals de Nedap en Marel Red Meat. Gecombineerd met de Achterhoekse culturele waarden, de mentaliteit en werkhouding die deze bedrijven kenmerkt, maakt dat ze sterk met de regio verbonden zijn.
- De Achterhoek heeft twee belangrijke regionale centra, Doetinchem en Winterswijk, waarin regionale voorzieningen samenkomen. Daarnaast maken inwoners veel gebruik van de regionale centra net buiten de Achterhoek: Bocholt (Duitsland), Zutphen, Arnhem en Enschede.¹⁸
- De N18, ook wel de Twenteroute genoemd, verbindt de regio van noord naar zuid met Enschede en Doetinchem. Bij Doetinchem sluit de weg aan op de snelweg A18, die verder doorloopt richting Arnhem.
- Veel beleid in de gemeente Oost Gelre is ontwikkeld in regionale afstemming. Voorbeelden hiervan zijn de Regionale Energie Strategie (RES) en de Regionale Adaptatie Strategie (RAS). Ook op het gebied van wonen, economie, toerisme en veiligheid vindt regionale afstemming plaats.
- De 8 Achterhoekse gemeenten hebben de handen ineen geslagen in de aanpak van ondermijning. De gemeenten gaan gezamenlijk structureel een (financiële) bijdrage leveren zodat ondermijning in de Achterhoek geen voet aan de grond krijgt.
- Oost Gelre werkt op het gebied van erfgoed samen met buurgemeenten Aalten en Winterswijk. Gezamenlijk streven ze naar het werken aan en met erfgoed, duurzame instandhouding van

erfgoed, benutten van de identiteit voor de beleving van het erfgoed en kennis over erfgoed vergroten en delen, als inspiratie voor jong en oud.¹⁹

LEGENDA

Infrastructuur

- Snelweg
- Hoofdwegen
- - - Spoorweg

1.4 ENQUÊTERESULTATEN LUISTERVINKEN OOST GELRE

Voor de ontwikkeling van de Oost Gelrese omgevingsvisie is in de eerste fase van het proces een luistervinkenquête uitgezet onder inwoners van de gemeente. In de enquête zijn de inwoners bevraagd op de kracht en kwaliteiten van Oost Gelre, belangrijke Oost Gelrese waarden en opgaven en kansen voor de toekomstige leefomgeving. Daarnaast vroegen we inwoners te 'dromen' over de toekomst en aan te geven welke kwaliteiten zeker behouden zouden moeten blijven richting 2040. Deze enquête heeft tot doel om aanvullend op de inwonersavond, themabijeenkomst met het college en de raad en diverse werkateliers input te leveren voor de op te stellen omgevingsvisie¹. Op latere momenten zullen inwoners en andere partijen opnieuw betrokken worden.

Deze online enquête is op verschillende manieren onder de aandacht gebracht. Digitaal vond de promotie plaats via de gemeentelijke website en de online omgevingsvisie pagina, via social media (Facebook, Instagram en LinkedIn), via een persbericht en de nieuwsbrief. Daarnaast is ook een artikel geplaatst op online nieuwssites zoals Elna en de Groenlose Gids, en is de enquête gepromoot tijdens de online omgevingsvisie bijeenkomsten. In verband met de geldende corona maatregelen kon niet op elke publieke locatie in de gemeente een poster opgehangen worden. Wel is de enquête op papier onder de aandacht gebracht bij bibliotheken, de Dorpsbelangenorganisaties, het gemeentehuis en in een supermarkt. Uiteindelijk hebben bijna 125 Oost Gelrenaren de enquête ingevuld.

Uit de enquêteresultaten komt het groene, gezellige en gemeudelijke karakter van de gemeente duidelijk naar voren. Inwoners koesteren de grote getalen vrijwilligers die veel werk verzetten binnen de gemeente. Oost Gelre kenmerkt zich door enerzijds de rust, gecreëerd door de groene landschappen en tegelijkertijd de reuring door de vele evenementen die de gemeente rijk is. Het unieke aan wonen en samenleven in de gemeente is volgens de inwoners: de mensen, hun karakter, maar ook de saamhorigheid en het noaberschap dat daarbij hoort; het samen doen en voor elkaar klaar staan. Voor de toekomst wensen de inwoners dat de kernen leefbaar blijven, dat er voldoende woningen zijn en dat de kwaliteit van het buitengebied behouden blijft. Elke kern heeft zijn eigen kwaliteiten en kracht. De inwoners zouden dit graag behouden en uitdragen, zowel nu als in de toekomst.

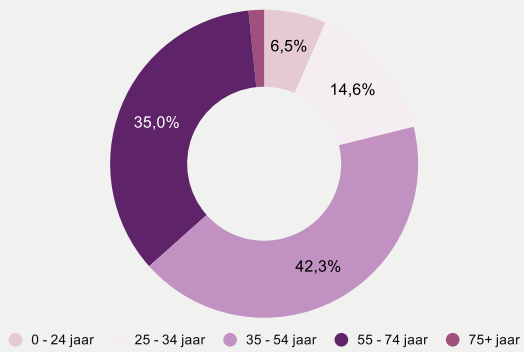
Hieronder volgt een kort en bondig overzicht van alle uitkomsten van de digitale enquête.

¹ Deze enquête is niet representatief voor alle inwoners in Oost Gelre maar geeft een indruk van kwaliteiten, kansen, opgaven en droombeelden die leven.

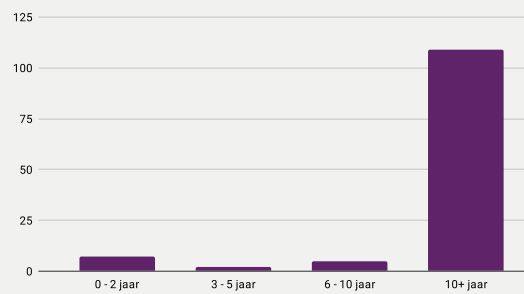
Algemeen

Totaal aantal respondenten: 123

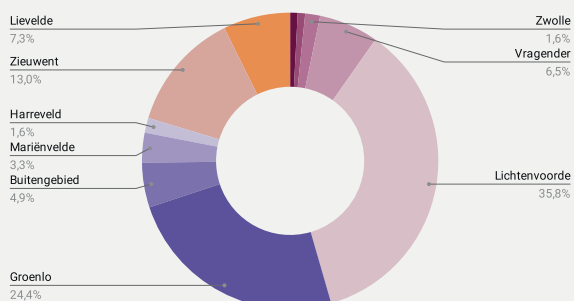
Leeftijd respondenten

Aantal jaren woonachtig in de gemeente Oost Gelre

Woonplaats

Vraag 1: Als u de gemeente Oost Gelre met drie woorden zou omschrijven, welke woorden zouden dat zijn?

Top drie meest genoemde antwoorden:

1. Groen
2. Gezellig
3. Gemeudelijk

Vraag 2: Wat is volgens u de mooiste plek van de gemeente Oost Gelre?

Top drie meest genoemde antwoorden:

1. Het Vragenderveen
2. Buitengebied
3. De Kerkepaden

Vraag 3: Wat maakt wonen en samenleven in de gemeente Oost Gelre voor u uniek?

Top drie meest genoemde antwoorden:

1. Rust
2. Saamhorigheid, hechte gemeenschapsgevoel
3. Noaberschap

Vraag 4: Waarin verschilt de gemeente Oost Gelre van andere gemeenten in de regio, zoals Winterswijk, Berkelland, Aalten of Bronckhorst?

Top drie meest genoemde antwoorden:

1. Veelheid aan gezellige evenementen
2. Verschil in geloof
3. Nuchtere mentaliteit

Een deel (ca. 10%) van de respondenten geeft aan dat de verschillen minimaal zijn.

“Sommige kernen zijn weinig tot niet bereikbaar met het ov, het zou helpen als er in ieder geval een belbus zou zijn voor ouderen en mindervaliden”

“Oost Gelre heeft veelzijdigheid qua uitstraling op gebied van toerisme en evenementen, denk aan Bloemencorso en de Zwarte Cross”

Vraag 5: typische kenmerken van de kernen en het buitengebied

Meest genoemde antwoorden per kern en het buitengebied

Groenlo:

- Oude historische grachten
- Historie in locaties en evenementen
- Vestingstad met voorzieningen
- Carnaval
- Calixtuskerk

Lichtenvoorde:

- Evenementen
- De Markt
- Gezellig centrum
- Keistad
- De Flierbeek, en alle andere parken

Harreveld:

- Molen Hermien
- Kerkplein
- Gracht
- Kerkepaden
- De Venne Bulten, Aaltense Goor

Lievelde:

- Het station
- Kerkplein
- Kaasboerderij Wenink
- Engelse Schans
- Gezelligheid

Mariëvelde:

- Brede Maatschappelijke Voorziening (BMV)
- Kerkepaden
- Kerk
- Groene open landschap
- Kleinschaligheid

Vragender:

- Vragender Veen
- Vragender Bult
- Molen
- Horeca
- Kermis

Zieuwent:

- Kerkepaden
- Park met prieel
- Kerk
- Groene kerkplein
- Voorzieningen

Zwolle

- Kleinschaligheid
- Verbondenheid
- De leemputten
- School als ontmoetingscentrum

Buitengebied:

- Coulissenlandschap
- Landbouw en agrarische bedrijven
- Weidsheid van het landschap
- Kerkepaden en fietspaden
- Rust, groen en schoon

Vraag 6a: Plekken die passen bij de dromen over de toekomstige leefomgeving van de gemeente.

Top drie meest genoemde antwoorden:

1. Centrum Groenlo
2. De Schans
3. Buitengebied

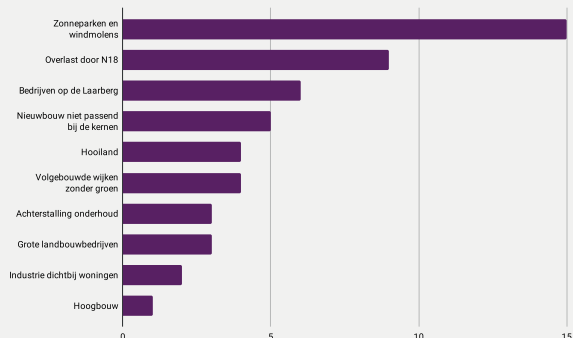
“Met voldoende woningen en infrastructuur worden andere uitdagingen zoals economie, inclusie, klimaat geholpen”

“Maak gebruik van de unieke kwaliteiten van deze regio. Groen, ruimte, schone lucht, allemaal aantrekkelijke ‘verkoopargumenten’ om authentieke én nieuwe bewoners hier te laten wonen, werken en leven.”

Vraag 6b: Plekken die niet passen bij de dromen over de toekomstige leefomgeving van de gemeente.

Top drie meest genoemde antwoorden:

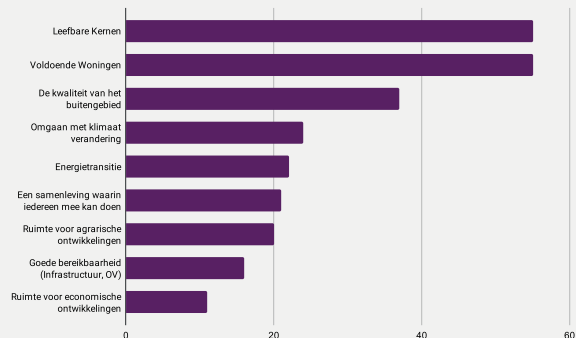
1. Zonneparken en windmolens
2. Overlast door de N18
3. Bedrijven op de Laarberg

Vraag 7: De grootste uitdagingen voor de gemeente Oost Gelre richting 2040.

Top drie meest genoemde antwoorden:

1. Leefbare kernen
2. Voldoende woningen
3. De kwaliteit van het buitengebied

“Behoud van de cultuurhistorie met het bosrijker maken van het buitengebied is goed voor inwoners en toerisme. Dit alles, met het oog op duurzame energie, maakt voor een zeer leefbare gemeente.”

“Met voldoende woningen en infrastructuur worden andere uitdagingen zoals economie, inclusie, klimaat geholpen”

“Op het gebied van klimaatadaptatie lijkt de gemeente Oost Gelre vergoederd te zijn ten aanzien van de andere gemeenten”

“Oost Gelre betekent wonen en samenleven in een bruisende dorps- en groene omgeving, waarbij er veel te doen is met activiteiten en evenementen”

Vraag 8: Hoe Oost Gelre eruit moet zien in 2040.

Top drie meest genoemde antwoorden:

1. Groen met veel ruimte voor natuur
2. Duurzaam en klimaatadaptief
3. Aantrekkelijk om te wonen en te werken

goed bereikbaar
rustig maar levendig
een gemeente met saamhorigheid
duurzaam en klimaatadaptief
verduurzamt en klimaatbestendig
groen met veel ruimte voor natuur
samenleving met andere gemeenten
samengevoegd met andere gemeenten
een gemeente met een actief verenigingsleven
een plek voor jong en oud
een gemeente met noaberschap
gezellig en knus

Vraag 9: Suggesties relevant voor de toekomstige leefomgeving van Oost Gelre

Top drie meest genoemde antwoorden:

1. Zorg voor voldoende woonruimte (voor jongeren)
2. Behoud cultuurhistorie en natuur
3. Wees zuinig op de boeren.

“Kleine kernen spelen een mooie rol spelen in deze gemeente. Hierdoor wordt /krijgt ieder mens de kans en mogelijkheden om de leefomgeving te idealiseren.”

2. TRENDVERKENNING

TRENDVERKENNING

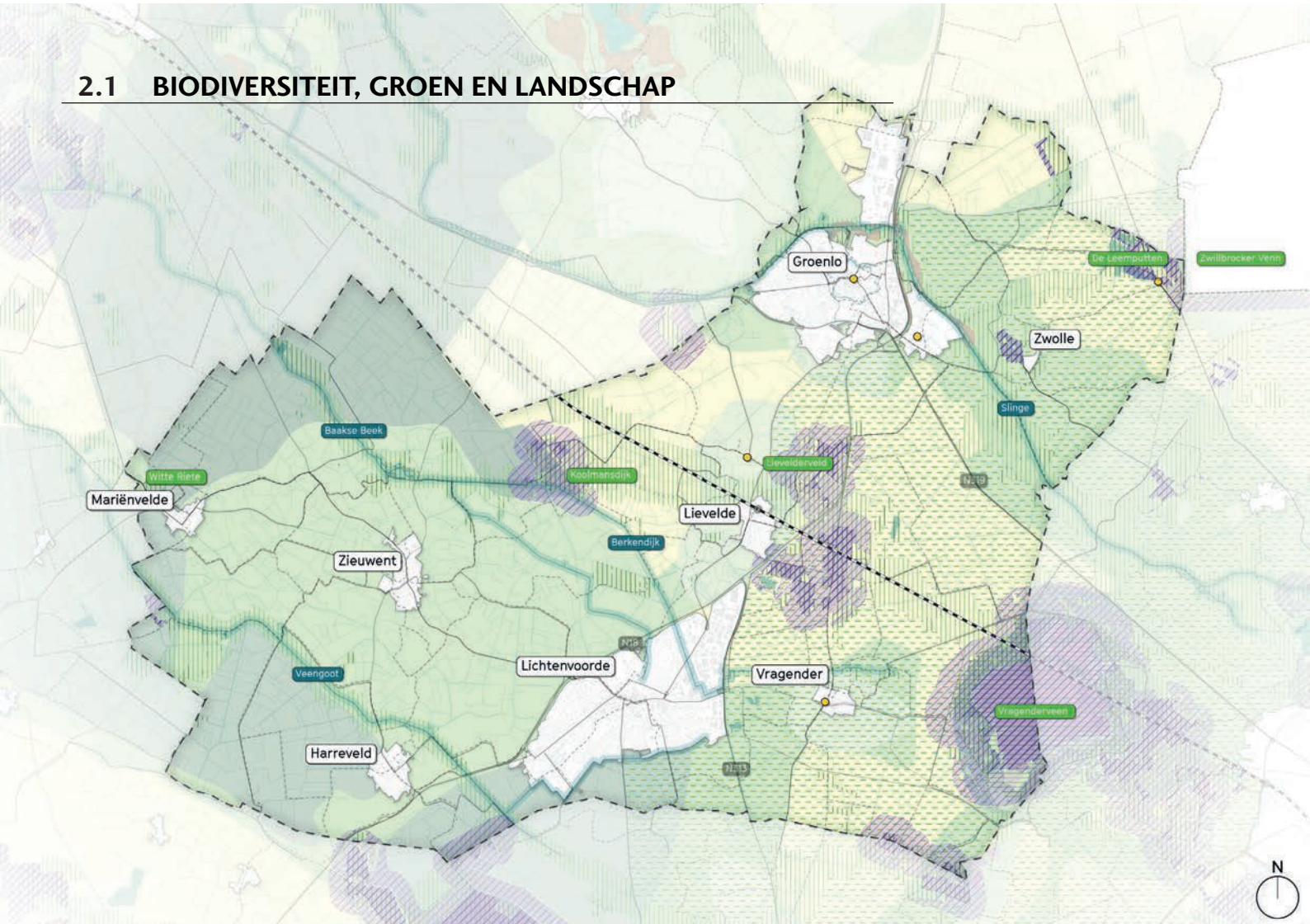
De trendverkenning is opgesteld in het kader van de te ontwikkelen omgevingsvisie van de gemeente Oost Gelre. De bedoeling van dit document is niet zozeer volledig te zijn, maar om op hoofdlijnen een overzicht te geven van de belangrijkste trends en ontwikkelingen waar de omgevingsvisie rekening mee dient te houden. De trends en ontwikkelingen zijn geclusterd per thema en in willekeurige volgorde opgeschreven. Voor de analyse is hoofdzakelijk gebruik gemaakt van CBS data, aangevuld met gegevens van andere bronnen zoals het Planbureau voor de Leefomgeving, de Klimateffectenmonitor en regionale data van de Provincie Gelderland. Daarnaast is ook de inventarisatie van het gemeentelijk beleid van Oost Gelre geraadpleegd.

De thema's in deze trendverkenning zijn gebaseerd op het Koersdocument Omgevingsvisie Oost Gelre en aangescherpt in het ambtelijk werkatelier, een werkatelier met ketenpartners en maatschappelijke organisaties, een themabijeenkomst met het college en de gemeenteraad van Oost Gelre en een inwonersavond. De thema's veiligheid, duurzaamheid en toekomstbestendigheid zijn niet als zodanig in titels van bepaalde thema's opgenomen, omdat dit zeer relevante thema's zijn, die in bijna alle onderwerpen in deze trendverkenning terugkomen.

Zoals toegelicht in de inleiding zult u bij sommige thema's in een kader de beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling van bepaalde indicatoren terugzien. Deze zijn relevant voor de milieu effectenscreening van de nog op te stellen omgevingsvisie Oost Gelre 2040.

2.1 BIODIVERSITEIT, GROEN EN LANDSCHAP

LEGENDA

Natuurgebieden naar status (POVI)

- NNN/Natura 2000
- Gelders natuurnetwerk (GNN)
- Groene ontwikkelingszone
- Nationaal landschap Winterswijk

Landschapstypen

- Kampenlandschap
- Essenlandschap
- Heideontginningslandschap
- Broekgebieden
- Broekontginningslandschap
- Rivierenweidenlandschap

Kwetsbare gebieden (POVI/POVE)

- Kwetsbare gebieden WAV
- Ammoniak buffergebied

Infrastructuur

- Hoofdwegen
- Spoorweg
- Treinstation
- TOP (toeristisch overstap punt)
- Fietsnetwerk (knooppuntennetwerk + hoofd fietsnetwerk)
- Wandelnetwerk
- Waterwegen
- Sloten, beken

Oost Gelre nu

- Oost Gelre ligt op de overgang van het Oost-Nederlands Plateau in het oosten en het centrale lage, voorheen slecht ontwaterde deel van de Achterhoek, het nat. In de loop der eeuwen zijn, op hogere zandruggen tussen het plateau en het nat, nederzettingen gesticht die zijn uitgegroeid tot de moderne dorpen Harreveld, Lichtenvoorde en Lievelede. Op de strategische plaats waar de Slinge het plateau af stroomt is de stad Groenlo ontstaan. In die zone van drie dorpen en een stad ligt de belangrijkste infrastructuur. Zo kunnen we in het huidige landschap drie zones onderscheiden: de zone van drie dorpen en een stad, tussen het plateau en het nat.²⁰
- Als Achterhoekse gemeente kenmerkt Oost Gelre zich met een karakteristiek landschap met uitgestrekte weilanden, natuur, kerkdorpen en veel buitenrecreatie.²¹ In het landschap is een samenspel te zien van landbouw, natuur en recreatie.²²
- Karakteristiek voor Oost Gelre is het typische coulisselandschap: een landschap met uitgestrekte weilanden met houtwallen, beken, stuwen en houtsingels. In combinatie met de rust en de ruimte zorgt het coulissenlandschap voor een hoge landschappelijke waarde.²³
- Binnen de gemeente Oost Gelre zijn verschillende natuurgebieden te vinden: het Lievelderveld, de Koolmansdijk, de Witte Riete en de Maandag. Een deel van de gemeente maakt onderdeel uit van het Gelders Natuurnetwerk en ligt er een Groene Ontwikkelingszone. Daarnaast is 'Het Korenburgerveen', een gebied van circa 490 hectare dat is gelegen tussen Winterswijk en Oost Gelre, aangemerkt als Natura2000-gebied. Veel Natura 2000-gebieden kampen met een overbelasting aan stikstof, dat is schadelijk voor de kwetsbare natuur. Door de inzet van maatregelen wordt gewerkt aan het weerbaarder en beter bestand maken van de natuur tegen stikstof. Vanuit provinciaal en gemeentelijk beleid wordt gewerkt aan een samenhangend netwerk van de verschillende natuurgebieden.
- De gemeente Oost Gelre kenmerkt zich door de diversiteit in cultuurhistorische waarden (archeologisch, historisch-geografisch en bouwkundig) op verschillende schaalniveaus. Dit gaat om verschillende thema's, bijvoorbeeld infrastructuur, boerderijen en ambacht en industrie.²⁴
- De cultuurhistorische waarden binnen de gemeente Oost Gelre zijn voor een belangrijk deel ontstaan door verschillende vormen van landgebruik en ontginning. Het jonge ontginningslandschap en het oude cultuurlandschap zijn zowel op kaart als in het veld nog herkenbaar.
- De belangrijkste aanknopingspunten voor cultuurhistorisch beleid zijn het oude agrarische landschap, Groenlo Vestingstad en de archeologische potentie van het beekdal van de Slinge en de rijke monumentale bebouwing in de kernen.²⁵
- Oost Gelre kent ongeveer 40 rijksmonumenten en 145 gemeentelijke monumenten, bestaande uit woonhuizen, kerken, parken, scholen en boerderijen. Een voorbeeld hiervan is de Neogotische kerk RK Heilige St. Calixtus in

Groenlo.²⁶ Daarnaast zijn er tien terreinen met archeologische waarden.²⁷

- De Grolse linie is een belangrijk onderdeel van het cultuurhistorische karakter van Oost Gelre. Zowel oude vestingwerken als de linie zelf zijn nog steeds zichtbaar in het landschap. Daarnaast zijn door restauraties onderdelen van deze linie weer in oude glorie hersteld, zoals de Engelse Schans in Lievelede.²⁸ De linie is aangewezen als Rijksmonument.²⁹
- De gemeente Oost Gelre heeft gezamenlijk met de gemeenten Aalten en Winterswijk de volgende ambities op erfgoed geformuleerd voor de periode 2021-2024: (1) samen werken aan en met erfgoed, (2) duurzame instandhouding erfgoed, (3) identiteit benutten voor de beleving van erfgoed en (4) kennis vergroten en delen, inspiratie voor jong en oud. Daarnaast kent de gemeente Oost Gelre nog enkele specifieke speerpunten: waaronder het versterken van de samenwerkingsrelaties tussen oudheidkundige verenigingen en het programma Stad Groenlo en het ambitiedocument 'De Spaanse weg'.
- Door ruilverkaveling in de landbouw is de oorspronkelijke kleinschaligheid van het landschap (met name in het westen van de gemeente) op sommige plekken verminderd. In het oosten van de gemeente is de historische structuur meer zichtbaar gebleven, onder andere door wat meer kleinschalige natuur- en watergronden die zich in dit gebied bevinden.³⁰
- De dooradering van vele fiets- en wandelpaden maakt dat het unieke landschap van de gemeente Oost Gelre goed toegankelijk is, en dat diverse evenementen goed bereikbaar zijn voor inwoners en recreanten.
- Het waterregime binnen Oost Gelre heeft al veel kleine wijzigingen gezien, waaronder het bevaarbaar maken van de Groenlose Slinge. Later volgde grotere ingrepen, zoals de aanleg de Nieuwe Beek, de Veengoot en de Flierbeek. Gedeelten van het Vragenderveen werden

hierdoor geschikt voor landbouw. Om het veen in de toekomst te kunnen behouden zijn er damwanden aangelegd rondom het zuidelijk deel van het Vragenderveen rond 2000. Alle drie de gegraven beken zijn nu nog in het landschap terug te vinden. De Baakse Beek, (toen de Oude Beek, Nieuwe Beek en Baakse Beek), de Veengoot en de Flierbeek stromen momenteel nog grotendeels over de destijds gegraven tracés.³¹

- In Nederland zijn we afhankelijk van de beschikbaarheid van zoetwater. In de regio Achterhoek is de wateraanvoer vanuit bijvoorbeeld de grote rivieren meestal niet mogelijk. De beschikbaarheid van zoetwater is daarom afhankelijk van de hoeveelheid neerslag en het grondwaterpeil.³²
- In 2010 viel bij Lichtenvoorde, een extreme bui. Het heeft bijna 48 uur lang geregend. Het water stroomde van het 20 meter hoger gelegen Vragender en Lievelede naar Lichtenvoorde. Lichtenvoorde kon het water niet aan, met de nodige schade en overlast tot gevolg. Waterschap Rijn en IJssel en de Gemeente Oost Gelre legden drie wateropvanggebieden aan van 13 hectare. Ook werden watergangen omgeleid rond het dorp en werden waterverdeelwerken aangelegd. Dit alles om de kans op wateroverlast flink te verkleinen voor de toekomst. Na jaren van rekenwerk, ontwerpen en grond aankopen was dit project in 2018 klaar.³³

Trends en ontwikkelingen

- Het landschap in Oost Gelre krijgt steeds meer te maken met verschillende ruimtevragers, zoals landbouw, energietransitie, klimaatverandering, woningbouw en recreatie. Dit vraagt om slimme combinaties en meervoudig ruimtegebruik om de natuur- en landschapswaarden die karakteristiek zijn voor het gebied en eigen aan de bodem en waterhuishouding te behouden en versterken.

- In het bijzonder kijken we naar de energietransitie in relatie tot het landschap. In tegenstelling tot traditionele fossiele vormen zoals olie, gas en kolen, drukken de nieuwe duurzame energietechnieken zoals zonne-, wind- en bio-energie een duidelijk zichtbaar stempel op het landschap. Willen we onze omgeving duurzaam maken en tegelijkertijd leefbaar en mooi houden, dan is het ontwerp van het ruimtelijke gebied één van de belangrijkste aandachtspunten van de komende decennia.³⁴
- In Nederland, maar ook in de gemeente Oost Gelre, is het aantal dier- en plantensoorten de afgelopen decennia afgenomen. Voor veel planten- en diersoorten is steeds minder geschikt leefgebied te vinden.
- Door diverse oorzaken nemen de gunstige leefomstandigheden voor soorten af waardoor de biodiversiteit onder druk komt te staan. Zo verdwenen de afgelopen decennia veel waardevolle landschapselementen door schaalvergroting in de landbouw. Andere factoren zoals drukke wegen of een toenemende drukte van recreatie kunnen daarnaast voor verstoring voor soorten zorgen. Ook de omstandigheden in natuurgebieden staan onder druk doordat veel natuurlijke relaties zijn verstoord. Deze verstoring vindt onder andere plaats door de uitstoot van stoffen, het verkeer, intensieve landbouw en het gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen. In het bijzonder natuur op de arme zandgronden, zoals in Oost Gelre is hier gevoelig voor. Een andere oorzaak voor de afname van biodiversiteit is klimaatverandering. Veel soorten zijn bijvoorbeeld niet bestand tegen langere perioden van droogte. Tenslotte worden gebouwen steeds strakker afgewerkt, waardoor soorten geen plek meer vinden om te schuilen in de spouw, onder dakpannen of in kieren.³⁵
- Het aantal agrarische bedrijven in het buitengebied neemt af. Nieuwe functies met een andere uitstraling krijgen steeds meer een plek in het buitengebied waardoor het landschap verandert.
- Landelijk zien we - deels als gevolg van corona - de trend dat Nederlanders steeds vaker dichterbij huis recreëren. Mensen zijn steeds meer op zoek naar (dag)recreatie in de buurt, om even hun dagelijkse bezigheden te ontvluchten. Met name wandelen is een van de populairste uithuizige vrijetijdsactiviteiten van Nederlanders. Zoals gezegd heeft Oost Gelre vele goede wandel- en fietspaden die het landschap in het buitengebied en de kernen goed met elkaar verbinden. Toename aan recreanten en toerisme in het buitengebied kan zorgen voor extra inkomsten in de horecasector, maar kan tegelijkertijd extra druk op de wegen en in de natuur tot gevolg hebben.
- Aan het einde van de zomerperiode treden vaak lage grondwaterstanden op. In extreem droge jaren, kunnen deze lage grondwaterstanden al eerder in het seizoen optreden. Dit heeft gevolgen voor natuur en landbouwgewassen.³⁶ Ook het beschikbaar hebben van voldoende bluswater vraagt hierdoor continu aandacht, met name in het buitengebied. Enerzijds zorgt droogte ervoor dat locaties met open water droog komen te liggen en anderzijds kunnen geboorde putten niet overal worden gecreëerd vanwege de bodem.
- In de Achterhoek is de verwachting dat, de komende jaren op verschillende plekken grond (tijdelijk) wordt ontgraven, opgeslagen en toegepast. Een voorbeeld hiervan is het regulier onderhoud aan weg(berm)en, rioleringen, kabels, leidingen, groenvoorzieningen en (vervangende) nieuwbouwprojecten.³⁷ Wanneer deze werkzaamheden plaatsvinden, liggen er kansen deze te koppelen aan andere ingrepen in de fysieke leefomgeving. Bijvoorbeeld om biodiversiteit te bevorderen of het aanleggen van wadi's voor robuust en toekomstbestendig waterbeheer.

- De vele historische gebouwen in Oost Gelre krijgen in de toekomst te maken met verschillende ontwikkelingen. Het onderhoud van deze gebouwen vraagt vaak om extra inspanning, maar ook bijvoorbeeld de energietransitie vraagt bij historische gebouwen om specifieke aanpassingen nodig voor isolatie en energiebesparing. Daarnaast vraagt vrijkomende historische bebouwing om een goede invulling, om leegstand of sloop tegen te gaan.³⁸

Kansen en opgaven

- Het karakteristieke landschap van Oost Gelre met haar uitgestrekte weilanden, natuur, kerkdorpen en de diversiteit aan buitenrecreatie, evenementen en hecht verenigingsleven biedt in toenemende mate een uniek en aantrekkelijk vestigingsklimaat voor (nieuwe) inwoners en ondernemers. Er ligt een kans om het landschap en cultuurhistorische kwaliteiten in de toekomst te versterken en dit te zetten voor economische maar ook sociale toekomstkracht van Oost Gelre. Belangrijk hiervoor is het beschermen van waarden van het Oost Gelrese landschap. Dat is in de eerste plaats de kenmerkende zonerings- en landschapselementen bij zoals bosjes en houtwallen, maar ook steilranden en oude kapelletjes, en de singels van Groenlo. Het zijn de historische parels in het landschap.³⁹
- Andersom liggen er ook kansen om sterke functies (zoals wonen, energieopwekking en bedrijvigheid) 'landschappelijk' in te passen. Dat betekent aan de rand van de kernen aansluitend bij het landschap, zodat landschapsstructuren ontstaan waarin die functies juist sterker en waardevoller worden. Op deze manier kunnen deze functies benut worden voor de financiering en uitvoering van landschappelijke functies, zoals waterbeheer, natuur en identiteit.⁴⁰
- Als gevolg van onder andere de maatregelen rondom het coronavirus krijgen vakanties een andere invulling en bestemmingen met een natuurlijke en rustige omgeving winnen aan populariteit.⁴¹ Het karakteristieke landschap van Oost Gelre biedt kansen voor een toenemende vraag van toeristen en daarmee economische groei voor de toeristische- en eventensector. Dit biedt kansen, de recreatieve sector kan in potentie bijvoorbeeld steeds meer als landschapsbeheerder fungeren. Zeker wanneer het aandeel agrariërs in de gemeente terugloopt (zie paragraaf 2.4). Anderzijds leidt toename van toeristen ook tot opgaven in relatie tot extra druk op de wegen en (piek)belasting van de natuurgebieden. De specifieke toename van van 65+'ers biedt op dit vlak echter potentie. Deze toename gaat gepaard met veranderende vrijetijdsbehoeften en biedt kansen voor dagrecreatie en verblijfsrecreatie om in te spelen op deze vrijetijdsbehoeften. En belangrijker nog, senioren gaan buiten het hoogseizoen op vakantie en dit zorgt mogelijk voor minder piekbelasting van wegen en natuur in Oost Gelre.
- Het is een uitdaging om een goede balans te vinden tussen de kwaliteit van de natuurgebieden en de toeristische fiets- en wandelroutes. Er liggen kansen om deze routes zo te optimaliseren dat ze toeristen leiden langs de kernen, belangrijke recreatieve voorzieningen, schaduwrijke rustpunten en toegangspunten van evenementen van Oost Gelre én hiernaast extra druk op de beschermde natuurgebieden vermijden. Aanvullend kan gekeken worden naar het herstel van oude (kerke)paden en zandwegen in het bijzonder in de omgeving van de kernen. Ook liggen er kansen in het nog veiliger maken van deze routes door mogelijk meer gescheiden

verkeersstromen en aparte routes voor langzaam verkeer.

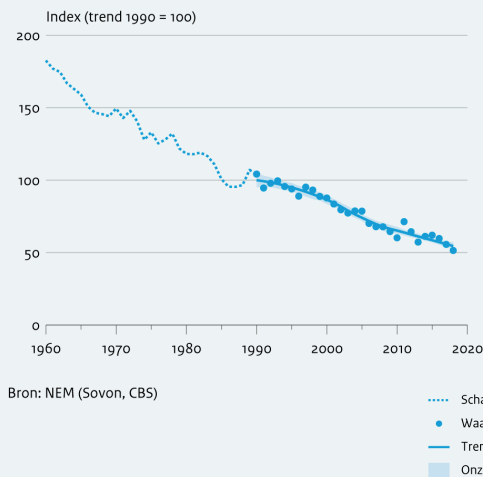
- Er liggen kansen in mogelijkheden voor blijvende verdiensten uit het landschap, juist nu het voor veel agrariërs moeilijk is om met hun reguliere bedrijf de kost te verdienen. Dit betekent het versterken van de duurzame economische mogelijkheden van landbouw door het bieden van ruimte voor verbreding van de bedrijfsvoering met behoud en versterking van landschappelijke karakteristieken. Bijvoorbeeld door meervoudig ruimtegebruik en groene en blauwe diensten. Tevens is er potentie in Oost Gelre voor natuurontwikkelingen op percelen van voormalige agrarische bebouwing. Deze percelen komen vrij als gevolg van stoppende agrariërs. Een nieuwe bestemming vinden voor vrijkomende agrarische bebouwing draagt daarnaast bij aan het voorkomen van ondermijning. Vrijkomende agrarische bebouwing kan namelijk aantrekkelijk zijn voor criminele activiteiten.
- Het Oost Gelrese landschap is aan klimaatverandering onderhevig. Wateroverlast, droogte en hitte komen steeds vaker voor. Klimaatverandering en biodiversiteit hebben een duidelijke relatie. Hoe meer biodiversiteit, hoe beter de natuursystemen kunnen functioneren en hoe meer positieve gevolgen voor de natuur. Zie voor een verdere uiteenzetting van de klimaateffecten hoofdstuk 2.2 'Energie en klimaat'. Het versterken van het landschap in Oost Gelre kan hand in hand gaan met nieuwe ontwikkelingen in de landbouw, het bevorderen van biodiversiteit en het aanpakken van de klimaatopgave. Een voorbeeld hiervan is het aanleggen van 'boerenstuwen' voor toekomstbestendig agrarisch waterbeheer zoals dat nu al gebeurt door agrariërs in Vragender. Dit is een project in het kader van Klimaat Klaor, een samenwerking tussen de gemeente Oost Gelre,

inwoners, ondernemers, het Waterschap Rijn en IJssel, de provincie Gelderland en LTO.

- Om de biodiversiteit te bevorderen liggen er kansen in toekomstgericht maaibeeld waarin bijvoorbeeld pas wordt gemaaid na het broedseizoen. Maar ook het verwerken van het maaisel in de landbouw, als bodemverbeteraar, want dit zorgt dat het water beter in de grond vastgehouden wordt. Ook kunnen agrariërs nog meer ondersteund worden bij het inzaaien van erfranden en stroken rondom weilanden of akkers.

01

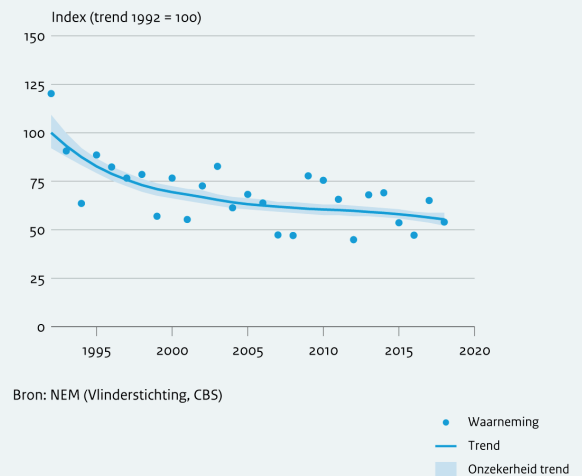
Boerenlandvogels in Nederland

Figuur 1: De figuur toont het de trend in het aantal boerenlandvogels in Nederland in de periode 1960-2020. Het aantal boerenlandvogels is een van de indicatoren voor biodiversiteit in Nederland. Sinds 1990 is het aantal boerenlandvogels in Nederland met de helft gedaald.

02

Aantalstrend dagvlinders

Figuur 2: De figuur toont de aantalstrend dagvlinders in Nederland in de periode 1992-2018. Het aantal dagvlinders is gemiddeld in Nederland afgenomen, maar stabiliseert nu vergeleken met een aantal jaar geleden. Door klimaatverandering in natuurbescherming neemt een aantal soorten vlinders recentelijk weer toe.

BEORDELING KWALITEITSNIVEAU - BIODIVERSITEIT, GROEN EN LANDSCHAP

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Natuur	Omvang en staat van instandhouding Natura 2000 en Gelders Natuur Netwerk	Verbetering	Behoud	Verslechtering

Beoordeling Huidige situatie Natuur

De indicator natuur is beoordeeld aan de hand van het criterium ‘omvang en staat van instandhouding Natura 2000 en Gelders Natuur Netwerk’. In het Natura 2000 gebied Korenburgerveen, onderdeel van het Gelders Natuur Netwerk, treedt op basis van de in de gebiedsanalyse geschetste stikstofdepositieverloop en de via het beheerplan geborgde maatregelen geen verslechtering van de instandhoudingsdoelen op. De meeste maatregelen voor natuurherstel uit het huidige beheerplan zijn uitgevoerd en de laatste werkzaamheden worden naar verwachting afgerond in 2022. De eerste effecten van de genomen (water)maatregelen waren in 2021 onder andere zichtbaar in de zuidelijke randzone. De concentratie van stikstof in het Korenburgerveen is echter nog te hoog, ondanks dat een deel van de schadelijke effecten is weggenomen door de getroffen watermaatregelen. Per saldo wordt de huidige situatie daarom als **slecht** beoordeeld.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Natuur	Omvang en staat van instandhouding Natura 2000 en Gelders Natuur Netwerk	Verbetering	Behoud	Verslechtering

Beoordeling Autonome ontwikkeling Natuur

Het huidige beheerplan met herstelmaatregelen voor het Natura2000 gebied Korenburgerveen verloopt in 2022. Het beheerplan wordt op dit moment geactualiseerd en wordt naar verwachting begin 2022 vastgesteld door de Gedeputeerde Staten. Het beheerplan wordt onder andere aangepast op wijzigingen in wet- en regelgeving, diverse nieuwe onderzoeken worden opgenomen als maatregel en monitoring vormt een belangrijk nieuw onderdeel. Naar verwachting zullen schonere technieken bij bedrijven, veehouderijen en voertuigen op termijn zorgen voor minder stikstofdepositie in het Natura 2000-gebied. Daarentegen kunnen ontwikkelingen als woningbouw, toenemende mobiliteit en recreatie zorgen voor meer aantasting van de instandhoudingsdoelstellingen. Aangezien het nieuwe beheerplan nog niet is vastgesteld en het onzeker is of technische ontwikkelingen voldoende zullen bijdragen aan het verminderen van de stikstofconcentratie wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht**.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit	Groeit	Blijft gelijk	Daalt

Beoordeling Huidige situatie Biodiversiteit

De indicator biodiversiteit is beoordeeld aan de hand van het criterium 'omvang biodiversiteit'. Het aantal soorten planten en dieren is de afgelopen jaren wereldwijd, in Nederland, maar ook in de gemeente Oost Gelre sterk afgenomen. De diverse oorzaken die hier aan ten grondslag liggen worden in de paragraaf 'Oost Gelre Nu' beschreven. Aangezien deze oorzaken van toepassing zijn op de situatie in Oost Gelre wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit	Groeit	Blijft gelijk	Daalt

Beoordeling Beoordeling Autonome ontwikkeling Biodiversiteit

Naar verwachting zetten de ontwikkelingen die zijn benoemd onder de beschrijving van de huidige situatie, zoals de druk op natuurgebieden en klimaatverandering de komende jaren door. De gemeente Oost Gelre heeft echter de ambitie om de teruggang van het aantal soorten te stoppen en de omvang van de biodiversiteit te laten groeien. Zij heeft daarom een Biodiversiteitsplan opgesteld waarin twee doelen centraal staan: ten eerste zet de gemeente in op behoud, herstel en waar mogelijk het vergroten van de biodiversiteit. Daarnaast zet de gemeente in op het bewustzijn van het belang van biodiversiteit onder inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. In het Biodiversiteitsplan wordt onder andere ingegaan op het plan van aanpak, concrete maatregelen en borging in beleidskaders. Het Biodiversiteitsplan is echter nog niet vastgesteld, waardoor het plan geen zekerheid voor de toekomst biedt. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **slecht** beoordeeld.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Landschappelijke en cultuurhistorische elementen	Behoud landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten	Verbetering landschappelijke en cultuurhistorische (kern)kwaliteiten	Behoud landschappelijke en cultuurhistorische (kern)kwaliteiten	Aantasting landschappelijke en cultuurhistorische (kern)kwaliteiten

Beoordeling Huidige situatie Landschappelijke en cultuurhistorische elementen

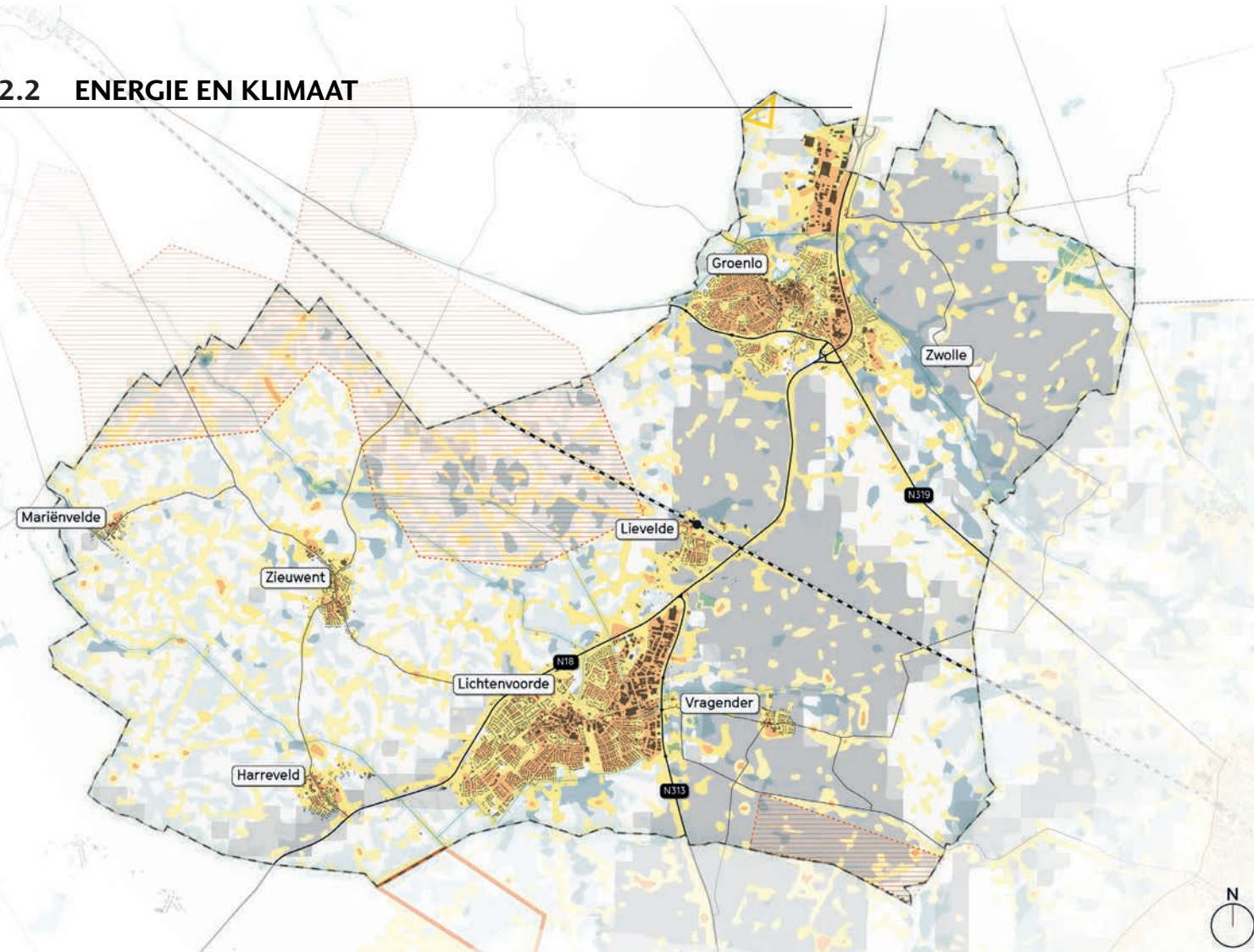
De indicator landschappelijke en cultuurhistorische elementen is beoordeeld aan de hand van het criterium 'behoud landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten'. Zowel erfgoed als landschap zijn binnen de gemeente beschermd: erfgoed via de Erfgoedwet en de erfgoedverordening van de gemeente en landschap via het provinciaal beleid. De gemeente beschikt daarnaast over het landschapsontwikkelingsplan (geen juridische status). Daarnaast is er in samenwerking met de gemeenten Aalten en Winterswijk een Erfgoednota Oost Achterhoek voor de periode 2021 -2024 opgesteld waarin ambities zijn geformuleerd en waarin tevens een uitvoeringsagenda is opgenomen. In dit beleid zijn landschappelijke en cultuurhistorische (kern)kwaliteiten inzichtelijk gemaakt. En wordt uitgegaan van behoud en waar mogelijk verbetering of versterking van de waarden en/of de beleefbaarheid en toegevoegde waarde van de cultuurhistorische en landschappelijke elementen. Tegelijkertijd is er sprake van een toegenomen druk op landschappelijke kenmerken door de toenemende ruimteclaims vanuit diverse maatschappelijke thema's. De verwachting is daarom dat landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten niet verbeteren, maar wel behouden worden. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Landschappelijke en cultuurhistorische elementen	Behoud landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten	Verbetering landschappelijke en cultuurhistorische (kern)kwaliteiten	Behoud landschappelijke en cultuurhistorische (kern)kwaliteiten	Aantasting landschappelijke en cultuurhistorische (kern)kwaliteiten

Beoordeling Autonome ontwikkeling Landschappelijke en cultuurhistorische elementen

De verwachting is dat de druk op landschap en cultuurhistorie toeneemt als gevolg van toenemende mobiliteit en diverse ruimteclaims. Zo liggen er zoekgebieden voor windenergie binnen de gemeente en wordt er onder andere in Lichtenvoorde ingezet op inbreiding. Daarnaast vormen de kosten voor het onderhoud van monumentale panden, het leegstaand cultureel erfgoed en de bedrijfsbeëindiging of juist schaalvergroting van agrarische bedrijven een bedreiging voor de bescherming van de cultuurhistorische elementen in de gemeente. Wanneer hier te weinig aandacht voor is gaan de landschappelijke en cultuurhistorische waarden vrijwel zeker achteruit. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **slecht** beoordeeld.

2.2 ENERGIE EN KLIMAAT

LEGENDA

Energieopwekking

- Zoeklocatie windturbines (RES)
- Bestaande windturbines
- Bestaand zonnepark

Hitte-eiland effect (Atlas Leefomgeving)

Droogtegevoeligheid huidig klimaat (Klimaat-effectatlas)

- Gevoelig
- Zeer gevoelig

Wateroverlast

DRPA+ (Deltaplan Ruimtelijke adaptatie)
Lokale buien herhalingsjijd 100 jaar

- waterdiepte 15-30cm
- waterdiepte >30cm

Oost Gelre nu

- De grootste verbruiker van energie in Oost Gelre is de gebouwde omgeving (woningen, winkels en kantoren), gevolgd door het verkeer en vervoer en de industrie. Het energieverbruik in de landbouw is beperkt.⁴²
- De totale vraag naar aardgas in de gemeente bedraagt 1.100 TJ (34 miljoen m³). Het grootste deel hiervan wordt gebruikt voor de verwarming van woningen en utiliteitsgebouwen (75%, 800 TJ). Daarnaast wordt een deel van het aardgas gebruikt voor bijvoorbeeld de industrie en de landbouw.⁴³ Gemiddeld gebruiken de Oost Gelrese huishoudens 1.580 m³ aardgas. Het gemiddelde gebruik in Nederland is ongeveer 1.500 m³.⁴⁴
- Het totale energieverbruik in Oost Gelre kende in 2013 een lichte daling, waarna het in 2016 weer steeg. Het verbruik van energie in de gebouwde omgeving is licht gedaald. Dit is mede te verklaren door de verduurzaming van woningen en gebouwen.
- Circa 28% van het totaal aantal woningen heeft energielabel A of hoger. Het grootste deel van de woningen heeft energielabel C. Dit is in lijn met het Nederlands gemiddelde.⁴⁵
- Bijna een kwart van de woningen in de gemeente Oost Gelre is na 1991 gebouwd. Deze woningen zijn relatief makkelijk naar een hogere isolatiegraad te krijgen om over te kunnen gaan op een laagtemperatuur warmtetechniek. Daarnaast is 45% (circa 5.800 woningen) van de woningen van vóór 1974. Dit zijn woningen waarbij gekeken moet worden tot

welk energielabel er isolatie mogelijk is en welke warmtetechniek hiervoor geschikt is.⁴⁶

- In de gemeente Oost Gelre is een stijging in het aantal daken met zonnepanelen zichtbaar. In 2012 had 1,2% van de woningen zonnepanelen, in 2020 is dit percentage gegroeid naar 21,9%. Het percentage zonnepanelen op woningen in Oost Gelre is hoger dan het Nederlands gemiddelde (15,7%), maar in lijn met het Achterhoeks gemiddelde (21,7%).⁴⁷
- Op 1 januari 2021 wekt Oost Gelre 0,011 TWh duurzame energie op. Hiervan bestaat het grootste deel uit grootschalige opwek door zon op dak. In Oost Gelre staan geen windturbines hoger dan 100 meter.⁴⁸
- In december 2021 stelde de gemeente Oost Gelre de Transitievisie Warmte ‘Samen aan de slag voor een aardgasvrij Oost Gelre’ vast.

Trends en ontwikkelingen

- De Achterhoek draagt 1,35 TWh bij aan het bereiken van de doelstellingen uit het Klimaatakkoord en Gelders Energieakkoord met de RES 1.0.
- Daaruit volgt dat in Oost Gelre twee zoekgebieden liggen voor windturbines, maar hiervoor zijn nog geen concrete locaties voor aangewezen.⁴⁹ Op dit moment loopt er een herijking voor het beleid voor windturbines hoger dan 80 meter.
- Inwoners van de Achterhoek zijn van mening dat duurzame energie vooral opgewekt moet worden met zonnepanelen op daken of in openbare

ruimte. Daarna moet pas gekeken worden naar zonnevelden op landbouwgrond.⁵⁰

- Naar verwachting zal elektriciteit veelal de vervanger van aardgas zijn. Hierdoor zal de vraag naar elektriciteit toenemen. Daarbij zal de elektriciteitsvraag ook steeds groter worden door onder meer het elektrificeren van het wagenpark.⁵¹
- Door klimaatverandering stijgt de kans op extreem weer. De gemeente Oost Gelre krijgt tot 2040 en daarna steeds vaker te maken met piekbuien, hitte en droogte. De kans op wateroverlast in het bebouwd gebied zal toenemen en het aantal extreem warme dagen - met bijbehorende gezondheidsrisico's - ook.
- Bij extreme regenval kan wateroverlast ontstaan. Piekbuien (kans: eens per 100 jaar) kunnen leiden tot grote plassen op straat. Dit maakt sommige wegen in Oost Gelre onbegaanbaar, bijvoorbeeld in de dorpskernen, waar het water moeilijker weg kan vanwege de bestrating. Daarnaast is de duur van de regenplassen van belang. Dit kan bijvoorbeeld schade toebrengen aan landbouwgewassen. Wanneer bijvoorbeeld aardappelen of maïs langer dan 3 dagen onder water staan, gaat de oogst verloren. Op een aantal locaties in het oosten van Oost Gelre is er bij een bui (kans eens per 100 jaar) een tijdsduur van plasvorming mogelijk van 1 tot 2 dagen of langer. Deze locaties bevinden zich voornamelijk in de kernen en in mindere mate in het buitengebied.⁵²
- In Oost Gelre treden vaak lage grondwaterstanden op aan het einde van de zomerperiode. Dit is een probleem, omdat de regio Achterhoek meestal geen aanvoer van zoetwater heeft van grote rivieren. Het gebied is daarom aangewezen op neerslag en grondwater. De grondwaterstanden zullen de komende jaren lokaal nog verder zakken dan nu, wat gevolgen heeft voor het landschap maar ook voor het voorzien in voldoende bluswater. Ook neemt

in het landelijk gebied het droogterisico toe.

De lage grondwaterstanden in het groeiseizoen zorgen ervoor dat gewassen niet meer voor hun eigen watervoorziening kunnen zorgen.

Er moet dan berekend worden of er ontstaat droogteschade. Met name de landbouwgronden in het westen van Oost Gelre zijn zeer droogtegevoelig. Dit zal verder toenemen richting 2050.⁵³

- Naar verwachting neemt het aantal warme nachten per jaar (>20 graden) in Oost Gelre richting 2050 toe. Met name in dorpskernen is dit het geval, omdat deze gebieden meer verharding kennen dan het buitengebied (daken, straten, parkeerplaatsen etc.). De kans op hittestress kan hierdoor toenemen. Langdurige hitte kan leiden tot vermoeidheid, hoofdpijn, uitdroging en oververhitting. Met name voor ouderen en kwetsbare mensen is dit een serieus probleem.⁵⁴

Kansen en opgaven

- In de bebouwde omgeving en het verkeer en vervoer ligt een grote verduurzamingsopgave. Tot 2040 zal het vervoer elektrificeren (en dus groeit de vraag naar elektriciteit) en vragen met name de naoorlogse wijken om grootschalige transformatie. De warmtetransitie speelt hier een rol. Een belangrijke opgave in de warmtetransitie ligt in het isoleren van woningen. Met goede isolatie, gaat weinig warmte verloren en is minder energie nodig om een huis te verwarmen.⁵⁵
- De elektrificatie of nieuwe warmtebronnen zoals een warmtenet, warmtepomp of aquathermie moeten het huidige aardgasverbruik gaan vervangen. Hierdoor is toename in de vraag naar duurzame energie te verwachten.⁵⁶
- Om duurzame mobiliteit, maar ook de toename van wind- en zonne- energie mogelijk te maken, is verzwaren van het energienetwerk

(vooral middenspanningsnet) een belangrijke voorwaarde.

- De RES 1.0 van de Achterhoek laat zien dat Oost Gelre op het gebied van windenergie een bijdrage van 0,058 TWh zal moeten leveren.⁵⁷ Hiervoor zijn zoekgebieden binnen de gemeentegrenzen aangewezen. Een goede inpassing in een waardevol landschap en een goede leefomgeving voor inwoners vormen belangrijke uitgangspunten voor het aanwijzen van potentiële locaties voor duurzame energieopwekking.
- Het is van belang is om de kansen die duurzame energie biedt als lokaal verdienmodel zoveel mogelijk te benutten. Denk hierbij aan bedrijven in de agrarische sector of voorzieningen in de kernen. Biogas, vaste biomassa, warmtekoude-opslag en bodemlussen, warmtewinning uit oppervlaktewater, restwarmte uit afvalwater, warmte uit lucht en zonthermie worden als kansrijke duurzame warmtebronnen voor Oost Gelre gezien.⁵⁸
- Het veranderende klimaat en bijkomende weersextremen brengen opgaven met zich mee. Zo moeten bij heftige regenval en plasporming wegen begaanbaar blijven voor hulpdiensten en moet er bij hitte manieren gevonden worden om de omgeving af te koelen. De omgang met extremer weer vergt aanpassingen/adaptatie van grondgebruik, bebouwing en infrastructuur zowel in bebouwd gebied als het landelijk gebied. Ook liggen hier kansen om deze aanpassingen in combinatie met andere opgaven aan te pakken, bijvoorbeeld tijdens de herinrichting van woonwijken en wegen.⁵⁹
- Anders dan in andere Nederlandse gemeenten die onder NAP of in de buurt van een grote rivier gelegen zijn, is het overstromingsrisico's Oost Gelre door haar hogere ligging relatief beperkt. Dit vergroot de kansen voor toekomstbestendige woningbouw of andere ontwikkelingen.
- Daarnaast vormt de lage grondwaterstand tijdens droge zomers in de regio Achterhoek een

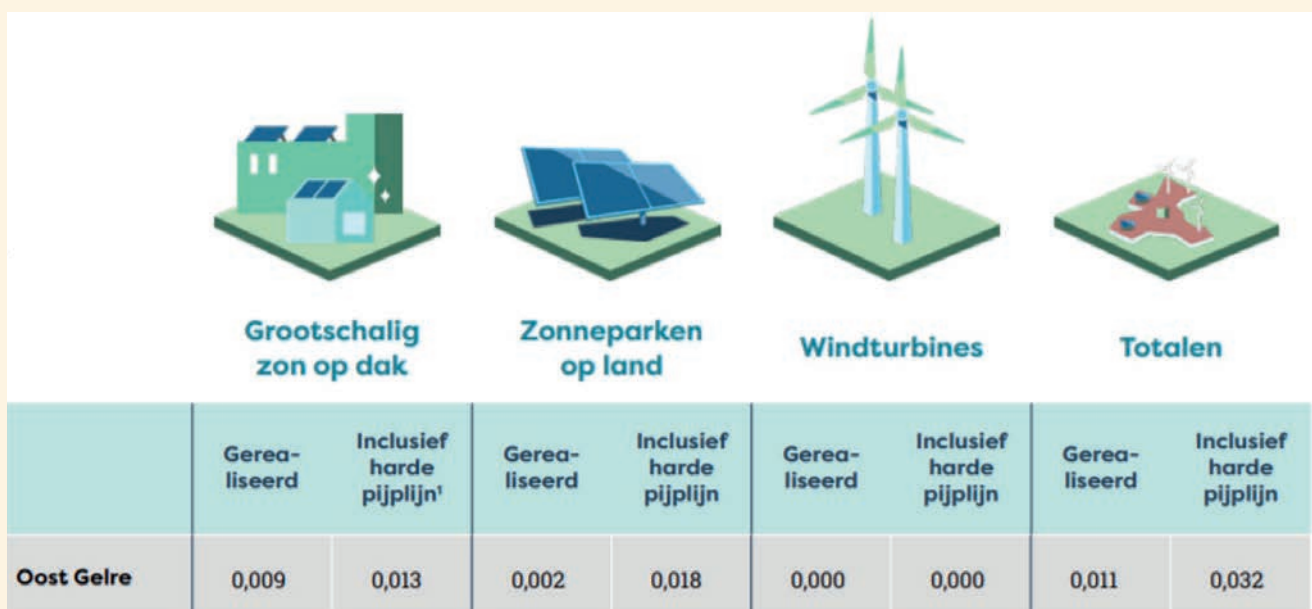
belangrijke opgave. In extreem droge jaren zal de grondwaterstand verder zakken. Dit vraagt om een goede voorbereiding op perioden met meer lage grondwaterstanden, om watertekorten op te vangen en schade aan de landbouw en de natuur te beperken. Een robuust watersysteem kan hieraan bijdragen.⁶⁰ Momenteel worden door de samenwerking binnen Klimaat Klaar op dit gebied initiatieven ontplooid zoals het realiseren van boerenstuwen.

BEOORDELING KWALITEITSNIVEAU - ENERGIE EN KLIMAAT

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Energietransitie	Aandeel hernieuwbare energie	Groot tot volledig aandeel	Redelijk aandeel	Zeer beperkt tot beperkt aandeel

Beoordeling Huidige situatie Energietransitie

De indicator energietransitie is beoordeeld aan de hand van de criteria 'aandeel hernieuwbare energie'. De gemeente Oost Gelre streefde er naar om in 2030 energieneutraal en in 2050 aardgasvrij te zijn⁶¹. Aangezien dit doel naar verwachting niet gerealiseerd kan worden vindt er op dit moment op regionaal niveau een herijking plaats. De afgelopen jaren is het percentage bekende hernieuwbare energie toegenomen (figuur 4). Op 1 januari 2021 wekte de gemeente Oost Gelre 0,011 TWh duurzame energie op. Inclusief projecten in de harde pijplijn komt de gemeente op een opwekking van 0,032 TWh duurzame energie (figuur 3)⁶². Het huidige aandeel hernieuwbare energie (exclusief projecten in de harde pijplijn) ten opzichte van de totale energieopwekking is nog zeer beperkt (figuur 4 en 5). De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als slecht.

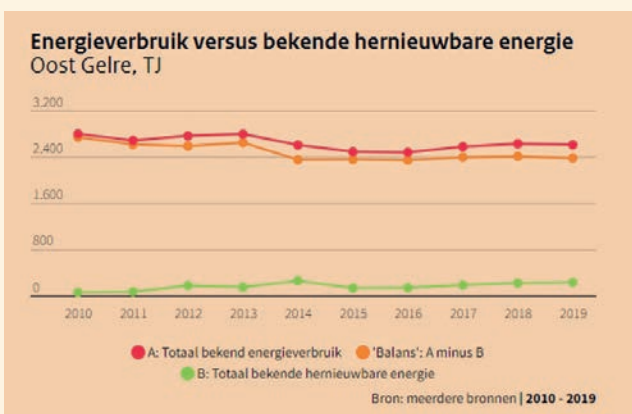

Figuur 3: Huidige opwekking van duurzame energie (TWh) in de Achterhoek (Bron: SDE + omgevingsvergunningen peildatum 1 januari 2021)

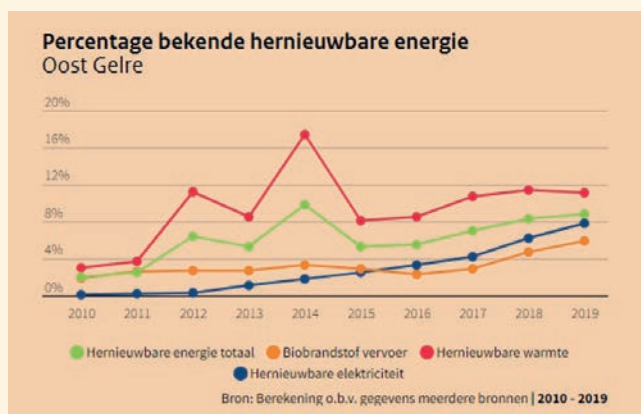
Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Energietransitie	Aandeel hernieuwbare energie	Groot tot volledig aandeel	Redelijk aandeel	Zeer beperkt tot beperkt aandeel

Beoordeling Autonome ontwikkeling Energietransitie

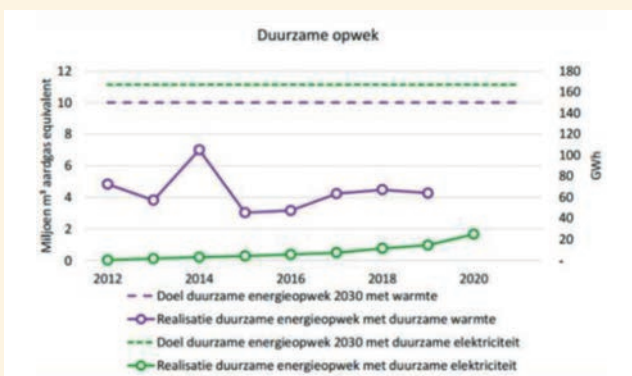
De Achterhoek draagt met de RES 1.0 1,35 TWh bij aan het Klimaatakkoord. In de RES 1.0 is zowel aandacht voor opwekking door zonnepanelen op dak of in de openbare ruimte als voor zoekgebieden voor windturbines. Daarbij kies de gemeente Oost Gelre bewust voor twee zoekgebieden. Deze twee gebieden zijn gezien de omvang, het landschap en het huidige gebruik het meest kansrijk. De bijdrage aan de productie van windenergie van de gemeente Oost Gelre in deze zoekgebieden is 0,058 TWh. Ten opzichte van de huidige opwekking inclusief harde plancapaciteit (0,032 TWh) is dit een bijna een verdriedubbeling. Aangezien de zoekgebieden grenzen aan gemeentegrenzen of deze overschrijden is de gemeente Oost Gelre voor de invulling van de gebieden afhankelijk van buurgemeenten. Naast de RES 1.0 die in september 2021 is vastgesteld, heeft de gemeenteraad op 14 december 2021 de Transitievisie Warmte vastgesteld. De verwachting is dat deze visie en de daarin benoemde acties bijdragen aan een verdere verduurzaming van de gebouwde omgeving. Nationale ontwikkelingen en (rijks)subsidies zullen naar verwachting een positieve invloed hebben op het aandeel hernieuwbare energie. Het is echter nog onzeker of daarmee de doelstellingen voor 2030 worden behaald. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk.

Figuur 4: Energieverbruik versus bekende hernieuwbare energie

Figuur 5: Percentage bekende hernieuwbare energie

Figuur 6: Duurzame opwek (Dashboard energietransitie gemeente Oost Gelre)

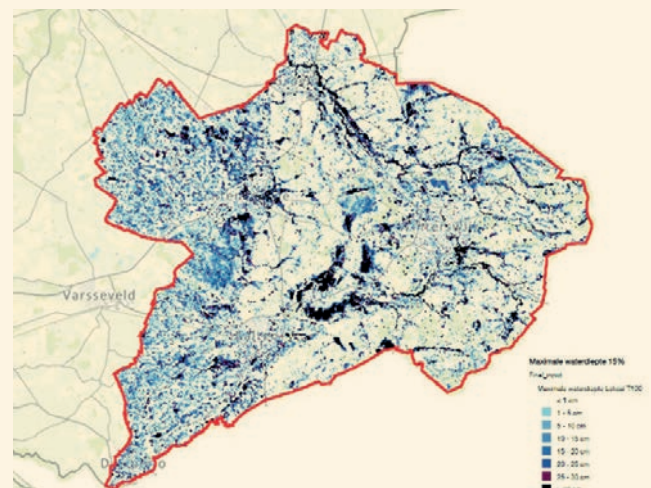
Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Wateroverlast	Begaanbaarheid van wegen na hevige regenval	Geen tot een beperkt aantal knelpunten binnen de gehele gemeente	Gemiddeld aantal knelpunten binnen de gehele gemeente	Groot aantal knelpunten binnen de gehele gemeente

Beoordeling Huidige situatie Wateroverlast

De indicator wateroverlast is beoordeeld aan de hand van het criterium 'begaanbaarheid van wegen na hevige regenval'. Figuur 7 toont dat een bui van 70mm per uur grote gevolgen heeft voor het westen van de gemeente Oost Gelre en het gebied direct rondom de Groenlose Slinge. De begaanbaarheid van wegen neemt op verschillende locaties sterk af tijdens een piekbui. Bijvoorbeeld in het oostelijke deel van Lichtenvoorde waar sommige wegen voor enkele uren niet bereikbaar zijn. Ook in het westelijke deel van Groenlooo neemt de begaanbaarheid van wegen af bij een piekbui, hoewel de meeste wegen begaanbaar blijven voor hulpdiensten. De buitengebieden zijn over het algemeen goed bereikbaar. De huidige situatie wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Figuur 7: Begaanbaarheid wegen gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk (bui 70mm per uur, T100)

Figuur 8: Maximale waterdiepte gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk (bui 70mm per uur, T100)

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Wateroverlast	Begaanbaarheid van wegen na hevige regenval	Geen tot een beperkt aantal knelpunten binnen de gehele gemeente	Gemiddeld aantal knelpunten binnen de gehele gemeente	Groot aantal knelpunten binnen de gehele gemeente

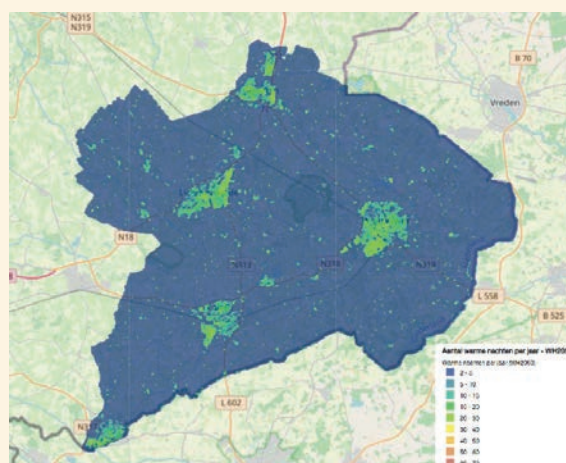
Beoordeling Autonome ontwikkeling Wateroverlast

De verwachting is dat de kans op extreme neerslag of perioden van langdurige neerslag toeneemt als gevolg van klimaatverandering. Op dit moment beschikt de gemeente niet over een vastgestelde klimaatadaptatiestrategie of uitvoeringsagenda voor wateroverlast. De verwachting is daarom dat het aantal knelpunten binnen de gemeente Oost Gelre zal toenemen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **slecht**.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Hitte	Aantal gehinderden door warme nachten (> 20 graden Celcius)	Geen tot een zeer beperkt aantal inwoners ervaart hinder	Klein tot redelijk aantal inwoners ervaart hinder	Groot aantal inwoners ervaart hinder

Beoordeling Huidige situatie Hitte

De indicator hitte is beoordeeld aan de hand van het criterium ‘aantal gehinderden door warme nachten’. Het aantal warme nachten geeft aan hoe vaak er gemiddeld per jaar sprake is van nachtelijke hittestress bij inwoners. Warme nachten zorgen voor een verminderde nachtrust en kunnen leiden tot gezondheidsrisico's. Zo kan slaapverstoring kan leiden tot een verminderde weerstand, concentratieproblemen en een verminderd prestatievermogen.⁶³ In de huidige situatie komen warme nachten zeer beperkt voor buiten de bebouwde kom. Het aantal gehinderden door warme nachten zal in deze gebieden daarom beperkt zijn. In de sterker bebouwde gebieden loopt het aantal warme nachten uiteen van gemiddeld 1 week tot bijna 1 maand per jaar.⁶⁴ In deze gebieden zal het aantal gehinderden naar verwachting groot zijn. Per saldo wordt de huidige situatie daarom als **redelijk** beoordeeld.

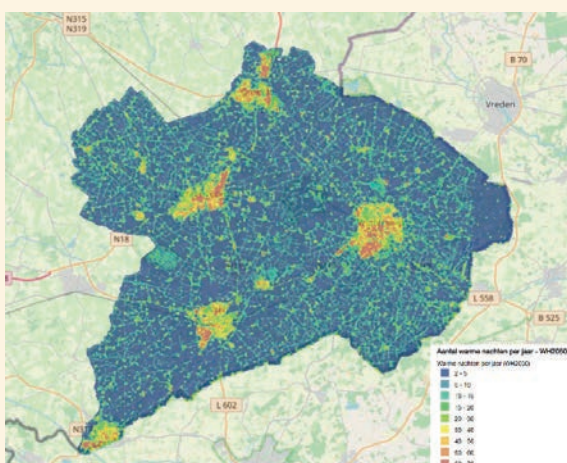

Figuur 9: Aantal warme nachten per jaar huidige situatie (gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk)

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Hitte	Aantal gehinderden door warme nachten (> 20 graden Celcius)	Geen tot een zeer beperkt aantal inwoners ervaart hinder	Klein tot redelijk aantal inwoners ervaart hinder	Groot aantal inwoners ervaart hinder

Beoordeling Autonome ontwikkeling Hitte

In de toekomst neemt het aantal warme nachten en daarmee het aantal gehinderden naar verwachting sterk toe. Deze toename vindt voornamelijk plaats in de bebouwde gebieden. Het aantal warme nachten in deze gebieden loopt uiteen van gemiddeld 20 tot 70 dagen per jaar.⁶⁵ De bandbreedte van hitteoverlast zal bepaald worden door enerzijds de ontwikkeling van verhard oppervlak voor woon-, leef- en werkmilieu en anderzijds het behoud en de ontwikkeling van groen oppervlak voor recreatie, milieu en natuur. Aangezien de gemeente op dit moment niet beschikt over een klimaatadaptatiestrategie of uitvoeringsagenda voor het thema hitte wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht**.

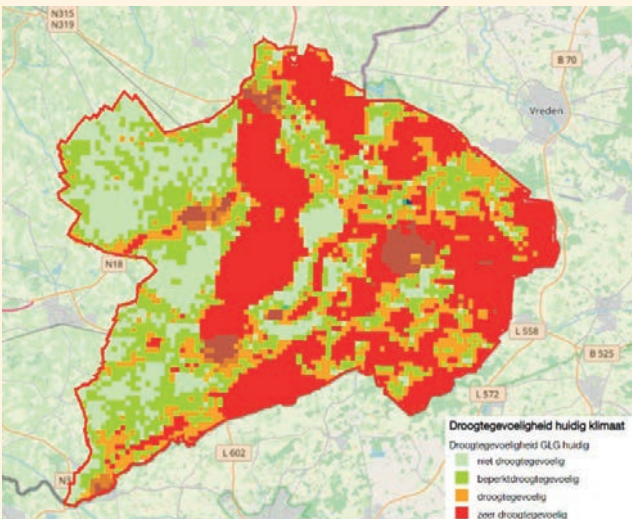

Figuur 10: Aantal warme nachten per jaar WH2050 (gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk)

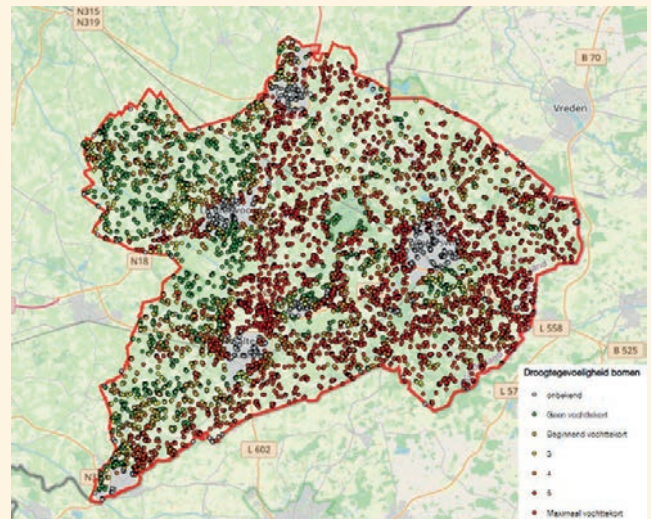
Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Droogte	Droogtegevoeligheid (de mate waarin er een risico is dat vegetatie onvoldoende bodemvocht en grondwater tot haar beschikking heeft)	Niet tot beperkt droogtegevoelig	Droogtegevoelig	Zeer droogtegevoelig

Beoordeling Huidige situatie Droogte

De indicator droogte is beoordeeld aan de hand van het criterium droogtegevoeligheid. In de huidige situatie is voornamelijk het oostelijke deel van de gemeente Oost Gelre reeds zeer droogtegevoelig (figuur 11 en figuur 12). Dit is te verklaren door de lage grondwaterstanden op de hoger gelegen gebieden. In de lagere delen waar waterlopen liggen is in de huidige situatie minder sprake van een vochttekort en is de droogtegevoeligheid minder.⁶⁶ Droogte kan directe gevolgen hebben voor de landbouw en haar gewasopbrengsten. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **slecht**.

Figuur 11: Droogtegevoeligheid huidige situatie (gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk)

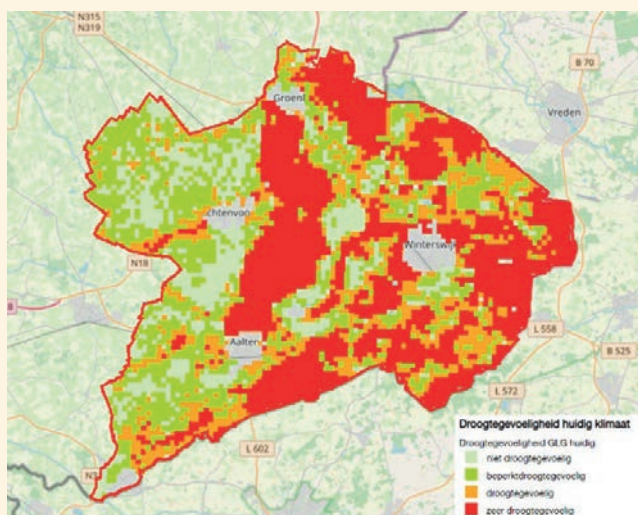

Figuur 12: Droogtegevoeligheid bomen huidige situatie (gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk)

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Droogte	Droogtegevoeligheid (de mate waarin er een risico is dat vegetatie onvoldoende bodemvocht en grondwater tot haar beschikking heeft)	Niet tot beperkt droogtegevoelig	Droogtegevoelig	Zeer droogtegevoelig

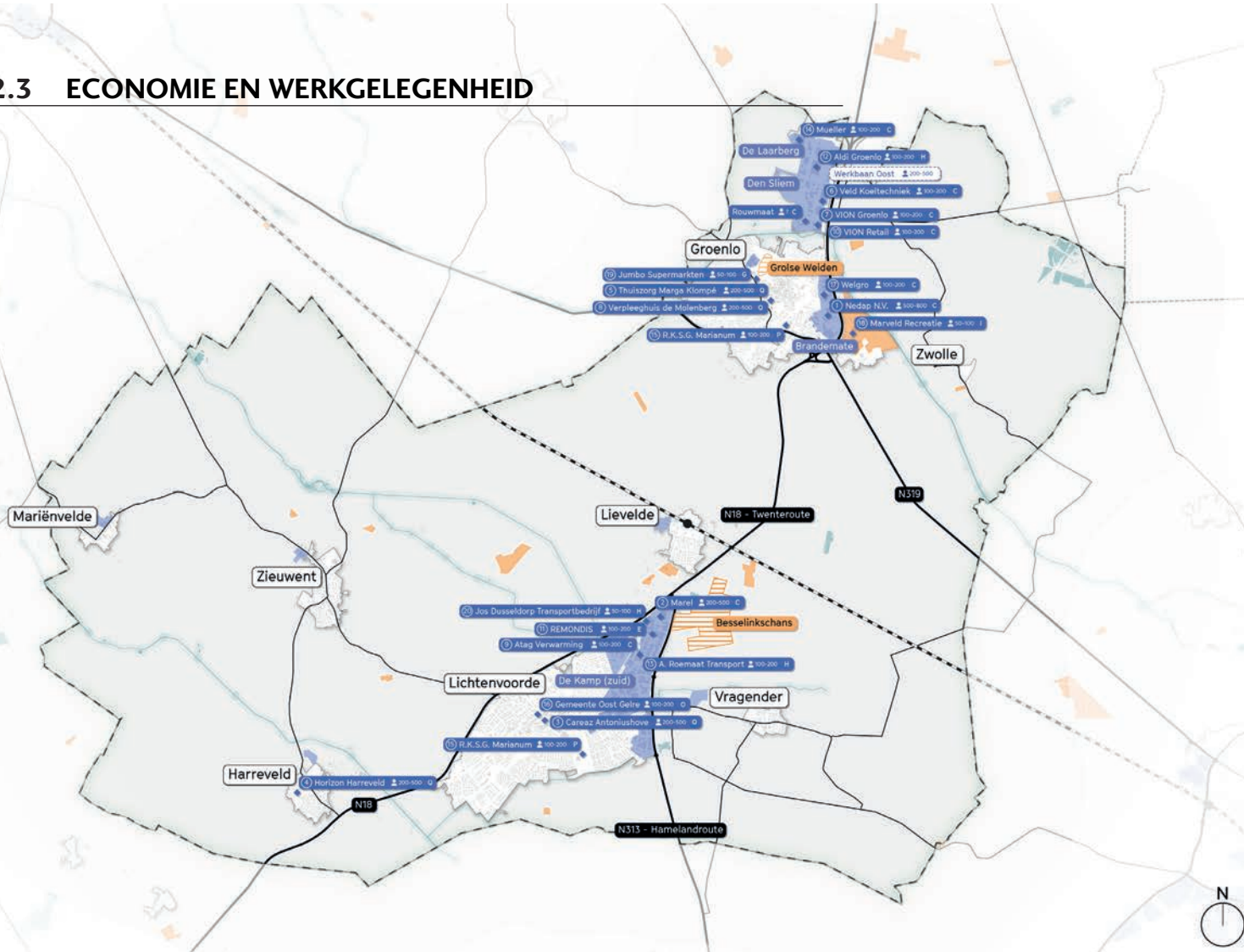
Beoordeling Autonome ontwikkeling Droogte

Op figuur 13 is te zien dat de droogtegevoeligheid binnen de gemeente Oost Gelre naar verwachting toegenomen is in 2050. Het vochttekort in het westelijke deel van de gemeente neemt naar verwachting toe. Bij afwezigheid van neerslag zal de droogte leiden tot droogteschade.⁶⁷ Daarnaast beschikt de gemeente op dit moment niet over een vastgestelde klimaatadaptatiestrategie of uitvoeringsagenda voor het thema droogte. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als slecht.

Figuur 13: Droogtegevoeligheid WH2050 (gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk)

2.3 ECONOMIE EN WERKGELEGENHEID

LEGENDA

Infrastructuur

- Hoofdwegen
- - - Spoorweg
- Treinstation

Werklocaties

- Bedrijventerrein/industriegebied
- Vakantieparken, campings
- Evenemententerrein

Top 20 gemeente Oost Gelre: grootste vestigingen van bedrijven of instellingen (Statistisch Zakboek Gelderland, 2019)

- ① Bedrijf/instelling + aantal werknemers + bedrijfsindeling

Toelichting bedrijfsindelingen

C	Industrie	I	Horeca
E	Waterbedrijven	O	Openbaar bestuur
G	Handel	P	Onderwijs
H	Vervoer en opslag	Q	Gezondheids- en welzijnszorg

Oost Gelre nu

- De gemeente Oost Gelre kent een aantal grotere bedrijventerreinen: Brandemate en Den Sliem in Groenlo, De Kamp, De Kamp Zuid en Lindebrook in Lichtenvoorde en De Laarberg. De Laarberg heeft een regionale functie. In Lievelede ligt een klein bedrijventerrein nabij het station. Deze bedrijventerreinen zijn gelegen aan de N18 of aan de N313.⁶⁸ Naast deze grote bedrijventerreinen zijn er werklocaties in Mariënveld, Harreveld, Zieuwent en Lievelede.
- De belangrijkste sector in Oost Gelre is de industrie, gevolgd door de collectieve dienstverlening (overheid en sociale instellingen) en de zakelijke dienstverlening (commerciële bedrijven). De afgelopen jaren is het aandeel industrie licht afgenomen. Van bijna 38% in 2014 naar 33% in 2020. Het aandeel collectieve dienstverlening is daarentegen toegenomen van 20% in 2014 naar 26% in 2020.⁶⁹ In 2020 kent Oost Gelre circa 47,2 banen in de sector recreatie en toerisme, per 1000 inwoners in de leeftijd van 15-74 jaar.⁷⁰
- De beroepsbevolking in Oost Gelre is voornamelijk middelbaar opgeleid, circa 44%. Dit is in lijn met het Gelders en Nederlands gemiddelde van circa 41%.⁷¹ De netto arbeidsparticipatie is de afgelopen jaren licht gestegen, van 69,6% in 2012 naar 71,3% in 2020.⁷²
- In Oost Gelre zijn een aantal grote industriële bedrijven (en dus werkgevers) gevestigd zoals de NEDAP, Vion en Marel Red Meat.⁷³
- De regio Achterhoek is op het gebied van arbeid in hoge mate zelfvoorzienend. In 87% van de banen wordt ingevuld door inwoners uit de regio. Wat opvalt is dat in de regio Achterhoek de pendel met Duitsland wat meer achter blijft, vergeleken met andere grensregio's.⁷⁴
- In Oost Gelre wonen momenteel ongeveer 250 arbeidsmigranten. Het aantal werkzame arbeidsmigranten in Oost Gelre ligt hier met ongeveer 1.000 arbeidskrachten ver boven. Een deel van deze arbeidsmigranten is woonachtig in de regio. Ook woont een groot deel buiten de regio, zoals bijvoorbeeld in Duitsland.⁷⁵ In algemene zin zien we dat wanneer woon- en werklocatie ver uit elkaar liggen, dit extra vervoersdruk in de regio oplevert.
- In de gemeente Oost Gelre komt op een aantal plekken leegstand voor. In 2020 bestond het leegstaand vastgoed voor 9% uit winkels, 9% uit kantoren, 4% uit maatschappelijk vastgoed, 3% uit industrie en 1% uit woningen. Het totale percentage leegstand in Oost Gelre bedroeg in 2020 2% van het totale vastgoed. Dit is in lijn met het provinciaal en nationaal gemiddelde van respectievelijk 2% en 1%.
- Oost Gelre kent een aantal grote vakantieparken, zoals Marveld recreatie in Groenlo en TopParken Résidence in Lichtenvoorde. Daarnaast zijn er in de gemeente ook tal van vakantiehuizen, Bed & Breakfasts en kleine bungalowparken te vinden.
- Recreatie en toerisme maken nu geen groot deel uit van de economie van Oost Gelre (5,9%). Dit ondanks dat Oost Gelre veel recreatieve mogelijkheden heeft, zoals een groene omgeving om te wandelen en te fietsen.⁷⁶ Hiernaast is Oost Gelre een echte evenementengemeente. De Zwarte Cross, Bloemencorso Lichtenvoorde en de Slag om Grolle trekken vele bezoekers.⁷⁷
- In de afgelopen jaren is het aantal inkomende toeristen gegroeid in de regio Achterhoek met

gemiddeld 5% per jaar. Hierin is zowel een groei van het aantal buitenlandse toeristen als binnenlandse toeristen te zien.⁷⁸ In 2019 overnachten ruim 3,3 miljoen toeristen in de Achterhoek. Dit is een groei van 23% ten opzichte van 2013. Oost Gelre zelf kende in 2019 665.600 overnachtingen. Ten opzichte van 2017 is het aantal overnachtingen stegen met 3,4%.⁷⁹

Trends en ontwikkelingen

- Een gezonde economie vraagt om voldoende aanwas en aanbod van geschoold personeel. De demografische ontwikkelingen (onder andere vergrijzing en wegtrekkende jonge mensen) in Oost Gelre zorgen ervoor dat bedrijven moeilijker geschikt personeel kunnen vinden. Een goede aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt is daarom essentieel. Ook het binden van (jonge) mensen aan de gemeente door het bieden van passende woningen en voldoende voorzieningen is hierin een belangrijk onderdeel.⁸⁰
- Naar verwachting zal het aantal arbeidsmigranten in de regio de komende jaren toenemen, mede door een vergrijzende beroepsbevolking. Voor deze doelgroep is het belangrijk een passende en voldoende huisvesting te realiseren nabij de werklocaties. Werkgevers spelen hier een belangrijke rol in.⁸¹
- Door de toenemende robotisering en automatisering van het werk, is er een vraag naar een goed en stabiel mobiel - en internet netwerk in de kernen, op werklocaties en in het buitengebied om de digitale bereikbaarheid te waarborgen.
- In de detailhandel zien we grote verschuivingen in koopstromen. Dankzij de snelle groei van internetaankopen (verdrievoudiging sinds 2010), maar ook de vergrijzing en groei van eenpersoonshuishoudens stagneren de bestedingen in fysieke winkelcentra. Tegelijkertijd

blijft er de behoefte aan het doen van dagelijkse boodschappen in een fysiek winkelcentrum, waarbij ook de ontmoetingsfunctie steeds belangrijker is. Deze centra zijn dan ook van groot belang voor de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de kernen.

- Consumenten gaan buiten het 'functionele' winkelen in steeds grotere mate op zoek naar beleving, vaak in grotere stadscentra. We zien daarom dat in de kleinere kernen het winkelen onder druk staat.
- Voorzieningen, ontmoetingsplekken en het verenigingsleven staan steeds meer onder druk door afname ledenaantallen en steeds minder vrijwilligers.
- De acht samenwerkende Achterhoekse gemeenten - Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Doetinchem, Lochem, Oost-Gelre, Oude IJsselstreek en Winterswijk – hebben de ambitie om de vrijetijdssector in de Achterhoek verder te ontwikkelen. Daarmee zetten de achterhoekse gemeenten in op een impuls van de Achterhoekse economie en dragen ze bij aan maatschappelijke opgaven zoals instandhouding van voorzieningen, werkgelegenheid creëren en jongeren binden aan de Achterhoek.⁸²
- Naar verwachting groeit het aandeel overnachtingen in de Achterhoek van binnenlandse en buitenlandse gasten tot 2030 fors. Er ligt een opgave in het bieden van voldoende geschikte verblijfslocaties om deze groei op te vangen.⁸³

Kansen en opgaven

- Voor een vitale economie is het van belang om de bedrijventerreinen in Oost Gelre toekomstbestendig te houden en te verduurzamen. Hierop is de afgelopen jaren al stevig ingezet, bijvoorbeeld op de Laarberg. De nieuwe(re) bedrijventerreinen Laarberg en Lindebrook hebben potentie voor

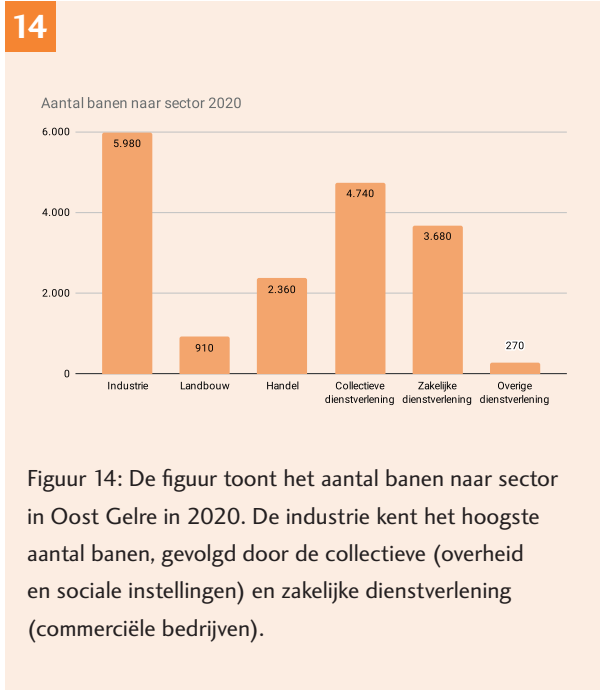
laagtemperatuur (LT) warmte. Bedrijventerreinen bieden hiernaast mogelijk kansen om ruimte te maken voor het slim integreren van grootschalige of collectieve duurzame energieopwekking.

- Op de bestaande bedrijventerreinen is de afgelopen jaren veel gerealiseerd. De ruimte voor ontwikkeling die er was, is nagenoeg ingevuld. Er ligt een opgave naar toekomst toe om het Oost Gelre bedrijfsleven voldoende te blijven faciliteren en te verkennen of hiervoor voldoende ruimte beschikbaar is. Ook moet er gekeken worden of er geïnvesteerd moet worden in de bestaande bedrijventerreinen om ervoor te zorgen dat deze aantrekkelijk en veilig blijven voor ondernemers.
- Een opgave voor de toekomst ligt in het vinden van voldoende aanwas en aanbod aan geschoold personeel. Om mensen aan te trekken of in de gemeente te behouden zijn naast aantrekkelijke banen ook voldoende woningen en leefbare kernen van belang.
- Om in de toekomst voldoende werknemers in de gemeente te hebben, blijven naar verwachting arbeidsmigranten nodig. Er ligt een opgave als het gaat om het realiseren van goede (tijdelijke) huisvesting en werkomstandigheden, integratiemogelijkheden voor potentiële blijvers en vervoer. Dit alles leidt tot een ruimtevraag en geeft aanleiding om bestaande bebouwing of terreinen te transformeren tot functies ten behoeve van arbeidsmigranten.
- De ligging van Oost Gelre biedt kansen om in te spelen op een veranderende arbeidsmobiliteit die mogelijk door de corona pandemie op gang is gebracht. Gedurende de corona pandemie werk(t)en veel mensen vanuit huis. Echter is het nog onduidelijk hoe deze trend zich in de toekomst verder gaat ontwikkelen. Desondanks biedt Oost Gelre kansen voor thuiswerkers om wonen en werken vanuit huis te combineren, in een rustige groene omgeving. Een voorwaarde hiervoor is goed en stabiel internet in de kernen

en het buitengebied en woongebieden die de kwaliteiten van het waardevol landschap versterken.

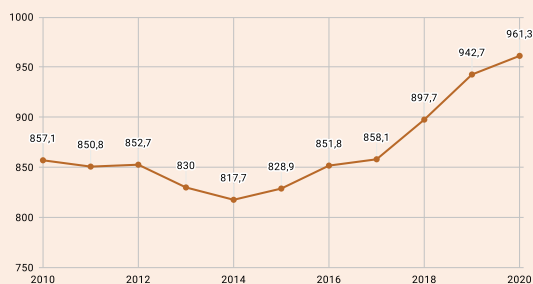
- Het is een opgave om voorzieningen in de (kleine) kernen te behouden, die aansluiten op de behoefte van de bewoners. Als de trend van online aankopen doorzet, zal dit naar verwachting extra vrijkomend winkelvloeroppervlak opleveren. Dit biedt kansen voor ander ruimtegebruik of transformatie naar andere functies. Desondanks blijft het van belang om het doen van een dagelijkse boodschap voor iedereen mogelijk te houden en de vorm van ontmoeting op een of andere manier overeind te houden.
- Er liggen kansen om het economische profiel van Oost Gelre verder toe te spitsen op toerisme en recreatie, gezien de rustige groene omgeving, het cultuurlandschap en de goede mogelijkheden voor fietsen en wandelen. De lokale detailhandel en horecavoorzieningen hebben hier ook baat bij. Tegenwoordig zijn veel vakantiegangers op zoek naar een vakantiebestemming met een natuurlijke en rustige omgeving. Daarbij komt dat Nederlanders door de coronapandemie een groot vakantie verlangen hebben en daarom graag op vakantie gaan in eigen land. Hetzelfde geldt voor vakantiegangers uit buurlanden. Wanneer de reisrestricties door corona versoepelen zal er meer inkomend toerisme plaatsvinden. Daarnaast kan de toeristische sector in Oost Gelre inspelen op een veranderende bevolkingssamenstelling zoals vakanties voor senioren of duurzaam op vakantie. Als laatste biedt digitalisering kansen om de Achterhoek goed op de kaart te zetten en het boeken van een vakantie gemakkelijk te maken. Deze ontwikkelingen bieden kansen voor een verdere ontwikkeling van de toeristische sector in Oost Gelre.⁸⁴
- Oost Gelre is een echte evenementengemeente en trekt daarmee jaarlijks veel bezoekers. Evenementen zorgen voor verbinding,

werkgelegenheid en profilering van de gemeente en regio. Tegelijkertijd lopen evenemententerreinen steeds vaker tegen leefbaarheids- mobiliteits- veiligheids- en milieugrenzen aan. Dit leidt vaak tot dilemma's bij het organiseren van (grote) evenementen.⁸⁵

16

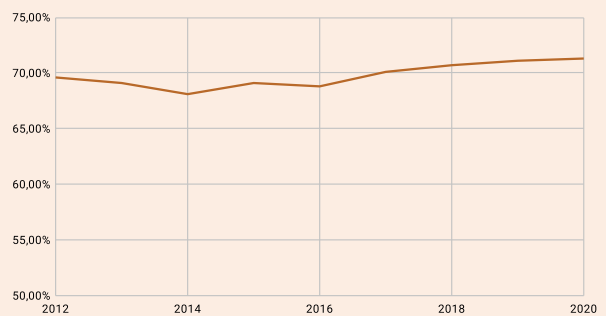
Aantal banen Oost Gelre (per 1000 inwoners 15-75 jaar) 2010 - 2020

Figuur 16: De figuur toont het verloop van het aantal banen in Oost Gelre in de periode 2010-2020. Het aantal banen wordt berekend per 1000 inwoners in de leeftijd van 15-75 jaar. Het aantal banen zag een lichte daling tot 2014, waarna het aantal banen weer duidelijk steeg tot 2020.

17

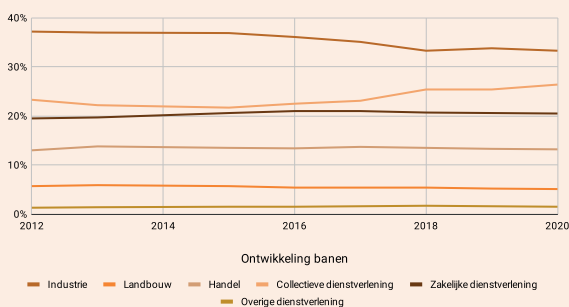
Netto arbeidsparticipatie Oost Gelre 2012 - 2020

Figuur 17: De figuur toont de netto arbeidsparticipatie in Oost Gelre in de periode 2012-2020. De netto arbeidsparticipatie is het aandeel van de werkzame beroepsbevolking (leeftijd 15-75 jaar) in de totale bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking). De netto arbeidsparticipatie is de afgelopen jaren licht gestegen, van 69,6% in 2012 naar 71,3% in 2020.

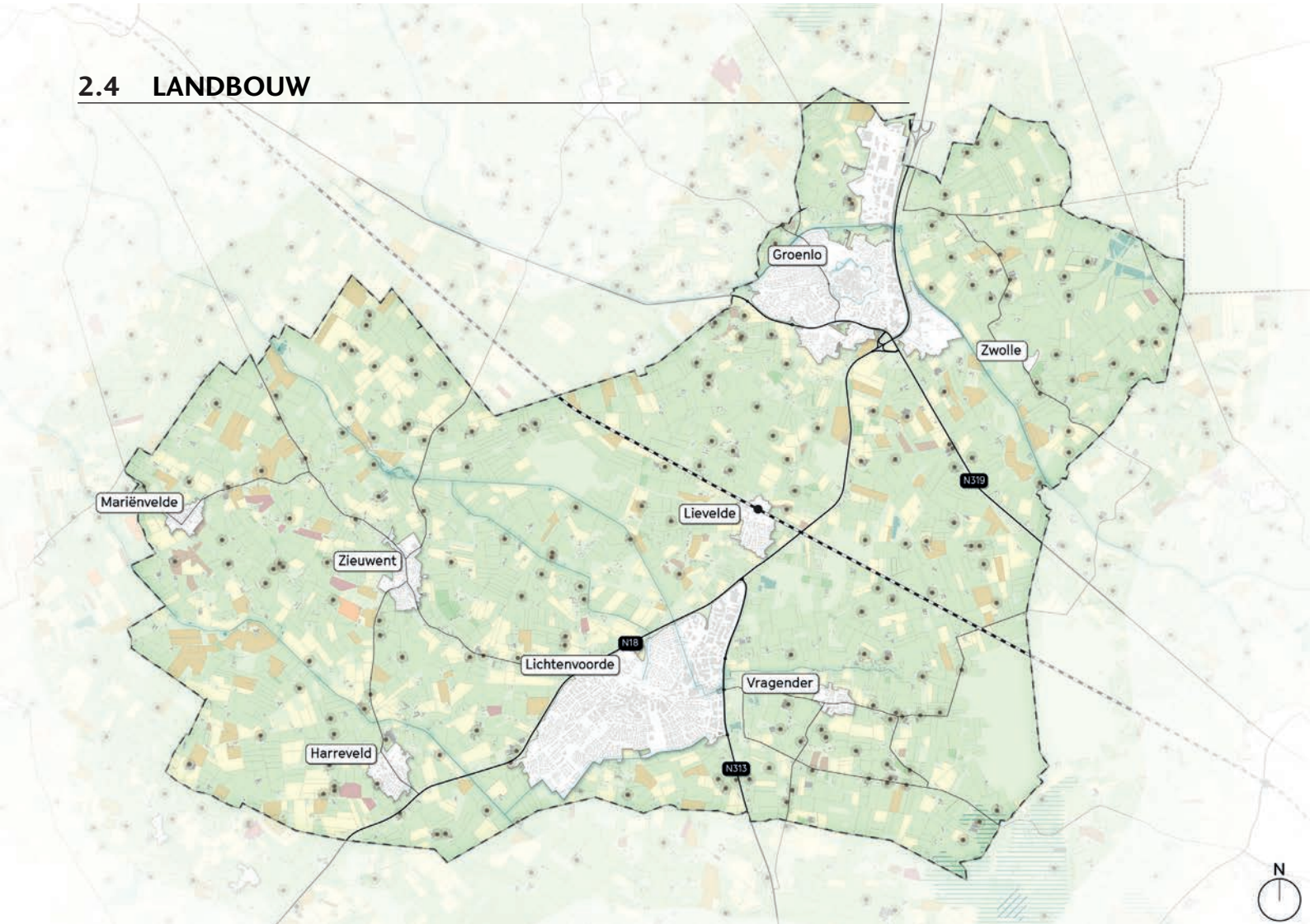
18

Ontwikkeling aantal banen Oost Gelre 2012-2020

Figuur 18: De figuur toont de ontwikkeling van het aantal banen in Oost Gelre in de periode 2012-2020. De afgelopen jaren zijn het aantal banen in de industrie licht afgenomen en het aantal banen in de collectieve dienstverlening licht toegenomen.

2.4 LANDBOUW

LEGENDA

● Veehouderij

Gewaspercelen
(BRP Gewaspercelen)

Grasland	Bieten
Bos	Gerst
Aardappelen	Waspeen
Maïs	Boomteelt

Oost Gelre nu

- Een groot deel van de uitstraling van het buitengebied dankt Oost Gelre aan agrarisch gebruik. Het agrarische karakter is kenmerkend voor de gemeente en draagt bij aan de openheid van het landschap met een netwerk van kerkepaden, fietspaden en wandelpaden.
- Het buitengebied van Oost Gelre kent voornamelijk (melk)veehouderijen en akkerbouw.⁸⁶ De akkerbouwers in het buitengebied verbouwen voornamelijk aardappelen en maïs.
- Agrariërs in het gebied zijn in veel gevallen ook naast hun bedrijf actief: werk gerelateerd, privé (verenigingen, clubs) of een combinatie. Daarnaast spelen de agrariërs in Oost Gelre een belangrijke rol in het genereren van werkgelegenheid, niet alleen op de agrarische bedrijven, maar ook bij andere bedrijven in de voedselketen.⁸⁷
- In regioverband werken agrariërs in Oost Gelre mee aan toekomstbestendige landbouw binnen projecten als 'Kunstmestvrije Achterhoek' en 'Vruchtbare Kringloop Achterhoek'. De afgelopen jaren vond er innovatie plaats binnen de sector, onder andere rondom mestverwerking (bijvoorbeeld op bedrijfsniveau) en mestraffinage. Agrarische bedrijven konden moderniseren, onder andere door de beschikbaarheid van glasvezel in het buitengebied.⁸⁸
- De agrarische sector krijgt steeds meer te maken met negatieve berichtgeving, dit is ook in Oost Gelre het geval en heeft invloed op het plezier in het vak en de mentale gezondheid.⁸⁹
- In het Oost Gelrese buitengebied liggen ook een aantal kwetsbare gebieden en beschermzones van

natuurlijk landschap (zie kaartbeeld). Het gaat hier bijvoorbeeld om gebieden die gevoelig zijn voor verzuring en/of vermesting. Om de natuur te beschermen gelden strengere regels voor milieuvergunningen van veehouderijen.⁹⁰

- De klimaatverandering heeft merkbare gevolgen voor de landbouw, met name op het vlak van water (tekorten en overlast).
- Door middel van het Plussenbeleid van de gemeente Oost Gelre (2020) heeft de gemeente voorwaarden opgesteld waaronder niet-grondgebonden veehouderijen ruimte krijgen om hun bedrijf te ontwikkelen. Een veehouder dient bij uitbreiding aanvullende maatregelen te treffen op het gebied van dierenwelzijn, ruimtelijke kwaliteit en/of milieu.⁹¹

Trends en ontwikkelingen

- In lijn met de landelijke trend, neemt ook in Oost Gelre het aantal landbouwbedrijven af. Kende de gemeente in 2010 nog 405 agrarisch bedrijven, in 2020 waren dat er nog 297. Dat komt overeen met een afname van bijna 27%.⁹² Momenteel onderzoekt Aveco de Bondt de ontwikkelingen in de agrarische sector in Oost Gelre. De resultaten van deze verkenning worden meegenomen in de omgevingsvisie.
- Schaalvergroting is de dominante trend in de agrarische sector. Deze schaalvergroting biedt de sector veel kansen, maar leidt ook tot veranderingen in het landschap: grotere stallen, grotere machines, grotere kavels. Was de gemiddelde oppervlakte per landbouwbedrijf in Oost Gelre in 2010 nog ongeveer 260 600m², is deze gemiddelde oppervlakte per

landbouwbedrijf in 2020 gestegen naar 281 700m².⁹³

- De landbouw wordt steeds meer een high tech sector. Denk bijvoorbeeld aan melkrobots, drones en precisielandbouw. Dit kan leiden tot grotere bedrijfsgebouwen, meer technische installaties op erven en andere gewassen op het land.⁹⁴
- De nationale landbouwvisie zet in op een omslag naar kringlooplandbouw. Deze circulaire bedrijfsvoering richt zich op het optimaal inzetten en hergebruiken van grondstoffen en producten en het zo veel mogelijk voorkomen van reststoffen, afval en schade aan het milieu. Wel is het zo dat het verlagen van de milieudruk via kringlooplandbouw de ruimtevraag in het gebied vergroot, doordat voor deze extensivering extra landbouwgrond nodig is.
- In 2018 was ruim 59% van de agrariërs in Oost Gelre ouder dan 55 jaar. Circa 25% van de Oost Gelrese agrariërs was toen 65+.⁹⁵ Gezien de lastige opvolgingsituatie onder boeren, is hierdoor een 'golf' aan stoppers te verwachten binnen nu en tien jaar.
- Een grote opgave in het landelijk gebied is agrarische bedrijfsbeëindiging die leidt tot vrijkomend agrarische bebouwing (VAB). In sommige gevallen wordt voor deze bebouwing geen nieuwe bestemming gevonden, wat leegstand en ondermijning tot gevolg kan hebben. Op basis van ervaringen is bekend dat leegstaande agrarische bebouwing interessant is voor criminele activiteiten.
- Naar verwachting zal in Oost Gelre in de periode 2021 tot 2030 de totale oppervlakte van de vrijkomende agrarische bebouwing voor woonhuizen 65.156 m² bedragen en voor bedrijfsgebouwen: 147.556 m².⁹⁶
- Op basis van de bovengenoemde cijfers is de verwachting dat de vrijkomende agrarische bebouwing in de periode 2012-2030 ongeveer 25% van het totale agrarische grondgebruik bedraagt.⁹⁷

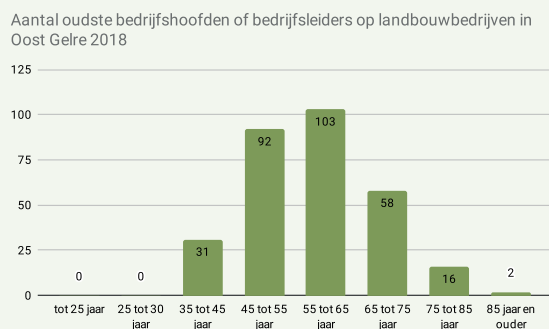
- Door de huidige situatie in de landbouw (bijvoorbeeld de stikstofcrisis) zoeken agrariërs naar oplossingen om hun bedrijf te kunnen voortzetten of om het bedrijf financieel gunstig te kunnen beëindigen. Daarnaast moeten agrariërs steeds meer voldoen aan wet- en regelgeving. Dit zorgt ervoor dat steeds minder agrariërs het hoofd boven water kunnen houden. Financieel kwetsbare agrariërs zijn interessant voor criminelen, dat is mede gebleken door een casus uit de gemeente. Ook voor dit aspect moet voldoende aandacht zijn.⁹⁸

Kansen en opgaven

- De verwachte omslag naar kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw⁹⁹ biedt veel meekoppelkansen met klimaatadaptatie (waterberging), versterken van landschappelijke kwaliteit en biodiversiteit en is goed te combineren met andere economische activiteiten (recreatie). Er liggen kansen om actieve agrarische bedrijven op deze manier ruimte te bieden voor duurzame en toekomstbestendige ontwikkeling en tegelijkertijd rekening te houden met kwetsbare natuurgebieden en andere ruimtevragers in het buitengebied.
- De landschappelijke kwaliteit van het buitengebied is een belangrijke vestigingsvoorwaarde voor de gehele gemeente. Agrariërs kunnen in de toekomst een nog grotere bijdrage leveren aan het vergroten van deze kwaliteit. Bijvoorbeeld door het inzaaien van akkerranden, weidevogelbeheer, onderhoud van kerkepaden, beheer van singels en houtwallen, de koe in de wei en berm- en slootbeheer. Kansen liggen in het ten goede komen van een deel van de opbrengsten vanuit toerisme voor landschapsbeheer door agrariërs.
- De energietransitie kan een nieuw verdienmodel zijn voor agrariërs, bijvoorbeeld de realisatie van zonnepanelen (op dak of erf) of windenergie.

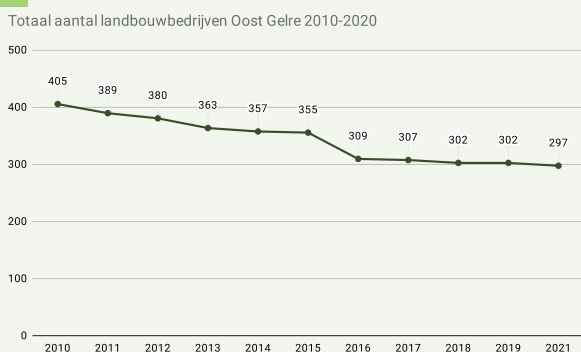
- Technologische ontwikkelingen in de landbouw stellen de boer in staat om duurzamer en met minder milieubelasting zijn bedrijf te runnen. In Oost Gelre wordt hier momenteel al op ingezet in het kader van mestverwerking, maar je kunt ook denken aan de inzet van drones. Technologie biedt ook mogelijkheden voor een hogere productiviteit per arbeidskracht en kan een oplossing bieden voor seizoensarbeid.¹⁰⁰
- Er liggen veel kansen in het vinden van een passende invulling van vrijkomende agrarische bebouwing. Bijvoorbeeld om de aantrekkelijkheid en de vitaliteit van het buitengebied te behouden of zelfs te versterken. Een regeling voor functieverandering biedt mogelijkheden om erven en bebouwing een andere functie te geven zoals wonen of landschapsontwikkeling. Niet alleen voor agrarisch vastgoed, maar mogelijk ook voor particulier vastgoed.

20

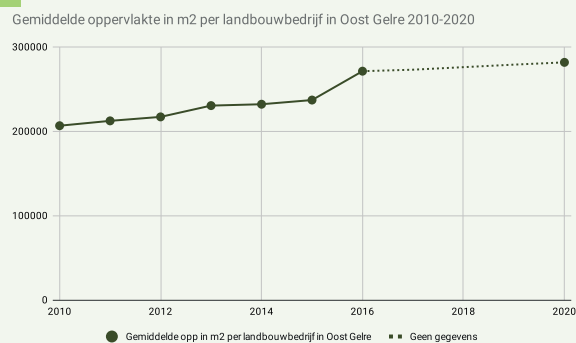
Figuur 20: De figuur toont het aantal oudste bedrijfshoofden of bedrijfsleiders op landbouwbedrijven in Oost Gelre in 2018. In 2018 was ruim de helft van de agrariërs in Oost Gelre ouder dan 55 jaar. Gezien de lastige opvolgingssituatie onder boeren, is hierdoor een 'golf' aan stoppers te verwachten binnen nu en tien jaar.

19

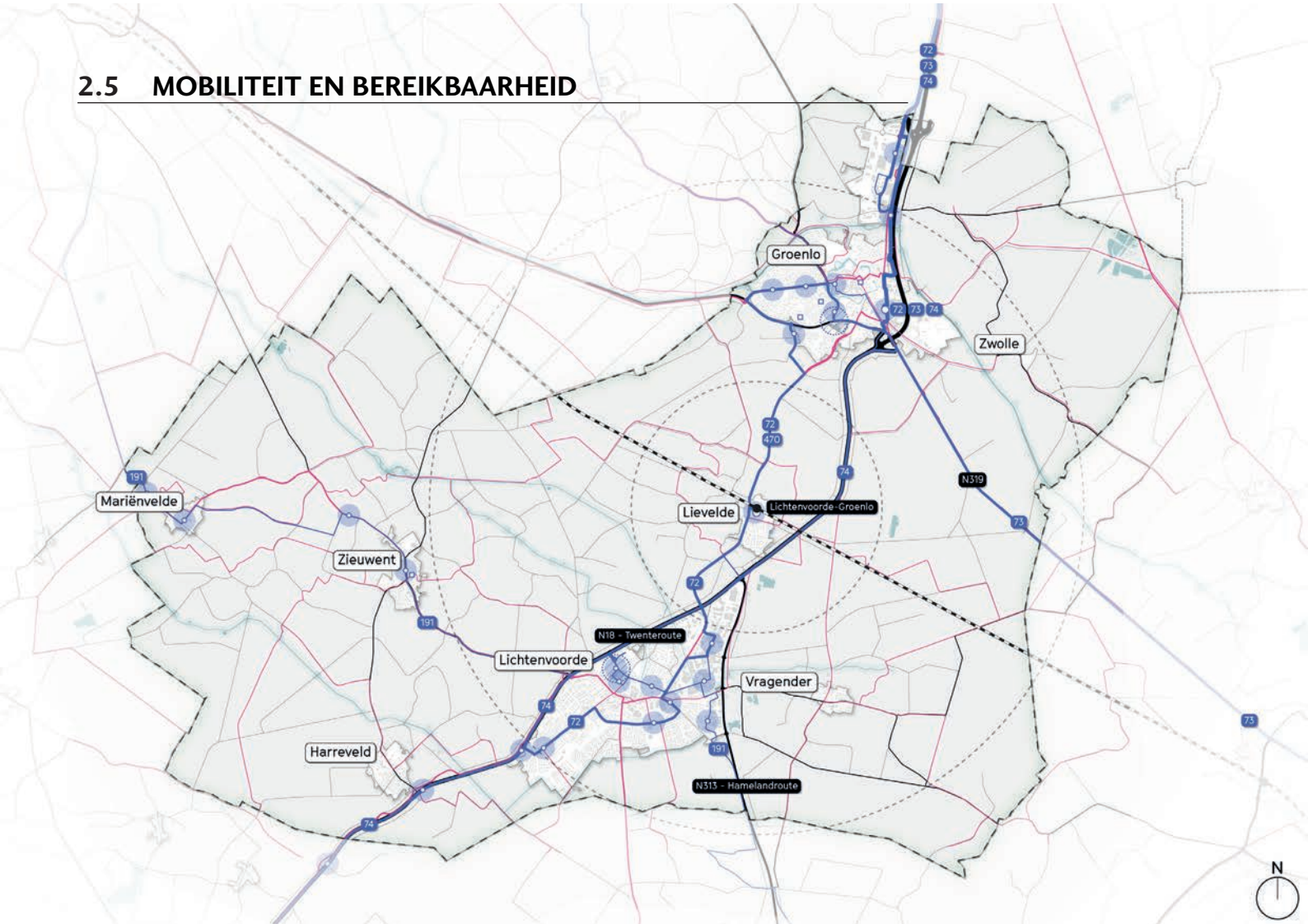
Figuur 19: De figuur toont het aantal landbouwbedrijven in Oost Gelre in de periode 2010-2020. Het aantal landbouwbedrijven is de afgelopen jaren afgenomen van 405 bedrijven in 2010, naar 297 bedrijven in 2021.

21

Figuur 21: De figuur toont de gemiddelde oppervlakte in m2 per landbouwbedrijf in Oost Gelre in de periode 2010-2020. De gemiddelde oppervlakte in m2 per landbouwbedrijf is de afgelopen jaren toegenomen. Over de periode 2016 tot 2019 zijn geen gegevens bekend. De figuur geeft hier een indicatie aan (eigen bewerking RUIMTEVOLK).

2.5 MOBILITEIT EN BEREIKBAARHEID

LEGENDA

Infrastructuur

Hoofdwegen	Buslijn (frequentie > 2x/uur)	Zoeklocatie mobiliteitshub
Spoorweg	Buslijn (frequentie 2x/uur)	Hoofd fietsnetwerk
Treinstation (incl. 2 en 5km cirkels)	Buslijn (frequentie < 2x/uur)	Knooppuntennetwerk fiets
Buslijn	Bushalte (+450m invloedssfeer)	Locatie deelauto's

Oost Gelre nu

- De gemeente Oost Gelre heeft een treinstation in de kern Lievelede. Op dit station 'Lichtenvoorde-Groenlo', stopt op dagelijkse basis elk half uur de stoptrein van Zutphen naar Winterswijk. Laat in de avonden en in het weekend rijden de treinen elk uur.¹⁰¹
- Wat opvalt is de relatief goede Noord-Zuid verbinding in de gemeente voor wat betreft het busverkeer. Op het treinstation stopt de bus tussen Lichtenvoorde en Neede (lijn 72) en rijdt elk uur.¹⁰² Aanvullend daarop rijdt er 1x per uur een bus alleen van station Lichtenvoorde-Groenlo naar Groenlo West. In de avonden en in het weekend rijdt in plaats van buslijn 72, buslijn 470 over dit traject.¹⁰³ Buslijn 73 (Enschede-Winterswijk) en 74 (Enschede-Doetinchem) rijden een andere route door de gemeente Oost Gelre. Deze lijnen hebben haltes in Groenlo, Lichtenvoorde en Harreveld. De bussen rijden vaak elk half uur, maar stoppen niet op het treinstation.¹⁰⁴ Dit zijn belangrijke buslijnen voor onder meer studenten van en naar Enschede.
- In Oost-Westelijke richting is duidelijk wat minder frequentie qua bereikbaarheid. Er rijdt een buurtbus tussen Aalten en Ruurlo (lijn 191). Deze stopt onder andere in Mariënvelde, Zieuwent en Lichtenvoorde. Deze rijdt elk half uur, maar niet in de avonden.¹⁰⁵
- De gemeente Oost Gelre is een echte autogemeente. Het gemiddelde autobezit per 1.000 inwoners in Oost Gelre ligt op 1,29 in 2019. Dit is hoger dan gemiddeld in Nederland. Nationaal ligt het gemiddeld autobezit op 1,08.¹⁰⁶
- Oost Gelre is goed te bereiken met de auto via de N18 (Twenteroute). Deze N18 is sinds 2018 in zijn huidige vorm in gebruik.¹⁰⁷ Vanaf Varsseveld loopt de snelweg A18 over in de N18 richting Enschede. Daarnaast doorkruisen de N-wegen N319 en de N312 (Winterswijk-Ruurlo-Zutphen) de gemeente. De N18 draagt bij aan de economie in de Oost Gelre. Het vormt een belangrijke verbinding tussen de industrieterreinen en de rest van de regio.
- Vooral de verbinding vanuit de gemeente naar Enschede is belangrijk. Veel jongeren kiezen ervoor om in Enschede te gaan studeren en ook is Enschede geliefde plek om te winkelen. De reistijd van Oost Gelre naar Enschede bedraagt tussen de 30 en 45 minuten met de auto. Met de bus bedraagt de reistijd ongeveer een uur.
- Ook maken de inwoners van Oost Gelre gebruik van faciliteiten over de grens met Duitsland. Denk aan tanken en het doen van boodschappen. Dit gebeurt vaak in Vreden of Bocholt. De reistijd naar deze Duitse steden bedraagt ongeveer een half uur met de auto.
- Gemiddeld verplaatsen de meeste inwoners van Oost Gelre zich met de auto en met de fiets. Deze maken respectievelijk 35% en 34,3% uit van het totaal aantal verplaatsingen. De verplaatsingen met de auto zijn in lijn met het Nederlands en Gelders gemiddelde. Het aantal verplaatsingen met de fiets (28,6%) is in Oost Gelre hoger dan in Nederland (27%).¹⁰⁸
- In de gemeente is een goed fijnmazig wegenet voor de auto. Ook is het fiets- en wandelnetwerk fijnmazig toegankelijk. Veel weggebruikers komen op de wegen samen:

autoverkeer, landbouwverkeer, recreatief verkeer, wandelaars en fietsers.

- In de gemeente Oost Gelre staan 4 deelauto's die voor iedereen met een rijbewijs beschikbaar zijn. Er staan 3 deelauto's in Groenlo en 1 deelauto in Zieuwent.¹⁰⁹

Trends en ontwikkelingen

- De veranderende samenstelling van de bevolking heeft invloed op de mobiliteitsvraag. Ouderen gebruiken over het algemeen minder de auto, maar voor deze groep groeit het nut en de noodzaak van een betrouwbare (en fijnmazige) ov-bereikbaarheid.¹¹⁰
- Tegelijkertijd zien we in veel landelijke gebieden in Nederland dat het OV zich terugtrekt en automobilititeit belangrijk blijft. Het faciliteren van 'first en last mile' vervoer met aanvullende voorzieningen (Hubs, (deel)fiets en -auto's, elektrische fietsen, hubtaxi's e.d.) is daarom van groot belang.
- De verduurzaming van mobiliteit zal de komende jaren naar verwachting een steeds belangrijkere opgave zijn. De trend van het elektrisch rijden zet naar verwachting versneld door, in uitvoering van het Klimaatakkoord. De vraag naar een goede (regionale) laadpaleninfrastructuur zal hierdoor toenemen.
- Door de coronacrisis werken veel mensen vaker thuis. Dit heeft mogelijk invloed op vervoersstromen en de behoefte aan vervoer, ook in de toekomst. Niet iedereen hoeft meer elke dag in de auto of met het OV om op tijd op kantoor te zijn. Hoe structureel deze thuiswerktrend is, moet nog blijken uit de lange termijn.¹¹¹
- In november 2021 nam de Tweede Kamer een motie aan die de regering verzoekt onderzoek te doen naar de maatschappelijke en economische meerwaarde van de zogenoemde Noordtak van de Betuweroute. Hoewel deze plannen nog niet

concreet zijn, vormt dit een bron van discussie en bezorgdheid. Het is van belang voor de omgevingsvisie deze landelijke ontwikkelingen op de voet te blijven volgen.

Kansen en opgaven

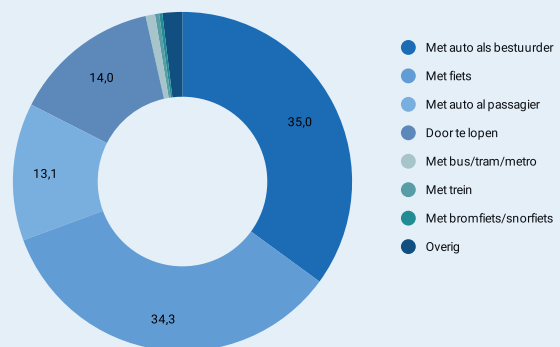
- De Achterhoek zet sterk in op de ontsluiting van de regio. Het gaat dan met name om de assen Doetinchem-Enschede, Groenlo-Borculo-Lochem, en de wegen richting Duitsland. Dit biedt kansen om de regio aantrekkelijk te maken als recreatief inloopgebied en als woon- en werkgebied nabij onderwijs- en zorgvoorzieningen van hoge kwaliteit. Ook een goede verbinding met bedrijventerreinen zorgt ervoor dat de regio veel kansen heeft op het gebied van economie en kennisontwikkeling.¹¹²
- Oost Gelre is een goed toegankelijke gemeente op het gebied van fietsen. Dit biedt kansen om het fietsnetwerk te versterken om zo het dagelijks gebruik van de (elektrische)fiets te bevorderen en een meer aantrekkelijke gemeente te zijn voor recreatief fietsverkeer.¹¹³
- Er ligt een kans voor een verschuiving van primair autogebruik, naar multimodale bereikbaarheid. Mede doordat niet elke bevolkingsgroep gebruik kan maken van een auto en vanuit de urgentie van de aankomende verduurzamingsopgave. Hierbij kunnen kansen liggen voor het inzetten op verschillende (deel)modaliteiten bij overstappunten zoals bij bushaltes en -station en bij het treinstation. Een voorbeeld hiervan is de opstap op een deelfiets. Dit zou samen kunnen gaan met slimme oplossingen binnen het OV-netwerk. Dit netwerk ontsluit niet de hele gemeente. Er lopen veel buslijnen vanuit het zuiden richting het noorden. De oost-west verbinding richting de kleinere kernen (Zieuwent,

Mariënveld) in de gemeente is nog maar in beperkte mate aanwezig.

- Een belangrijk aandachtspunt in het opzetten van een goed OV-netwerk is het faciliteren van het voor- en natransport voor ouderen en mindervaliden. Niet iedereen is in staat om zelfstandig naar een bushalte of treinstation te lopen of te fietsen. Het is belangrijk om het OV ook voor deze groep mensen toegankelijk te houden, zodat ook zij zich gemakkelijk kunnen verplaatsen binnen en buiten de gemeente.
- Verduurzaming stelt andere eisen (laadpalen), maar biedt ook kansen voor nieuwe concepten (MaaS pilot).
- De wegen in Oost Gelre kennen veel gebruikers: landbouw, recreatie, woon-werk, scholieren etc. De drukte op de weg en op het fietspad neemt toe en meer vervoersstromen bewegen door elkaar. Ook de elektrische fiets heeft de afgelopen tijd zijn opmars gemaakt. Het is een uitdaging om hier op een slimme en veilige manier ruimte aan te bieden. Met name de veiligheid van scholieren is een belangrijk aandachtspunt. Zij moeten vaak drukke wegen oversteken of de weg delen met zwaar (landbouw) verkeer. Het is daarom een opgave om het fijnmazige verkeersnetwerk bij toekomstige ontwikkelingen te zoveel mogelijk behouden.
- Er liggen kansen om met het aanpakken van verkeersveiligheidopgaven en onderhoudswerkzaamheden aan wegen ook andere opgaven mee te koppelen, bijvoorbeeld energieopwekking langs wegen, verbeteringen in de landschappelijke inpassing van wegen en natuurvriendelijk bermbeheer ter bevordering van de biodiversiteit.
- De N18 is een belangrijke economische ader die door Oost Gelre loopt. Op sommige plekken in regio is deze weg tweebaans, maar in Oost Gelre niet op alle plekken. In de toekomst zorgt dit mogelijk voor vernauwing bij een toename van verkeer.

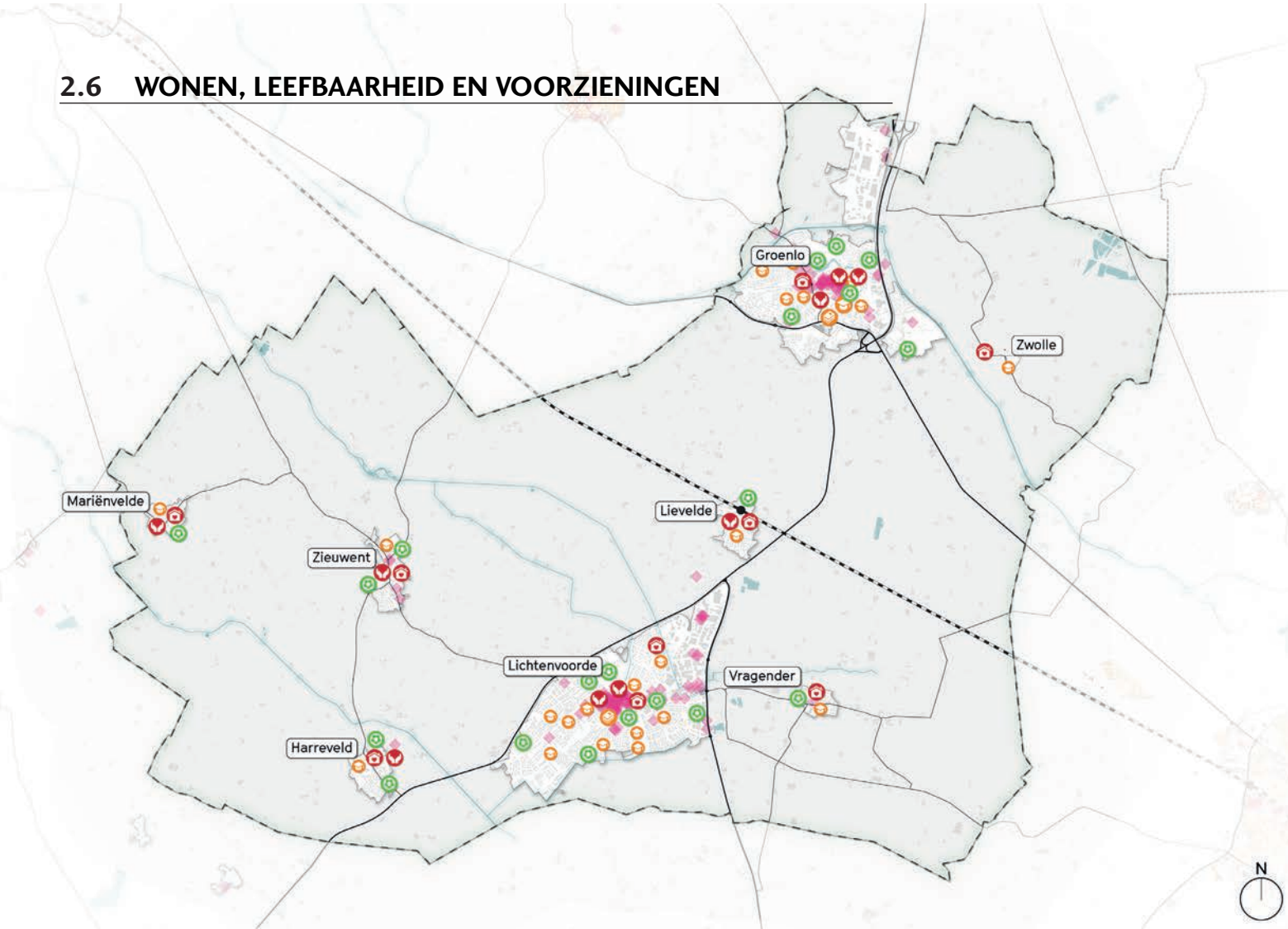
22

Aantal verplaatsing naar type in % in Oost Gelre 2017

Figuur 22: De figuur toont het aantal verplaatsingen naar type in percentages in Oost Gelre in 2017. Gemiddeld verplaatsen de meeste inwoners van Oost Gelre zich met de auto en met de fiets. Deze maken respectievelijk 35% en 34,3% uit van het totaal aantal verplaatsingen.

2.6 WONEN, LEEFBAARHEID EN VOORZIENINGEN

LEGENDA

Voorzieningen

Bibliotheek	Onderwijs (VO en basisscholen)
Dorpshuizen/MFA	Winkelfunctie (BAG)
Geloofgemeenschap	
Sportaccomodatie	

Oost Gelre nu

- Oost Gelre heeft 29.568 inwoners (2021). Het inwoneraantal van de gemeente Oost Gelre is de afgelopen jaren redelijk stabiel gebleven. In de periode tot 2011-2015 nam het aantal inwoners licht af met circa 600 naar 29.533 inwoners. Daarna nam het aantal inwoners weer licht toe naar 29.627 inwoners in 2020. Op landelijk niveau zien we juist een stijging van het aantal inwoners 6,8% tussen 2007 en 2021.¹¹⁴
- In de periode 2010 tot 2020 groeide het aantal huishoudens in Oost gelre licht met ongeveer 4% tot 12.428 huishoudens. Gemiddeld in Nederland groeide het aantal huishoudens in die periode met 9%.¹¹⁵
- Veruit het grootste gedeelte van huishoudens bestaat uit gezinnen (28%), gevolgd door paren in de leeftijd van 60-75 jaar (17%). Ongeveer 16% van het totale aantal huishoudens is 75+ jaar. Deze huishoudensverdeling is in lijn met het Achterhoeks gemiddelde waar 26% gezin is en 17% uit paren tussen de 60-75 jaar bestaat. Ook in de Achterhoek is ongeveer 16% van het totale aantal huishoudens is 75+.¹¹⁶
- Circa 15% van het totaal aantal inwoners van Oost Gelre is kind (0-15 jaar) en 23% van de bevolking is 65+. Verder heeft Oost Gelre een grote groep inwoners van middelbare leeftijd (45-65 jaar), circa 30%. Het percentage inwoners van middelbare leeftijd in Nederland ligt op 28%.¹¹⁷
- De gemeente Oost Gelre telt in 2021 circa 12.517 woningen.¹¹⁸ De gemiddelde WOZ-waarde lag in 2020 op 229.000 euro. Dit ligt onder het Nederlands gemiddelde van 270.000 euro.¹¹⁹
- De totale woningvoorraad in Oost Gelre bestaat in 2021 uit 84,3% eengezinswoningen. Dit is fors meer dan het Nederlands gemiddelde (circa 64% in 2021).¹²⁰ De meeste woningen in Oost Gelre zijn gebouwd tussen 1965-1997 (58%).¹²¹
- Van het totaal aantal woningen in 2020 in Oost Gelre is 75% een koopwoning. Circa 25% van het aantal woningen valt in de huursector. Hiervan is circa 16% corporatiebezit en 9% particulier bezit. In Nederland ligt het gemiddelde aantal sociale huurwoningen op 29,1%.¹²²
- Oost Gelre is op het gebied van criminaliteit een veilige gemeente. In 2021 ligt het totaal aantal misdrijven in Oost Gelre relatief laag vergeleken met de rest van Nederland. Oost Gelre telt 16,5 misdrijven per 10.000 inwoners. In Nederland ligt dit cijfer op 33,5 per 10.000 inwoners.¹²³
- Als evenementengemeente heeft Oost Gelre een aantal grote evenementen die uitdagingen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid met zich meebrengen. Dit betreft onder andere de Zwarte Cross en de Slag om Grolle.
- Elke kern in Oost Gelre heeft momentel een basisschool. De kernen Lichtenvoorde en Groenlo hebben meerdere basisscholen.¹²⁴ In Oost Gelre is ook een middelbare school, het Marianum met twee locaties in Lichtenvoorde en Groenlo.¹²⁵ Ook heeft Groenlo een MBO instelling dat onderdeel is van het Graafschap College. Daarnaast is er toegang tot speciaal basisonderwijs op de Hamalandschool in Lichtenvoorde en tot speciaal voortgezet onderwijs op de scholengemeenschap Harreveld.
- Voor de dagelijkse boodschappen en aankopen kunnen inwoners in Oost Gelre terecht in de

kernen Lichtenvoorde en Groenlo. Andere voorzieningen zoals gezondheids- en welzijnszorg, sportcomplexen en verenigingen liggen verspreid over de gemeente en dragen bij aan een goede leefbaarheid. Bijna elke kern heeft wel een sportaccommodatie en een voetbalvereniging.¹²⁶

- In Mariëvelde is een zorgcorporatie gevestigd: 'De Vereniging zorgcorporatie Mariëvelde'. Deze corporatie is opgericht door de inwoners van Mariëvelde om de leefbaarheid in het dorp te bevorderen. Dit met als doelstelling om inwoners wanneer gewenst zo lang mogelijk in Mariëvelde te laten blijven wonen. Dit project is uniek in Nederland.¹²⁷
- Het voorzieningenniveau in de gemeente is in de afgelopen jaren grotendeels gelijk gebleven of licht gegroeid sinds 2015.¹²⁸
- De leefbaarheid in Oost Gelre gemeten in de Leefbaarometer (2018) staat er goed voor. De score varieert van 'ruim voldoende' tot 'uitstekend'. In algemene zin scoort het buitengebied van Oost Gelre minder goed op de aanwezigheid van voorzieningen en de fysieke omgeving.

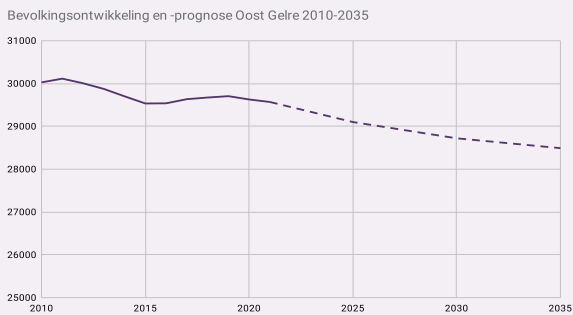
Trends en ontwikkelingen

- Volgens de prognoses vermeld in het AWLO (september 2021) zal de bevolking van Oost Gelre de komende jaren naar verwachting redelijk stabiel blijven. Tot 2035 wordt een lichte daling verwacht tot 28.490 inwoners.¹²⁹
- In heel Nederland zal tot 2035 de bevolking vergrijzen. Voor Oost Gelre betekent dat het aantal 65+ jarigen naar verwachting groeit van circa 6.700 naar 8.800 personen in de periode 2021-2035. Dit is een groei van ongeveer 31%. In 2035 zal dan 31% van de inwoners in Oost Gelre 65+ zijn. Dat is hoger dan het Nederlands gemiddelde in 2035 (25%).¹³⁰ De vergrijzing zal naar verwachting niet alleen de woonvraag veranderen, maar ook de zorgvraag doen stijgen

en andere eisen stellen aan de leefomgeving, bereikbaarheid en voorzieningen.

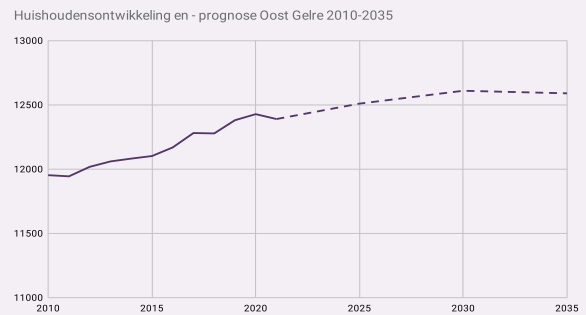
- Volgens de prognoses van het AWLO zal het aantal huishoudens in de gemeente Oost Gelre naar verwachting toenemen tot 12.590 huishoudens in 2035. Dit komt overeen met een groei van 1,3% ten opzichte van 2020. Dit is in lijn met gemiddelde toename van huishoudens die voor de regio Achterhoek wordt verwacht, namelijk 1,7%.¹³¹
- Een groot deel van de huishoudensgroei in Oost Gelre bestaat - mede door vergrijzing - uit eenpersoonshuishoudens. Deze huishoudens brengen (deels) een andere woningbehoefte met zich mee. Tot 2035 groeit het aantal eenpersoonshuishoudens in Oost Gelre van circa 3.700 naar 4.500.¹³²
- Een andere opgave op de woningmarkt is betaalbaarheid. Deze staat - net als in de rest van Nederland - onder druk. Starters die een woning willen kopen, krijgen het steeds moeilijker. Vaak kunnen zij zonder eigen geld of ondersteuning geen huis naar hun wensen kopen. Ook nieuwbouw voor starters wordt steeds lastiger.¹³³
- Zowel de verhuisstroom van als naar de Randstad is de afgelopen jaren in Oost Gelre gestegen. De verhuisstroom vanuit de Randstad naar Oost Gelre was 50 huishoudens in de periode 2012-2014, 70 huishoudens in de periode 2015-2017, en 100 in de periode 2018-2020. Het aantal verhuizers richting de randstad steeg van 200 in de periode 2012-2014, tot 230 in de periode 2018-2020. Er is momenteel dus nog steeds sprake van een netto uitstroom van huishoudens uit Oost Gelre.
- Als we kijken naar de Achterhoek zien we dat er in 2020 al wel sprake is van een netto instroom vanuit de Randstad van 30 huishoudens, waarbij de gemeente Doetinchem de grootste instroom heeft.¹³⁴ Binnen deze verhuisstromen valt op dat de gezinshoofden van de vertrekkende huishoudens uit de Achterhoek voornamelijk

23

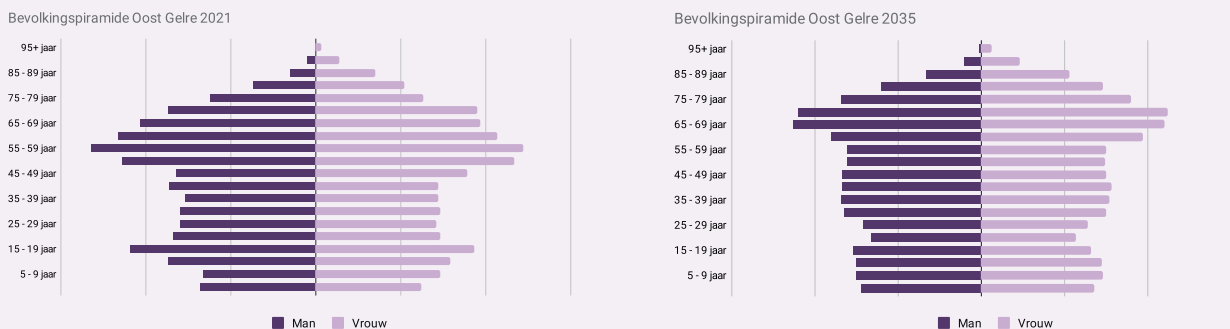
Figuur 23: De figuur toont de bevolkingsontwikkeling en -prognose voor Oost Gelre in de periode 2010-2035. Het inwoneraantal van de gemeente Oost Gelre is de afgelopen jaren redelijk stabiel gebleven. Volgens de prognoses zal de bevolking van Oost Gelre de komende jaren naar verwachting redelijk stabiel blijven. Tot 2035 wordt een lichte daling verwacht tot 28490 inwoners.

24

Figuur 24: De figuur toont de huishoudensontwikkeling en -prognose in Oost Gelre in de periode 2010-2035. In de periode 2010 tot 2020 groeide het aantal huishoudens in Oost gelre licht met ongeveer 4% tot 12.428 huishoudens. Volgens de prognoses zal het aantal huishoudens in de gemeente Oost Gelre naar verwachting toenemen tot 12.590 huishoudens in 2035.

25

Figuur 25: De figuur toont de bevolkingspiramides in Oost Gelre in 2021 en in 2035. De piramides laten zien dat Oost Gelre in 2021 een grote groep inwoners van middelbare leeftijd (45-65 jaar) heeft. Deze inwoners zullen naar verwachting de komende jaren verschuiven naar de categorie 65+.

in de leeftijdscategorieën tot 23 en van 23-29 jaar vallen. De inkomende huishoudens in de Achterhoek zijn voornamelijk alleenstaanden of meerpersoonshuishoudens zonder kinderen met een leeftijd van het hoofd van het gezin voornamelijk in de categorieën 30-44 en 45-59 jaar.¹³⁵

- Er is een toenemende druk op de woningmarkt door de huisvesting van bijzondere doelgroepen. Hieronder vallen arbeidsmigranten, statushouders, uitstroom beschermd wonen, spoedzoekers na echtscheiding¹³⁶
- Momenteel heeft Oost Gelre in een collegebesluit een toevoeging van 660 woningen voor de periode 2018-2025 vastgelegd. De toekomstige woonbehoefte Oost Gelre wordt echter momenteel in het kader van de regionale en lokale woonagenda nader in beeld gebracht.
- Op 14 december 2021 heeft de gemeenteraad van Oost Gelre nieuw beleid vastgesteld voor woningsplitsingen. Het nieuwe beleid biedt meer ruimte voor het splitsen van woningen in het buitengebied. Woningssplitsen is een nuttige manier om de woningvoorraad uit te breiden en het aanbod beter aan te laten sluiten op de vraag. Daarbij gaat het om het vergroten van het aanbod levensloopbestendige woningen en betaalbare woningen in het buitengebied.¹³⁷
- Elke kern in Oost Gelre heeft een basisschool. Het leerlingenaantal op scholen loopt de laatste jaren wel wat terug. Met name in de kleine kernen is het aantal leerlingen de afgelopen jaren sterk afgenomen, van 3.063 tot 2.444 basisschoolleerlingen in respectievelijk de schooljaren 2010-2011 en 2020-2021. Er was wel sprake van een toename van in het schooljaar 2019-2020, namelijk 2.557 basisschoolleerlingen ten opzichte van 2.378 in 2018-2019. Deze toename is echter wel weer afgezwakt 2020-2021.¹³⁸ Uit de leerlingenprognoses van DUO is op te maken dat vanaf 2020 naar 2034

de leerlingenaantallen in Oost Gelre er constant uitzien.

- Veel inwoners van Oost Gelre zijn lid van een vereniging of voelen een grote betrokkenheid bij hun kern. De gemeente kent dan ook veel dorpsbelangenorganisaties. Veel initiatieven vanuit de organisaties worden gestimuleerd of ondersteund. De onderlinge samenhang tussen inwoners is groot. De vele evenementen dragen hier ook aan bij. Deze geven een gevoel van saamhorigheid en dragen bij aan de leefbaarheid van de kernen.

Kansen en opgaven

- Oost Gelre beschikt over een relatief eenzijdige woningvoorraad met veel eenengezins(koop) woningen. De komende jaren zal naar verwachting het aantal kleine huishoudens (een- en tweepersoons) de komende jaren toenemen. Er is behoefte aan voldoende passende woningen. Deze behoefte wordt in het kader van de regionale en lokale woonagenda binnenkort nader in beeld gebracht.
- Gezien de verwachte bevolkingssamenstelling in Oost Gelre liggen er kansen in de transformatie van bestaande woningen en wijken. Dit met als doel de woningvoorraad meer aan te laten sluiten op de kwalitatieve woonvraag van zowel jongeren als ouderen. Denk hierbij aan het levensloopbestendig maken van woningen voor ouderen en het realiseren van betaalbare woningen voor starters. Er liggen kansen om deze transformatie samen te laten vallen met het verduurzamen en klimaatadaptief maken van woningen en buurten.
- Met name in het buitengebied en de kleine kernen is het bouwen van woningen in relatie tot de geldende afstandsnormen een aandachtspunt. In Oost Gelre is niet overal zomaar ruimte om te bouwen omdat er sprake moet zijn van een

aanvaardbaar woon- en leefklimaat in verband met geldende milieunormen.

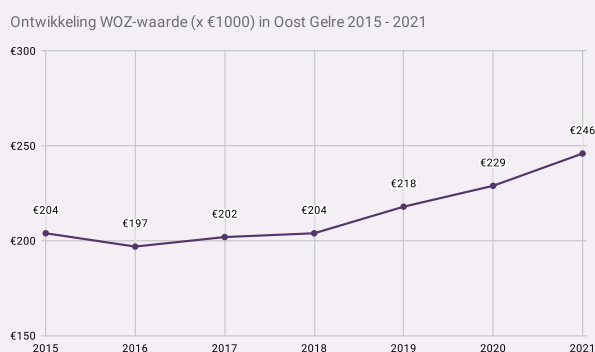
- De veranderende bevolkingssamenstelling vraagt om het verbreden van de woningvoorraad, bijvoorbeeld door (collectieve) woon-zorgconcepten. Zowel ouderen onderling als jongeren en ouderen samen kunnen hier bij elkaar wonen. Hierbij ligt tevens een kans in het inzetten op de nabijheid van voorzieningen en openbaar vervoer, om daarmee tegelijkertijd de zelfredzaamheid van inwoners te versterken.
- Kijkend naar de regionale en landelijke woningmarkt en lokale woningdruk, heeft Oost Gelre de opgave om te zorgen voor zowel de woonbehoefte van eigen inwoners, maar liggen er ook kansen in het voorzien in de woonvraag van de vestiger van elders.
- Tijdelijke en vernieuwende woonvormen kunnen een uitkomst bieden om op korte termijn te voorzien in de grote vraag naar betaalbare

woningen voor bijvoorbeeld jongeren, maar ook arbeidsmigranten en spoedzoekers.

- Ondanks het teruglopende leerlingenaantal op de Oost Gelrese basisscholen, is het van belang om te streven naar kwalitatief goed onderwijs nabij huis. Het is niet altijd mogelijk om in elke kern een basisschool te behouden, als dit niet ten goede komt aan de kwaliteit.¹³⁹
- Voor de verenigingen en andere organisaties is goede huisvesting belangrijk om activiteiten te laten plaatsvinden en hun leden te ontvangen. Multifunctionele accommodaties bieden kansen in het huisvesten van verenigingen en andere organisaties. Op deze manier kunnen verschillende voorzieningen onder één dak geplaatst worden.

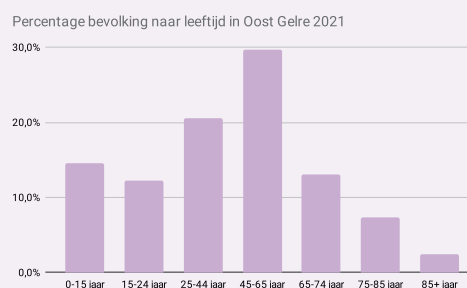
NB: In februari 2022 zal de gemeenteraad van Oost Gelre een woondebat voeren gericht op kaderstellende uitspraken die in het komende traject van de Omgevingsvisie in 2022 en de prestatieafspraken 2023 als input kunnen worden gebruikt.

26

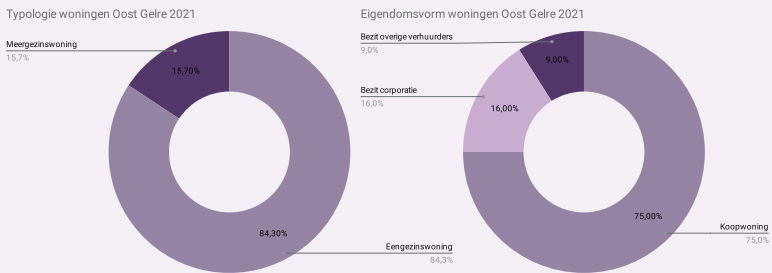
Figuur 26: De figuur toont de ontwikkeling van de WOZ-waarde (x €1000) in Oost Gelre in de periode 2015-2021. De gemiddelde WOZ waarde in Oost Gelre is na een licht daling in 2016 toegenomen tot €246.000 in 2021.

27

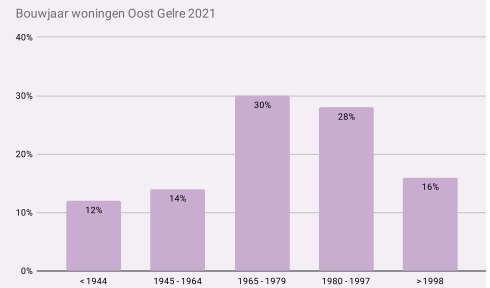
Figuur 27: De figuur toont het percentage bevolking naar leeftijd in Oost Gelre in 2021. De grootste groep inwoners bevindt zich in 2021 in de leeftijd van 45 tot 65 jaar. Naar verwachting zal deze groep inwoners de komende jaren verschuiven naar de categorie 65+.

28

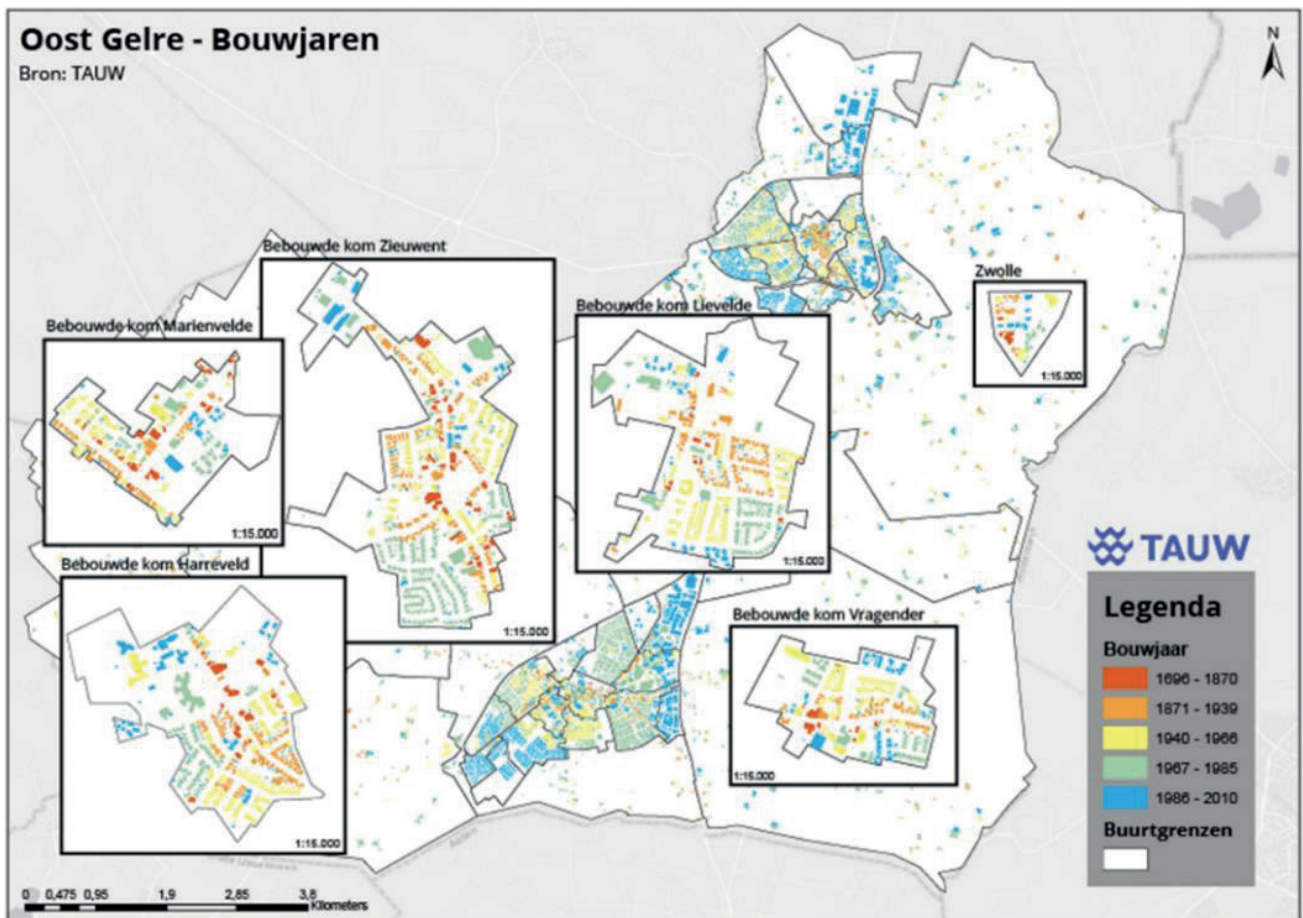
Figuur 28: De figuur toont het percentage woningen naar typologie in Oost Gelre in 2021 en het percentage woningen naar eigendomsvorm in Oost Gelre in 2021. Veruit het grootste deel van de woningen zijn eengezinswoningen (84%). Ook bestaat 75% van de woningen in Oost Gelre uit koopwoningen en 25% van de woningen uit huurwoningen.

29

Figuur 29: De figuur toont het percentage woningen naar bouwjaar in Oost Gelre in 2021. Veruit de meeste woningen in Oost Gelre zijn gebouwd tussen 1965-1997 (58%).

30

Figuur 30: De figuur toont het de bouwjaren van de woningen in Oost Gelre per kern. Met name de woningen in de dorpskernen zijn gebouwd voor 1945. Daaromheen ligt de nieuwere bebouwing.

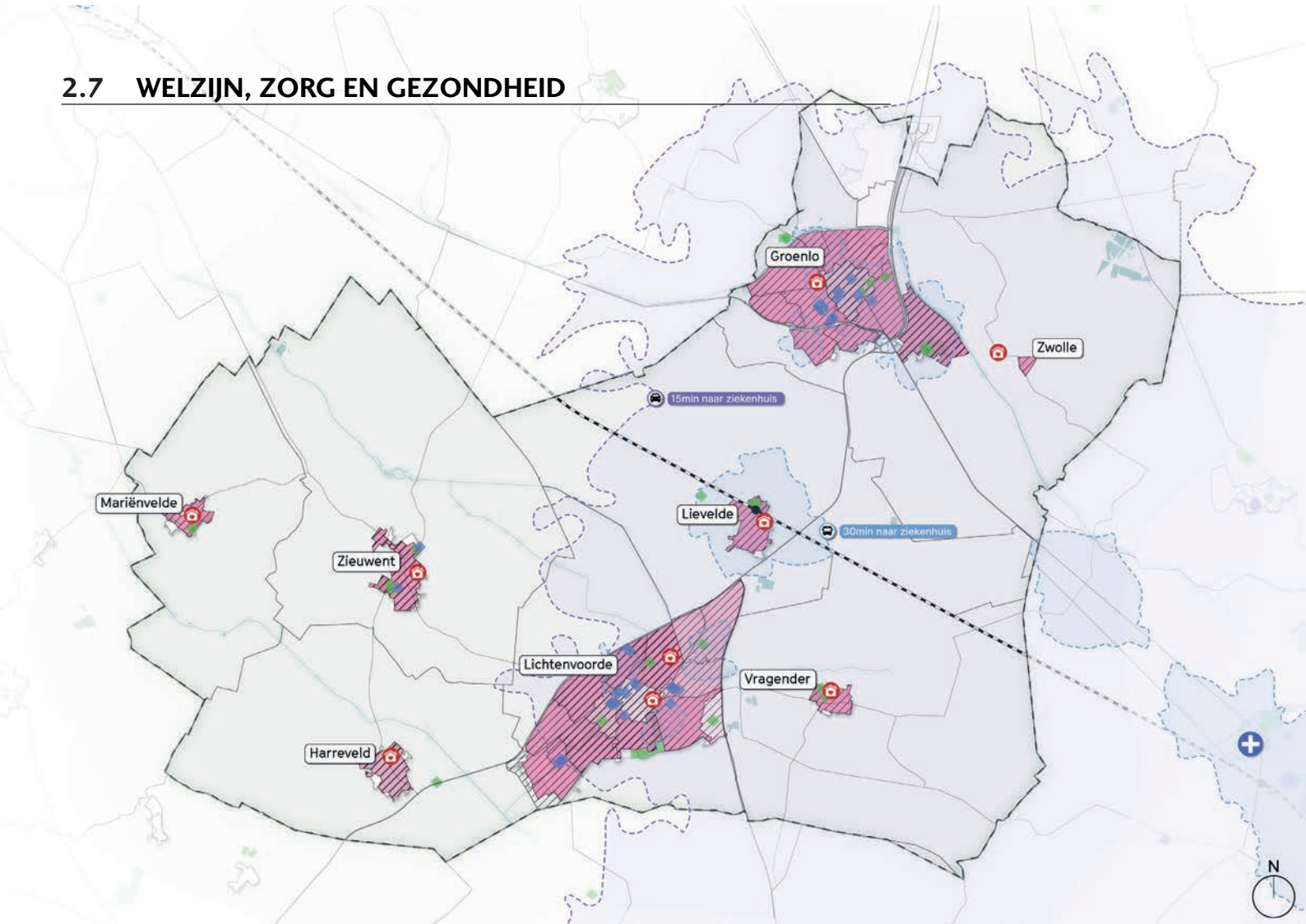
Small flag on the building's roof.

Ma

Markant

ROYAL

2.7 WELZIJN, ZORG EN GEZONDHEID

LEGENDA

Voorzieningen

- Ziekenhuis
- Bereik ziekenhuis 15min auto
- Bereik ziekenhuis 30min OV
- Dorpshuizen/MFA
- Gezondheidszorg (BAG)
- Sportaccommodatie (BAG)

Bewegvriendelijke omgeving (Atlas Leefomgeving)

- 20-40%
 - 40-60%
 - 60-80%
 - 80-100% (komt niet voor op kaart)
- NL's gemiddelde

Aanpasbaarheid woning (VWS)

- 0-20%
- 20-40%
- 40-80%
- 80-100%

Oost Gelre nu

- De gezondheid van de inwoners van Oost Gelre is beter dan het landelijk gemiddelde. De goed ervaren gezondheid is circa 84%, tegenover 79% in Nederland (2020). Ter vergelijking de goed ervaren gezondheid in de GGD regio Noord en Oost Gelderland ligt op 80%. De 'ervaren gezondheid' geeft aan welk oordeel een persoon heeft over zijn of haar eigen gezondheid. Dit gaat zowel om lichamelijke als geestelijke gezondheid. Voor de komende jaren geeft het RIVM aan te verwachten dat (net als in de rest van Nederland) met name het aantal aan ouderdom gerelateerde aandoeningen zal toenemen.
- Inwoners van de gemeente Oost Gelre zijn actief. Circa 60% van de inwoners voldoet aan de beweegrichtlijn. De beweegrichtlijn houdt in dat volwassenen en ouderen minstens 150 minuten per week aan matig intensieve inspanning doen, verspreid over diverse dagen. Ook doen ze minstens tweemaal per week aan spier- en botversterkende activiteiten. Het Oost Gelrese percentage ligt nagenoeg gelijk aan het gemiddelde in Nederland (circa 50% van het totaal aantal inwoners aan de beweegrichtlijn) In de GGD regio Noord en Oost Gelderland voldoet 51% aan de beweegrichtlijn.¹⁴⁰
- Ongeveer 17% van het totaal aantal inwoners in Oost Gelre is mantelzorger, een hoger percentage dan het Nederlands gemiddelde (14%). Er wordt gemiddeld 15,5 uur mantelzorg per week verleend. Gemiddeld in Nederland ligt het aantal uur verleende mantelzorg per week lager. Nederlanders verlenen gemiddeld 11,6 uur per week mantelzorg.¹⁴¹
- De inwoners van Oost Gelre voelen zich minder eenzaam dan gemiddeld in Nederland. Ongeveer 39% van de inwoners geeft aan zich eenzaam te voelen. Gemiddeld in Nederland ligt het percentage dat zich eenzaam voelt op ongeveer 47%.¹⁴²
- In het bebouwd gebied van Oost Gelre ligt er een uitdaging met betrekking tot klimaatadaptatie; bij extreem weer zoals heftige buien of hitte kan de leefbaarheid onder druk komen te staan en kunnen mensen gezondheidsrisico's lopen.¹⁴³
- De mate van luchtverontreiniging en geluidshinder ligt in de gemeente Oost Gelre gemiddeld laag. Voor enkele locaties, nabij de provinciale wegen (N18 en N313) en industrieterreinen (De Kamp (Zuid), De Laarberg, Den Sliem en Brandemate) is de verwachting dat de geluidshinder licht toeneemt en de luchtkwaliteit daalt. Deze trend zien we ook terug in de rest van Nederland. Op plekken nabij (snel)wegen, industrieterreinen en bijvoorbeeld vliegvelden is het milieugezondheidsrisico hoger dan op plekken op meer afstand van (snel)wegen, industrie en vliegvelden.¹⁴⁴
- Op wijkniveau geven de inwoners van Oost Gelre aan dat zij met name geluidsoverlast ervaren door brommers en scooters, en van verkeer met een snelheid lager dan 50 kilometer per uur.¹⁴⁵
- In de regio Achterhoek zijn de bewoners zeer tevreden over hun buurt, de kwaliteit van hun eigen woning en de veiligheid in de buurt. Hetzelfde geldt voor de bewoners in Oost Gelre. Ook zij hebben hoge waardering voor de kwaliteit

van de buurt, de kwaliteit van de woning en de veiligheid in de buurt.¹⁴⁶

- In Oost Gelre is ongeveer 18% van de totale woningvoorraad geschikt voor bewoners met een lichte functiebeperking. 12% van de totale woningvoorraad is potentieel geschikt voor deze bewoners. In de regio Achterhoek ligt de gemiddelde geschiktheid van woningen voor bewoners met een lichte functiebeperking iets hoger. Hier is 22% van de woningvoorraad geschikt voor bewoners met een lichte functiebeperking en 19% van de woningvoorraad potentieel geschikt voor bewoners met een lichte functiebeperking.¹⁴⁷
- Veel inwoners van Oost Gelre zijn lid van een vereniging of zet zich in als vrijwilliger binnen een vereniging of stichting. Daarnaast is Oost Gelre een echte evenementengemeente, met veel evenementen die cultureel van aard zijn. De verenigingen en evenementen zorgen voor sociale verbinding en dragen bij aan het welzijn van de inwoners in Oost Gelre.¹⁴⁸
- De sociale samenhang in de gemeente Oost Gelre is de afgelopen jaren toegenomen. In 2014 lag de score sociale samenhang nog op 5,6. In 2018 steeg deze score naar 6,8. Vergeleken met de provincie Gelderland en regio Achterhoek is de sociale samenhang in de gemeente Oost Gelre hoog. Provincie Gelderland scoort een 3,5 voor sociale samenhang in 2018 en de regio Achterhoek scoort een 4,8 in 2018.¹⁴⁹
- De zorgfuncties in Oost Gelre zijn vooral gelegen in de kernen Groenlo, Lichtenvoorde en Zieuwent. Dit zijn onder andere apotheken, verzorgingstehuizen en huisartspraktijken. Het ziekenhuis in Winterswijk (Streekziekenhuis Koningin Beatrix Winterswijk) is voor een groot deel van de gemeente binnen 15 minuten bereikbaar met de auto.¹⁵⁰
- Het alcoholgebruik in de gemeente Oost Gelre ligt hoger dan gemiddeld in Nederland. Circa 10% van de volwassenen in Oost Gelre is

overmatig drinker. Dit betekent meer dan 14 glazen alcohol per week voor vrouwen, en meer dan 21 glazen alcohol per week voor mannen. Gemiddeld in Nederland ligt het percentage overmatige drinkers op 6,2%.¹⁵¹

- Van de Oost Gelrese scholieren blijkt dat 2% ooit softdrugs heeft gebruikt en 1% ooit harddrugs heeft gebruikt. Ten opzichte van regionaal gebruik is dit niet hoog. Wel zijn er de afgelopen jaren signalen binnengekomen waaruit mogelijk blijkt dat het drugsgebruik anders is dan de cijfers aangeven.¹⁵²

Trends en ontwikkelingen

- De vergrijzing zal de komende jaren naar verwachting verder toenemen. Dit heeft gevolgen voor de zorgvraag in de gemeente Oost Gelre. Zo zijn er voldoende mantelzorgers, zorgvoorzieningen en levensloopbestendige woningen nodig om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen.
- De vergrijzing zorgt voor een druk op de capaciteit van de (mantel)zorg en een afname van het aantal vrijwilligers. In 2015 waren er nog 15 tot 20 potentiële mantelzorgers (aantal inwoners van 50-75 jaar) per 85+-er in Oost Gelre. Naar verwachting daalt het aantal potentiële mantelzorgers per 85+-er in Oost Gelre naar 5 tot 10 personen.¹⁵³
- In de Achterhoek is het steeds moeilijker om voldoende zorgpersoneel te vinden. Vereenzaming van bepaalde bevolkingsgroepen is mede daardoor een groeiend probleem en risico. Dit leidt tot een groeiend aantal initiatieven voor geclusterd wonen voor ouderen.
- Een gezonde leefomgeving vraagt om goede fiets- en wandelpaden die de dorpen en omliggend land goed verbinden, en een beweegvriendelijk inrichting van de openbare ruimte. Hierbij horen ook voldoende (schaduwrijke) plekken om uit te rusten. Zo kunnen ook met name ouderen en

minder mobiele inwoners genieten van hun eigen woonomgeving of even een frisse neus halen.

- In de toekomst zal naar verwachting extreem weer vaker en heviger voorkomen. Dit kan zorgen voor verhoogde gezondheidsrisico's zoals bijvoorbeeld hittestress in de kernen of wateroverlast.
- Door het gebruik van alternatieve en schonere vervoersmiddelen, zoals de fiets en het elektrisch vervoer, zal de luchtkwaliteit naar verwachting verbeteren ten opzichte van afgelopen jaren.
- Technologie krijgt een steeds prominentere rol in en om het huis. Onderdelen van het huis communiceren met elkaar en spelen in op de omgeving of persoonlijke wensen van bewoners. Dit wordt ook wel Domotica genoemd: het toepassen van elektronica in huis om processen in woningen zoveel mogelijk te automatiseren, bijvoorbeeld apparaten te verbinden met een smartphone.
- Door veranderende activiteiten in het buitengebied bestaat er de kans op het aantrekken van ondermijnende activiteiten in het buitengebied. Het is belangrijk is om deze ondermijnende activiteiten in het buitengebied te voorkomen en/of aan te pakken.

Kansen en opgaven

- Over het algemeen staat de gezondheid in Oost Gelre er goed voor. Gezien de trends en ontwikkelingen die op de gemeente af komen is het belangrijk om dit ook zo te houden en waar mogelijk preventief maatregelen te nemen. Een gezonde leefomgeving draagt hieraan bij.
- De groene en aantrekkelijke omgeving van de gemeente Oost Gelre leent zich uitstekend om sport, beweging, ontmoeting en (actieve) recreatie in de buitenlucht mogelijk te maken. Er liggen kansen om deze groene omgeving nog meer te versterken en overlast tegen te gaan. Een beweegvriendelijke leefomgeving draagt bij aan het stimuleren van bewoners om vaker de fiets te

pakken of een rondje te wandelen en bevordert de gezondheid. Dit kan zowel individueel als in groepsverband.

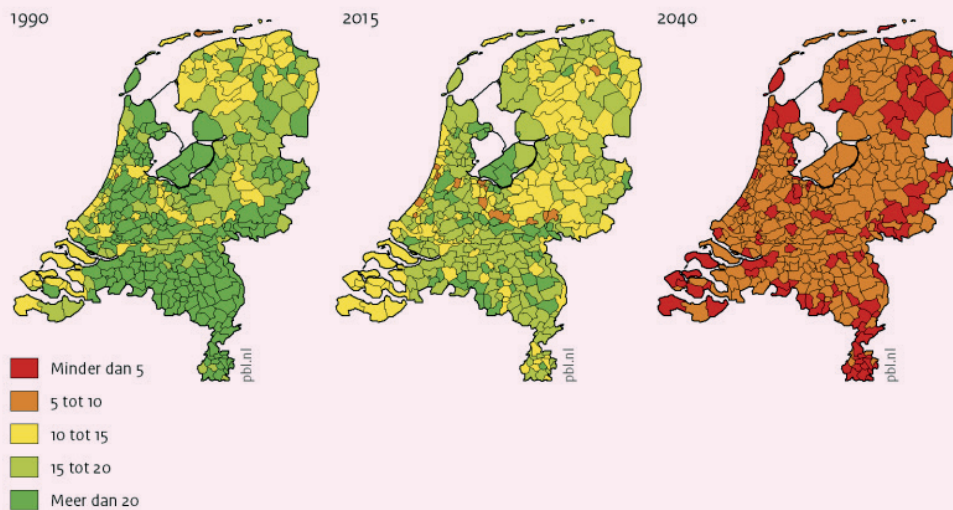
- Een groene leefomgeving kan ook bijdragen aan het tegengaan van hittestress en het beperken van mogelijke wateroverlast in de kernen.
- Rondom het thema gezondheid liggen kansen om verschillende opgaven tegelijkertijd op te pakken en slimme combinaties te maken. Zo kunnen bij transformatie van bestaande wijken gezondheid en het langer zelfstandig wonen belangrijke uitgangspunten vormen. Denk hierbij aan het levensloopbestendig maken van woningen, voldoende groen in de openbare ruimte, voorzieningen die nabij en goed bereikbaar zijn, en het accommoderen van wonen en zorg.
- Om eenzaamheid tegen te gaan, zijn voldoende toegankelijke ontmoetingsplekken en mogelijkheden voor activiteiten van belang.
- Vrijwilligers voor zijn voor de gemeente Oost Gelre van groot belang. Ze zetten zich in voor verenigingen, evenementen of verlenen mantelzorg. Door de vergrijzing is het een opgave om ook in de toekomst voldoende vrijwilligers te vinden om de verenigingen en evenementen draaiende te houden en te zorgen voor anderen.
- Het is een belangrijke opgave om de sport- en andere verenigingen toegankelijk te houden voor iedereen. Dit betekent dat ook dat bijvoorbeeld migranten toegang moeten hebben tot de verenigingen en biedt kansen voor migranten om sneller hun plek te vinden in de buurt.
- Voor minder validen is het belangrijk dat ze kunnen meedoen in de maatschappij. Een toegankelijke leefomgeving is hiervoor randvoorwaardelijk. Bij het toegankelijk maken van de leefomgeving liggen er kansen om dit te combineren met andere opgaven, zoals de herinrichting van een wijk of weg voor bijvoorbeeld klimaatadaptatie.
- Op dit moment is er een kleine kernen regisseur die in samenwerking met de dorpsbelangen

organisaties stappen zetten omtrent thema's zoals leefbaarheid en wonen in de kleine kernen. Voor de twee grote kernen (Lichtenvoorde en Groenlo) biedt deze aanpak mogelijk ook kansen.

- Voor deze trendverkenning is geen nader onderzoek uitgevoerd voor de thema's geur, geluid en luchtkwaliteit. Voor alle drie de thema's zijn eisen en normen vastgelegd in bestaande wet- en regelgeving waar nieuwe ontwikkelingen

aan moeten voldoen. Wanneer de gemeente of andere partijen aan de slag gaan met concrete initiatieven zal onderzoek nodig zijn om mogelijk negatieve effecten in beeld te brengen en zo nodig maatregelen te treffen om aantasting van gezondheid te voorkomen. Een voorbeeld hiervan is geluidschermen bij nieuwe of aanpassing van wegen.

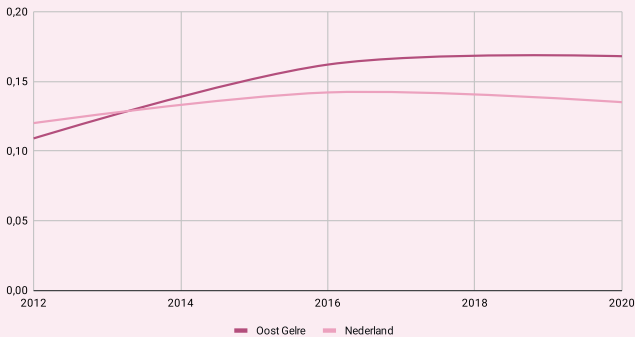
31

Figuur 31: De figuur toont de ontwikkeling van de potentiële informele zorg (zoals mantelzorg) in de toekomst. Dit wordt in beeld gebracht door het berekenen van de Oldest Old Support Ratio (OOSR): het aantal mensen in de leeftijdsklasse 50 tot 75 gedeeld door het aantal mensen van 85 jaar en ouder. De OOSR geeft aan hoeveel mensen potentieel in staat zijn informele zorg te bieden aan één hoogbejaarde. Door de vergrijzing raakt deze verhouding in de toekomst uit balans en zijn er minder mantelzorgers beschikbaar om informele zorg te bieden.

32

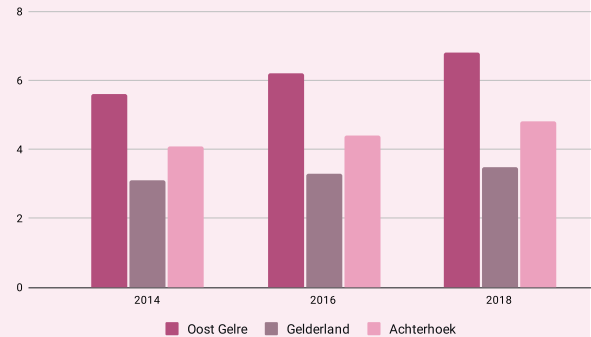
Percentage personen dat mantelzorg geeft in Oost Gelre t.o.v. Nederland 2012-2020

Figuur 32: De figuur toont het percentage personen dat mantelzorg geeft in Oost Gelre ten opzichte van Nederland in de periode 2012-2020. In Oost Gelre ligt het percentage personen dat mantelzorg geeft sinds 2014 hoger dan gemiddeld in Nederland.

33

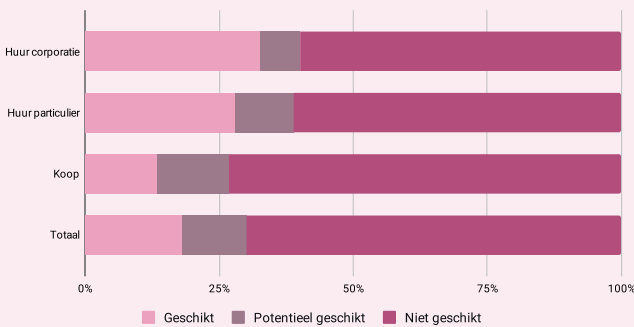
Sociale samenhang in Oost Gelre t.o.v. Gelderland en regio Achterhoek

Figuur 33: De figuur toont de sociale samenhang in Oost Gelre ten opzichte van de provincie Gelderland en de regio Achterhoek. De sociale samenhang in de gemeente Oost Gelre is de afgelopen jaren toegenomen. In 2014 lag de score sociale samenhang nog op 5,6. In 2018 steeg deze score naar 6,8. Vergeleken met de provincie Gelderland en regio Achterhoek is de sociale samenhang in de gemeente Oost Gelre hoog.

34

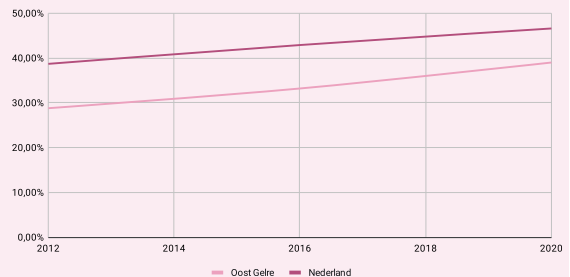
Geschiktheid huidige woningvoorraad voor bewoners met een lichte functiebeperking naar eigendomssituatie Oost Gelre 2021

Figuur 34: De figuur toont de geschiktheid van de huidige woningvoorraad voor bewoners met een lichte functiebeperking naar eigendomssituatie in Oost Gelre in 2021. In Oost Gelre is ongeveer 18% van de totale woningvoorraad geschikt voor bewoners met een lichte functiebeperking. 12% van de totale woningvoorraad is potentieel geschikt voor deze bewoners.

35

Percentage 18+ dat zich wel eens eenzaam voelt in Oost Gelre t.o.v. Nederland 2012-2016

Figuur 35: De grafiek toont het percentage van bevolking van 18 jaar en ouder die zich wel eens eenzaam voelt in Oost Gelre ten opzichte van Nederland in de periode 2012-2016. Het percentage personen die zich wel eens eenzaam voelen is zowel in Nederland als in Oost Gelre de afgelopen jaren toegenomen.

ZIN!
abom

LED
VETTING

3. BELEIDSINVENTARISATIE

BELEIDSINVENTARISATIE

In de eerste fase om tot een omgevingsvisie te komen, wordt onderzocht waar de gemeente nu staat als het gaat om beleid dat (in de breedste zin) over de fysieke leefomgeving gaat. Daarom heeft de gemeente Oost Gelre een beleidsanalyse uitgevoerd. Hierbij is gekeken naar hoe het beleid van dit moment binnen de gemeente zich op hoofdlijnen verhoudt tot nieuwe ontwikkelingen en thema's en de doelen van de Omgevingswet (integraliteit, actualiteit, gebiedsgericht, participatie & samenwerking).

Op de onderstaande thema's is het Oost Gelrese beleid (geclusterd) geïnventariseerd:

- Cultuurhistorie
- Economie
- Energietransitie
- Gezondheid
- Kunst en cultuur
- Klimaat
- Leefbaarheid
- Leefbaarheid kleine kernen
- Onderwijs
- Openbaar groen, landschap en natuur
- Openbare orde
- Sociaal domein
- Sport
- Stedelijk water
- Toerisme en recreatie
- Toezicht en handhaving
- Veiligheid
- Verkeer en mobiliteit
- Water
- Wonen

3.1 CONCLUSIES OP HOOFDLIJNEN

- Een groot deel van het beleid in Oost Gelre is actueel. Waar dit niet het geval is, is nieuw beleid in ontwikkeling. Dit geldt voor de volgende thema's: kunst en cultuur, biodiversiteit, mobiliteit & plaatsingsbeleid laadpalen, toerisme en recreatie, energietransitie.
- Wat opvalt is dat veel van het beleid gebiedsgericht is opgesteld. Er is veel aandacht voor identiteit en kracht binnen verschillende gebieden en landschappen in Oost Gelre: twee grote kernen, zes kleine kernen, tussenliggend landschap en agrarisch gebied. Dit vormt een belangrijke pijler binnen het beleid van Oost Gelre.
- Voor de omgevingsvisie komen een aantal aandachtsthema's naar voren: buitengebied/platteland, leefbaarheid, infra (N18, OV), demografie, bestaande woningvoorraad, klimaatadaptatie, energietransitie, economie.
- In het beleid is aandacht voor thema's als landschap en landbouw, maar dit is nog niet (voldoende) terug te vinden in beleid of het beleid is sterk verouderd.
- Integraliteit van beleid is zeer wisselend. De integraliteit is bijvoorbeeld in de Leefbaarheidsvisie kleine kernen volop aanwezig.
- Op de thema's wonen, leefbaarheid, gezondheid, vrijetijdseconomie en veiligheid is veel recent beleid vastgesteld. Er is aanvullende aandacht nodig voor beleid gericht op Groenlo en Lichtenvoorde (centrum en wijken).
- Op nagenoeg alle thema's vindt regionale afstemming plaats.
- Niet voor alle thema's is het inzichtelijk of het beleid tot stand kwam door middel van participatie.

3.2 LIJST MET RELEVANTE BELEIDSDOCUMENTEN

- Achterhoek Visie 2030 (2019)
- Agrarische Agenda (2018)
- Archeologische monumentenzorg in de Gemeente Oost Gelre (2016)
- Beleidsnota Sociaal Domein 2019-2022 (2019)
- Beleidsnota Vrijtijdseconomie Oost Gelre (2021)
- Beleidsnotitie Permanente bewoning van recreatieverblijven (2014)
- Beleidsplan Kijk op de Wegen, 2017-2027 (2016)
- Cultuurhistorische gebiedsbeschrijving Gemeente Oost Gelre (2006)
- De Economische Visie (2015)
- Detailhandelsstructuurvisie Groenlo (2008)
- Erfgoednota Oost Achterhoek, 2021-2024 (2020)
- Grootschalige installaties voor hernieuwbare energie (2019)
- Inspiratiedocument Ruimte Oost Gelre (2017)
- Integraal Veiligheidsplan Achterhoek Oost 2019-2022
- Integraal Verkeersprogramma Oost Gelre 2014-2024 (2014)
- Koersdocument Omgevingsvisie Oost Gelre (2021)
- Leefbaarheidsvisie kleine kernen van Oost Gelre (2020)
- Menukaart Wonen Groenlo en Lichtenvoorde (2019)
- Mobiliteitsupdate Groenlo, 2021-2024 (2021)
- Mobiliteitsupdate Lichtenvoorde, 2021-2024 (2021)
- Monitoring Woningbouw (2021)
- Nota Bodembeheer Regio Achterhoek (2020)
- Ontwerp RES 1.0 Achterhoek (nog in behandeling bij een aantal gemeenten)
- Parkeren Groenlo (2021)
- Parkeren Lichtenvoorde (2020)
- Plussenbeleid Oost Gelre (2020)
- Programma Geef Lichtenvoorde Kleur (2017)
- Programma stad Groenlo, 2012-2027 (2012)
- Regiobeeld Achterhoek 2030 (2020)
- Regionale Adaptatie Strategie Achterhoek 0.1 (Concept, prognose vaststelling 2023)
- Regionale programmering werklocaties (RPW) Achterhoek (2019)
- Ruimtelijke verkenning wonen kleine kernen Oost Gelre (2019)
- Sportvisie 2015-2025 (2015)
- Strategienota samen aan de slag in andere tijden
- Strategische marketing (2018).
- Structuurvisie De Besselinkschans Lichtenvoorde Oost (2014)
- Transitie visie Warmte (2021)
- Tussen Kunst en Kitsch (2008)
- Uitvoeringsagenda Gelderse Maatregelen Stikstof 2021-2025 (2021)
- Visie op bewegen, ontmoeten en spelen in de openbare buitenruimte (Raad neemt in Januari

2022 een besluit)

- Vrijetijdsagenda Achterhoek, 2020-2030 (2020)
- VTH beleidsplan 2019-2022
- Woonvisie Oost Gelre, 2016-2025 (2016)
- Toevoegen relevante beleidsdocumenten:
Beleidsnota sociaal domein 2019-2022.
- PM Woondroebels (2021)

EINDNOTEN

- 1 G.M.J. Derks in opdracht Gemeente Oost Gelre (2006) Cultuurhistorisch gebiedsbeschrijving Oost Gelre
- 2 Gemeente Oost Gelre (2017). Inspiratiedocument Ruimte
- 3 Uit beleidsinventarisatie
- 4 Een schans is een een zelfstandig te verdedigen aarden verdedigingswal die gegraven wordt in het landschap
- 5 G.M.J. Derks in opdracht Gemeente Oost Gelre (2006) Cultuurhistorisch gebiedsbeschrijving Oost Gelre
- 6 G.M.J. Derks in opdracht Gemeente Oost Gelre (2006) Cultuurhistorisch gebiedsbeschrijving Oost Gelre
- 7 G.M.J. Derks in opdracht Gemeente Oost Gelre (2006) Cultuurhistorisch gebiedsbeschrijving Oost Gelre
- 8 Gemeente Oost Gelre (2017) Inspiratiedocument Ruimte
- 9 Natuurlijk Achterhoek (2021) Oost Gelre Evenementen
- 10 G.M.J. Derks in opdracht Gemeente Oost Gelre (2006) Cultuurhistorisch gebiedsbeschrijving Oost Gelre
- 11 Gemeente Oost Gelre (2017) Inspiratiedocument Ruimte
- 12 Gemeente Oost Gelre (2017) Inspiratiedocument Ruimte
- 13 Gemeente Oost Gelre. (2017). Inspiratiedocument Ruimte
- 14 Natuurlijk Achterhoek. (2021). Het Achterhoekse Landschap [webpagina]
- 15 8RHK. (2019) Achterhoek Visie 2030.
- 16 8RHK. (2019) Achterhoek Visie 2030.
- 17 8RHK. (2019) Achterhoek Visie 2030.
- 18 8RHK. (2019) Achterhoek Visie 2030.
- 19 Gemeente Aalten, gemeente Oost Gelre en gemeente Winterswijk. (2020). Erfgoednota Oost Achterhoek 2021 -2024.
- 20 Gemeente oost Gelre. (2007). Landschapsonwikkelingsplan.
- 21 Portefeuillehoudersoverleg Vrijtijdseconomie Achterhoek. (2020). Vrijtijdsagenda Achterhoek 2020-2030
- 22 Gemeente Oost Gelre. (2017). Inspiratiedocument Ruimte
- 23 Gemeente Oost Gelre. (2017). Inspiratiedocument Ruimte
- 24 Gelders Genootschap (2008). Tussen Kunst en Kitsch Waardering van een collectie cultuurhistorisch erfgoed
- 25 Gelders Genootschap (2008). Tussen Kunst en Kitsch Waardering van een collectie cultuurhistorisch erfgoed
- 26 Gemeente Oost Gelre. (z.d.). Monumenten en monumentenlijst [webpagina]
- 27 G.M.J. Derks in opdracht Gemeente Oost Gelre (2006). Cultuurhistorische gebiedsbeschrijving Gemeente Oost Gelre
- 28 G.M.J. Derks in opdracht Gemeente Oost Gelre (2006) Cultuurhistorisch gebiedsbeschrijving Oost Gelre
- 29 Nieuwe Oogst. (2014). Grolse Linie: monument [webpagina].
- 30 Gemeente Oost Gelre. (2017). Inspiratiedocument Ruimte.
- 31 G.M.J. Derks in opdracht Gemeente Oost Gelre (2006) Cultuurhistorisch gebiedsbeschrijving Oost Gelre
- 32 Klimateffectatlas Oost Gelre. (2021) Droogte [webpagina]
- 33 Gemeente Oost Gelre (2021). Klimaat Klaar. [webpagina]
- 34 Rijksdienst voor cultureel erfgoed. (2021). <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/energie-en-landschap>
- 35 Gemeente Oost Gelre. (2021). Landschappen vol leven [concept]
- 36 Klimateffectatlas Oost Gelre. (2021) Droogte [webpagina]
- 37 Lievense en WSP. (2020). Nota bodembeheer Regio Achterhoek [publicatie]

- 38 Gemeente Aalten, gemeente Oost Gelre en gemeente Winterswijk. (2020). Erfgoednota Oost Achterhoek 2021-2024
- 39 Gemeente oost Gelre. (2007). Landschapsontwikkelingsplan.
- 40 Gemeente oost Gelre. (2007). Landschapsontwikkelingsplan.
- 41 Gemeente Oost Gelre (2021). Toerisme en recreatie agenda Oost Gelre.
- 42 Klimaatmonitor (2019). Energieverbruik hoofdsectoren [Dataset]. Rijkswaterstaat
- 43 Gemeente Oost Gelre (2021). Transitievisie Warmte
- 44 Gemeente Oost Gelre (2021). Transitievisie Warmte
- 45 Waar staat je gemeente. (2021). Energielabel woningen [Dataset]. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
- 46 Gemeente Oost Gelre (2021). Transitievisie Warmte
- 47 Klimaatmonitor (2019). Percentage woningen met geregistreerde zonnepanelen [Dataset]. Rijkswaterstaat.
- 48 Regio Achterhoek (2021). Regionale Energiestrategie 1.0 Achterhoek.
- 49 Regio Achterhoek (2021). Regionale Energiestrategie 1.0 Achterhoek.
- 50 Regio Achterhoek (2021). Regionale Energiestrategie 1.0 Achterhoek.
- 51 Uit beleidsinventarisatie.
- 52 Klimaateffectatlas Oost Gelre. (2021). Extreme neerslag [webpagina]
- 53 Klimaateffectatlas Oost Gelre. (2021). Droogte [webpagina]
- 54 Klimaateffectatlas Oost Gelre. (2021). Hitte [webpagina]
- 55 Gemeente Oost Gelre (2021). Transitievisie Warmte.
- 56 Gemeente Oost Gelre (2021). Transitievisie Warmte.
- 57 Regio Achterhoek (2021). Regionale Energiestrategie 1.0 Achterhoek.
- 58 Gemeente Oost Gelre (2021). Transitievisie Warmte.
- 59 Klimaateffectatlas Oost Gelre. (2021). Extreme neerslag [webpagina].
- 60 Klimaateffectatlas Oost Gelre. (2021). Droogte [webpagina].
- 61 Gemeente Oost Gelre (2021). Transitievisie Warmte
- 62 RES Achterhoek. (2021) Ontwerp RES 1.0 Achterhoek [webpagina]
- 63 Atlas Leefomgeving. (2021) Het wordt warmer.
- 64 Arc GIS (2021) Klimaatstresstest resultaten DPRA Wintlicht+, specialistenversie
- 65 Arc GIS (2021) Klimaatstresstest resultaten DPRA Wintlicht+, specialistenversie
- 66 Arc GIS (2021) Klimaatstresstest resultaten DPRA Wintlicht+, specialistenversie
- 67 Arc GIS (2021) Klimaatstresstest resultaten DPRA Wintlicht+, specialistenversie.
- 68 Gemeente Oost Gelre. (z.s.). Vestigingsmogelijkheden [webpagina]
- 69 Waar staat je gemeente (2020). Aantal banen [Dataset]. LISA
- 70 Waar staat je gemeente. (2020). Banen recreatie en toerisme [Dataset]. LISA - bewerking ABF Research
- 71 Waar staat je gemeente (2020). Aantal banen [Dataset]. LISA
- 72 CBS (2020). Arbeidsdeelname [Dataset]. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 73 Gelderland in cijfers. (2019). Top 20 grootste vestigingen [Dataset]. Provincie Gelderland
- 74 Gemeente Oost Gelre. (2020). Economie Voorop!
- 75 Gemeente Oost Gelre. (2021). Monitor Woningbouw.
- 76 Waar staat je gemeente (2020). Aantal banen [Dataset]. LISA
- 77 Portefeuillehoudersoverleg Vrijtijdseconomie Achterhoek. (2020). Vrijtijdsagenda Achterhoek 2020-2030.
- 78 Portefeuillehoudersoverleg Vrijtijdseconomie Achterhoek. (2020). Vrijtijdsagenda Achterhoek 2020-2030.
- 79 Gemeente Oost Gelre. (2021). T&R-Agenda Oost Gelre 2021-2025
- 80 Gemeente Oost Gelre. (2020). Economie Voorop!
- 81 Gemeente Oost Gelre. (2021). Monitor Woningbouw

- 82 Portefeuillehoudersoverleg Vrijtijdseconomie Achterhoek. (2020). Vrijtijdsagenda Achterhoek 2020-2030
- 83 Portefeuillehoudersoverleg Vrijtijdseconomie Achterhoek. (2020). Vrijtijdsagenda Achterhoek 2020-2030.
- 84 Gemeente Oost Gelre. (2021). T&R-Agenda Oost Gelre 2021-2025.
- 85 Uit: Beleidsinventarisatie
- 86 CBS (2020). Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik naar gemeente [Dataset]. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 87 Gemeente Oost Gelre (2021). Agrarische Agenda Oost Gelre
- 88 Gemeente Oost Gelre (2021). Agrarische Agenda Oost Gelre
- 89 Gemeente Oost Gelre (2021). Agrarische Agenda Oost Gelre
- 90 Provincie Gelderland (2021). Natuur- Kwetsbare gebieden Wet Ammoniak en Veehouderij (WAV), provincie Gelderland [kaartbeeld]. Open data Gelderland.
- 91 Gemeente Oost Gelre (2020). Plussenbeleid Oost Gelre
- 92 CBS (2020). Landbouwtelling [Dataset]. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 93 CBS (2020). Landbouwtelling [Dataset]. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 94 Nieuwenhuizen, W., et al. (2015, april). Ruimte voor de toekomst in het landelijk gebied. Trendverkenning 2020-2030 voor gemeenten met veel landelijk gebied. (Nr. 2628). Alterra Wageningen UR
- 95 CBS. (2020). Bedrijfshoofden/bedrijfsleiders per leeftijdsklasse [Dataset]. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 96 Gies, E., Smidt, R., Och, R. van, Vleemingh, I. (2015). Nadere analyse vrijkomende agrarische bebouwing Gelderland. Wageningen, Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Alterra-rapport 2632.
- 97 Uit: eigen analyse op basis van Gies, Smidt, van Och, Vleemingh, (2015) en CBS dataset Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik naar gemeente (2020).
- 98 Regio Achterhoek (2021). Regionale Energiestrategie 1.0 Achterhoek.
- 99 Natuurinclusieve landbouw is een vorm van duurzame landbouw die uitgaat van een veerkrachtig voedsel- en ecosysteem (WUR, 2022).
- 100 Nieuwenhuizen, W., et al. (2015, april). Ruimte voor de toekomst in het landelijk gebied. Trendverkenning 2020-2030 voor gemeenten met veel landelijk gebied. (Nr. 2628). Alterra Wageningen UR.
- 101 9292ov.nl. (2021) Reisplanner [webpagina]
- 102 9292ov.nl. (2021) Reisplanner [webpagina].
- 103 Gemeente Oost Gelre. (2021). Mobiliteitsupdate Groenlo 2021 - 2024.
- 104 9292ov.nl. (2021) Reisplanner [webpagina]
- 105 9292ov.nl. (2021) Reisplanner [webpagina].
- 106 GDI index. (2019). Aantal auto's per huishouden [webpagina].
- 107 Gemeente Oost Gelre. (2021). Mobiliteitsupdate Groenlo 2021 - 2024.
- 108 Waar staat je gemeente (2017). Verplaatsingen 2017 [Dataset]. CBS-OViN.
- 109 Groenlose Gids (2021). Eerste deelauto's rijden door Oost Gelre [webpagina].
- 110 PBL (2014). Bereikbaarheid verbeeld. [Publicatie]. Planbureau voor de Leefomgeving.
- 111 RIGO. (2020). Komen en Gaan, inzicht in verhuisbewegingen [webpagina]
- 112 Gemeente Oost Gelre. (2014). Integraal verkeersprogramma Oost Gelre 2014-2024.
- 113 Gemeente Oost Gelre. (2014). Integraal verkeersprogramma Oost Gelre 2014-2024.
- 114 AWLO (2021). Inwoners en huishoudens [dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.
- 115 Gelderland in Cijfers (2021). Huishoudens; totaal [Dataset]. Centraal Bureau voor de Statistiek - bewerking ABF
- 116 AWLO (2021). Bevolkingsontwikkeling [dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek
- 117 Gelderland in Cijfers (2021). Totalen 2021 - Oost Gelre [Dataset]. Gelderse bewerking CBS
- 118 AWLO (2021). Woningvoorraad [dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.

- 119 Waar staat je gemeente. (2020). WOZ-waarde woningen Oost Gelre [Dataset]. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 120 Waar staat je gemeente. (2021). Woningen naar type Oost Gelre [Dataset]. Basisregistratie Adressen en Gebouwen
- 121 AWLO (2021). Woningvoorraad [dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.
- 122 AWLO (2021). Woningvoorraad [dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.
- 123 Waar staat je gemeente. (2021). Totaal misdrijven - Oost Gelre, per 10.000 inwoners [Dataset]. Politie
- 124 Gemeente Oost Gelre (2021) Basisscholen Oost Gelre [webpagina]
- 125 Gemeente Oost Gelre (2021) Voortgezet Onderwijs Oost Gelre [webpagina]
- 126 Bedrijven op de kaart (2021) Bedrijven gezondheids- en welzijnszorg in Oost Gelre [webpagina]
- 127 Samen in Oost Gelre. (2012). Zorgcorporatie Mariënveld [webpagina].
- 128 Alle cijfers (2021) Wijken, buurten en woonplaatsen in Oost Gelre [webpagina]
- 129 AWLO (2021). Bevolkingsprognose (Gelderse variant Primos) [Dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.
- 130 AWLO (2021). Bevolkingsprognose (Gelderse variant Primos) [Dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek & CBS (2019) & Regionale prognose 2020-2050; bevolking, intervallen, regio-indeling 2018 [Dataset]. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 131 AWLO (2021). Huishoudensprognose (Gelderse variant Primos) [Dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.
- 132 AWLO (2021). Huishoudensprognose (Gelderse variant Primos) [Dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.
- 133 Uit beleidsinventarisatie
- 134 RIGO. (2020). Komen en Gaan, inzicht in verhuisbewegingen [webpagina]
- 135 RIGO. (2020). Komen en Gaan, inzicht in verhuisbewegingen [webpagina].
- 136 Uit beleidsinventarisatie
- 137 Gemeente Oost Gelre (2021). Beleid woningsplitsing
- 138 Allecijfers.nl (2020). Primair onderwijs gemeente Oost Gelre [Dataset]. Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO)
- 139 Uit: Beleidsinventarisatie
- 140 Volksgezondheidszorg.info (2020). Goed ervaren gezondheid per GGD-regio [Dataset]. GGD, CBS en RIVM
- 141 Volksgezondheidszorg.info (2020). Bewegnormen en wekelijkse sporters [Dataset]. GGD, CBS en RIVM
- 142 RIVM (2016). Gezondheid per buurt, wijk en gemeente [Dataset]. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.
- 143 RIVM (2020). Gezondheidsmonitor; bevolking 18 jaar of ouder, regio, 2020 [Dataset]. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.
- 144 Klimaat-effectatlas (2021). Kaartverhaal warme nachten [Webpagina].
- 145 Atlas van de leefomgeving (2016). Milieugezondheidsrisico [Kaart]. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.
- 146 GGD Noord- en Oost-Gelderland. (2021). Tabellenboek monitor volwassenen en ouderen 2020, gemeente Oost Gelre per wijk. Verkregen via de gemeente Oost Gelre
- 147 AWLO (2021). Leefbaarheid [dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.
- 148 AWLO (2021). Langer zelfstandig wonen [dataset]. Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek.
- 149 Uit: beleidsinventarisatie
- 150 Waar staat je gemeente. (2018). Sociale samenhang [dataset]. BZK Leefbaarometer.
- 151 Volksgezondheidszorg.info. (2020). Overmatige drinkers per gemeente [Dataset]. Gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen 2020.
- 152 Gemeente Oost Gelre. (2018). Lokaal Preventieprogramma
- 153 Jong, A. de & S. Kooiker. (2018). Regionale ontwikkelingen in het aantal potentiële helpers van oudere ouderen, 1975-2040. Den Haag: PBL.

